

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

СТАРОСТА ВІТАЛІЙ ІВАНОВИЧ

УДК: 342.95 (477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЮРИДИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ**

12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право»
(081 «Право»)

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ В. І. Староста

Науковий керівник:
Моргунов Олександр Анатолійович,
доктор юридичних наук, професор

АНОТАЦІЯ

Староста В. І. Адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». (081 «Право»). – Харківський національний університет внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України, Харків, 2023.

Дисертаційну роботу присвячено визначенню сутності та розкриттю особливостей адміністративно-правових засад юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, а також розробленню концептуальних засад, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення норм чинного адміністративного законодавства в аспекті досліджуваного питання.

Аргументовано, що юридичне забезпечення закладів вищої освіти – це комплекс процедур, механізмів та дій, які реалізуються спеціально уповноваженими суб'єктами (а також їх структурними підрозділами) та спрямовані на створення необхідних умов правового, організаційного, кадрового характеру задля ефективного функціонування ЗВО. Така діяльність включає: розробку, впровадження та контроль за дотриманням правових норм, що регулюють роботу ЗВО, а також забезпечує захист прав та інтересів студентів, викладачів, адміністративного персоналу та інших учасників освітнього процесу. Наголошено, що юридичне забезпечення включає в себе розробку внутрішніх положень, контрактів, правил та процедур, взаємодію з органами державної влади, судами та іншими суб'єктами, що мають відношення до діяльності закладу вищої освіти.

Акцентовано увагу на тому, що загальними завданнями юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти є наступні: а) забезпечення відповідності всіх аспектів діяльності ЗВО вимогам чинного законодавства; б) підготовка, аналіз та рецензування різноманітних нормативних документів,

зокрема: установчих актів, навчальних планів, положень про структурні підрозділи, контрактів тощо; в) представлення інтересів закладів вищої освіти в судах та перед іншими органами державної влади (у разі потреби); г) консультування та надання правової підтримки адміністрації, викладачам, студентам та іншим працівникам ЗВО; ґ) забезпечення та захист прав студентів стосовно отримання якісної освіти, участі у студентському самоврядуванні, соціальної підтримки, недопущення дискримінації тощо; д) моніторинг змін в законодавстві, пов'язаних з освітою, та оновлення внутрішніх правил та процедур відповідно. Спеціальні суб'єкти також аналізують вплив нових правових норм на діяльність закладу і розробляють стратегії відповідного реагування.

Доведено, що заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкт адміністративно-правового регулювання – це освітня установа, що підпорядковується Міністерству внутрішніх справ України і здійснює підготовку та навчання фахівців у галузі правоохоронної діяльності та інших суміжних спеціальностей. Ці заклади мають специфічний статус, а їх діяльність регулюються не лише нормами загального законодавства у сфері освітньої діяльності, але й спеціальними відомчими нормативно-правовими актами Міністерства внутрішніх справ України. В даному контексті адміністративно-правове регулювання включає в себе нормативно-правові акти, стандарти та правила, які стосуються організації, функціонування, контролю та управління закладами вищої освіти системи МВС України з метою забезпечення якості надання освітніх послуг, дотримання прав та обов'язків студентів та викладачів, забезпечення безпеки та ефективності діяльності цих закладів.

Узагальнено, що особливостями закладів вищої освіти як об'єкта адміністративно-правового регулювання зі специфічними умовами навчання є наступні: по-перше, специфіка освітньої програми; по-друге, відповідні ЗВО підпорядковуються адміністративному регулюванню, управлінню та контролю з боку профільних міністерств; по-третє, наявність особливих правил та вимог щодо курсантського життя, самоврядування, тощо; по-четверте, основною

метою функціонування досліджуваних ЗВО є підготовка фахівців, які будуть здійснювати службову діяльність у правоохоронних органах; по-п'яте, підлягають не лише зовнішньому, але й внутрішньому контролю та нагляду з боку профільних міністерств.

Встановлено, що система правових засад юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання представлена великою кількістю нормативно-правових актів, серед яких ключове місце належить нормам адміністративного права. Зазначене пояснюється тим, що саме за допомогою норм відповідної галузі права: по-перше, визначається загальний правовий статус закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, а також їх структура, в якій чільне місце відводиться відділам юридичного забезпечення; по-друге, закріплюється статус суб'єктів юридичного забезпечення ЗВО; по-третє, окреслюються напрями, завдання та функції відділів юридичного забезпечення, а відтак, і загальна мета їх роботи.

Визначено, що види юридичного забезпечення ЗВО зі специфічними умовами навчання варто виокремлювати залежно від заходів, які реалізуються спеціально-уповноваженими суб'єктами (зазвичай, відділами юридичного забезпечення), а саме: 1) нормативно-правове забезпечення, зокрема: а) розробка та прийняття нормативних документів, спрямованих на регулювання діяльності закладу вищої освіти; б) перевірка стану дотримання норм чинного законодавства ЗВО та його структурними підрозділами; в) укладення договорів (угод), необхідних для функціонування ЗВО зі специфічними умовами навчання; 2) організаційне забезпечення: а) здійснення контрольно-наглядової діяльності за роботою структурних підрозділів ЗВО; б) розгляд матеріалів за наслідками зовнішніх перевірок; в) розгляд звернень громадян; г) юридична допомога в організації кадрового забезпечення; ґ) реалізація заходів матеріально-технічного та фінансового характеру; 3) інформаційно-аналітичне забезпечення, зокрема: а) надання інформації керівництву про стан відповідності нормативно-правовим актам діяльності структурних підрозділів ЗВО; б) проведення просвітницької роботи з метою

покращення правової свідомості працівників закладів вищої освіти; в) здійснення організаційного-методичного забезпечення нормотворчої діяльності ЗВО тощо.

До напрямів юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання віднесено наступні: 1) правове забезпечення; 2) організаційне забезпечення; 3) розробка стратегії розвитку відповідних суб'єктів; 4) організація правової роботи; 5) здійснення претензійної та позовної роботи, представництво в установленому законодавством порядку інтересів ЗВО у судах та інших органах державної влади; 6) здійснення контролю за відповідністю законодавству; 7) проведення просвітницької роботи.

Констатовано, що суб'єктами юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання є спеціально уповноважені інституції, які наділені особливим набором суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, які дозволяють їм належним чином створювати правові та організаційні умови для належного функціонування відповідних ЗВО.

Під адміністративно-правовими формами юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання запропоновано розуміти зовнішній прояв практичної діяльності, яка реалізується спеціально уповноваженими суб'єктами з метою створення належних правових та організаційних умов функціонування відповідних ЗВО. Зауважено, що в юридичній літературі фактично відсутні теоретичні підходи щодо переліку адміністративно-правових форм юридичного забезпечення ЗВО зі специфічними умовами навчання, а відтак, останні запропоновано поділити на дві групи: 1) загальні, які реалізуються як зовнішніми, так і внутрішніми суб'єктами юридичного забезпечення, зокрема: нормотворча форма, правозастосовна форма, правореалізаційна форма; 2) внутрішні форми, що реалізуються в межах закладу вищої освіти: проведення нарад; прийняття індивідуальних нормативних актів; проведення науково-практичних конференцій.

Встановлено, що під адміністративно-правовими методами юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання доцільно

розуміти сукупність закріплених нормами адміністративного права інструментів та засобів, які використовують в своїй діяльності спеціально уповноважені суб'єкти. До відповідних методів віднесено: переконання, примус, метод позитивного зобов'язання, інформаційний метод, адміністративний контроль.

Узагальнено наступний позитивний зарубіжний досвід, який варто використати вітчизняному законодавцю з метою вдосконалення юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання:

по-перше, необхідно більш чітко визначити правовий статус департаментів (юридичних відділів), які створюються в середині ЗВО, та до компетенції яких входить юридичне забезпечення діяльності досліджуваних закладів освіти;

по-друге, у більшості держав ефективність юридичного забезпечення наряду залежить від повноти фінансового та матеріально-технічного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання;

по-третє, необхідно переглянути напрямки діяльності департаментів юридичного забезпечення, серед яких особливу увагу слід приділити питанню взаємодії з правоохоронними органами (з метою визначення перспектив подальшої роботи ЗВО).

Ключові слова: юридичне забезпечення, заклади вищої освіти, специфічні умови навчання, адміністративно-правове регулювання, напрямки, види, суб'єкти, адміністративні форми, методи, адміністративне законодавство.

SUMMARY

Starosta V. I. Administrative and legal bases of legal support for the activities of higher education institutions with specific learning conditions. – *Qualifying scientific work on manuscript.*

Thesis for obtaining the scientific degree of candidate of legal sciences on the specialty 12.00.07 «Administrative law and process; finance law; information law». (081 «Law»). – Kharkiv National University of Internal Affairs, Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kharkiv, 2023.

The thesis is devoted to defining the essence and disclosing the peculiarities of the administrative and legal framework for legal support of higher education institutions with specific learning conditions, as well as to developing conceptual foundations, proposals and recommendations aimed at improving the provisions of current administrative legislation in the relevant area.

It has been argued that legal support of higher education institutions is a set of procedures, mechanisms and actions implemented by specially authorised entities (as well as their structural subdivisions) and aimed at creating the necessary legal, organisational and personnel conditions for the effective functioning of higher education institutions. Such activities include: development, implementation and monitoring of compliance with the legal norms governing the work of higher education institutions, as well as protection of the rights and interests of students, teachers, administrative staff and other participants in the educational process. The author has emphasised that legal support includes the development of internal regulations, contracts, rules and procedures, interaction with public authorities, courts and other entities related to the activities of a higher education institution.

It has been noted that the general tasks of legal support of higher education institutions are as follows: a) ensuring compliance of all aspects of higher education institutions with the requirements of current legislation; b) preparation, analysis and review of various regulatory documents, including: constituent acts, curricula, regulations on structural units, contracts, etc. Special subjects also analyse the impact of new legal norms on the activities of the institution and develop strategies for appropriate response.

It has been proved that higher education institutions with specific conditions of study as an object of administrative and legal regulation are an educational institution which is subordinated to the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and provides training and education of specialists in law enforcement and other related specialties. These institutions have a specific status, and their activities are regulated not only by the provisions of general legislation in the field of education, but also by special departmental regulations of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. In this context,

administrative and legal regulation includes regulations, standards and rules relating to the organisation, functioning, control and management of higher education institutions of the MIA of Ukraine to ensure the quality of educational services, observance of the rights and obligations of students and teachers, and safety and efficiency of these institutions.

The author has summarized that the peculiarities of higher education institutions as an object of administrative and legal regulation with specific learning conditions are as follows: first, the specificity of the educational programme; second, the relevant higher education institutions are subject to administrative regulation, management and control by the relevant ministries; third, the existence of special rules and requirements for cadet life, self-government, etc. fourthly, the main purpose of the functioning of the studied higher education institutions is the training of specialists who will carry out official activities in law enforcement agencies; fifth, are subject not only to external, but also internal control and supervision by relevant ministries.

It has been established that the system of legal framework for legal support of higher education institutions with specific learning conditions is represented by a large number of legal acts, among which the key place belongs to administrative law. This is due to the fact that it is with the help of the rules of the relevant branch of law that: firstly, the general legal status of higher education institutions with specific learning conditions is determined, as well as their structure, in which a prominent place is given to legal support departments; secondly, the status of subjects of legal support of higher education institutions is fixed; thirdly, the directions, tasks and functions of legal support departments are outlined, and, consequently, the general purpose of their work is determined.

It has been determined that the types of legal support for higher education institutions with specific learning conditions should be distinguished depending on the measures implemented by specially authorised entities (usually, legal support departments), namely: 1) regulatory and legal support, in particular: a) development and adoption of regulatory documents aimed at regulating the activities of higher education institutions; b) verification of compliance with current legislation by the

HEI and its structural units; c) conclusion of contracts (agreements) necessary for the functioning of HEIs with specific conditions of study; 2) organisational support: a) control and supervision of the work of structural units of HEIs; b) consideration of materials based on the results of external audits; c) consideration of citizens' appeals; d) legal assistance in organising staffing; e) implementation of logistical and financial measures; 3) information and analytical support, in particular: a) providing information to the management on the state of compliance with regulatory acts of the activities of structural units of higher education institutions; b) conducting educational work to improve the legal awareness of employees of higher education institutions; c) organisational and methodological support for the rule-making activities of higher education institutions, etc.

The areas of legal support for higher education institutions with specific learning conditions include the following: 1) legal support; 2) organisational support; 3) elaboration of a development strategy for the relevant entities; 4) organisation of legal work; 5) claim and lawsuit work, representation of the interests of higher education institutions in courts and other public authorities in accordance with the procedure established by law; 6) control over compliance with the law; 7) educational work.

It has been stated that the subjects of legal support for the activities of higher education institutions with specific learning conditions are specially authorized institutions which are endowed with a special set of subjective rights and legal obligations which allow them to properly create legal and organizational conditions for the proper functioning of the relevant higher education institutions.

The author has suggested that administrative and legal forms of legal support for higher education institutions with specific learning conditions should be understood as an external manifestation of practical activities carried out by specially authorized entities with a view to creating appropriate legal and organisational conditions for the functioning of the relevant higher education institutions. It has been noted that in the legal literature there are virtually no theoretical approaches to the list of administrative and legal forms of legal support of higher education institutions with

specific learning conditions, and therefore, the latter have been proposed to be divided into two groups: 1) general, which are implemented by both external and internal subjects of legal support, in particular: rulemaking form, law enforcement form, law enforcement form; 2) internal forms implemented within a higher education institution: holding meetings; adoption of individual regulations; holding scientific and practical conferences.

The author has established that administrative and legal methods of legal support of higher education institutions with specific learning conditions should be understood as a set of instruments and means enshrined in administrative law provisions and used by specially authorized entities in their activities. The relevant methods have been identified as follows: persuasion, coercion, the method of positive obligation, the information method, and administrative control.

It has been summarised the following positive foreign experience which should be used by the national legislator with a view to improving the legal support of higher education institutions with specific learning conditions:

Firstly, it is necessary to define more clearly the legal status of departments (legal departments) that are created within the HEI and whose competence includes legal support of the activities of the studied educational institutions;

Secondly, in most countries, the effectiveness of legal support directly depends on the completeness of financial and logistical support of higher education institutions with specific learning conditions;

Thirdly, it is important to review the activities of legal support departments, among which special attention should be paid to the issue of interaction with law enforcement agencies (in order to determine the prospects for further work of the higher education institution).

Keywords: legal support, higher education institutions, specific conditions of study, administrative and legal regulation, directions, types, subjects, administrative forms, methods, administrative legislation.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дослідження:

1. Староста В. І. Зміст та особливості юридичного забезпечення закладів вищої освіти. *Наше право*. 2017. № 1. С. 231-236.

2. Староста В. І. Місце норм адміністративного права в системі правових засад забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Європейські перспективи*. 2019. № 3. С. 241-246.

3. Староста В. І. Сутність та особливості закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкту адміністративно-правового регулювання. *Право UA*. 2020. № 3. С. 236-241.

4. Starosta V. I. Types and Areas of Legal Provision of the Activities of Higher Educational Institutions with Specific Learning Conditions. *Legal, Economic Science and Praxis*. 2022. № 5. Pp. 24–28.

5. Староста В. І. Види суб'єктів юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Право UA*. 2022. № 2. С. 200-205.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Староста В. І. Роль Верховної Ради України як суб'єкта юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Людина, суспільство, держава: актуальні питання правового регулювання взаємодії: тези доп. учасників. наук.-практ. конф. (м. Київ, 10 грудня 2020 р.)*. С. 77-78. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20201210a/article/view/starosta

7. Староста В. І. Поняття юридичного забезпечення закладів вищої освіти в Україні. *Взаємодія громадянського суспільства з сектором безпеки і оборони: сучасні виклики: тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків, 21 грудня 2021 р.)*. С. 140-142. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20211221/article/view/starosta

8. Староста В. І. Мета та завдання юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*: тези доп. учасників VI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 червня 2022 р.). С. 37-39. URL: http://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20220630/article/view/starosta

ЗМІСТ

ВСТУП.....	15
РОЗДІЛ 1 МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЮРИДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ.....	23
1.1. Поняття, завдання та зміст юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти.	23
1.2. Сутність та особливості закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкту адміністративно-правового регулювання.	39
1.3. Правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання та місце серед них адміністративно-правових норм.	52
Висновки до Розділу 1.....	67
РОЗДІЛ 2 АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЮРИДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ.....	74
2.1. Види та напрямки юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання	74
2.2. Система суб'єктів юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання та особливості їх адміністративно-правового статусу.....	89
2.3. Адміністративно-правові форми та методи юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання	103
Висновки до Розділу 2.....	118
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ЮРИДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ	130
3.1. Удосконалення адміністративного законодавства, яке регулює юридичне забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання	130

3.2. Зарубіжний досвід юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання та можливості його використання в Україні	143
Висновки до Розділу 3.....	159
ВИСНОВКИ	167
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	173
ДОДАТКИ.....	190

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Повномасштабна війна, яка наразі триває в Україні, виявила низку проблем у правоохоронному секторі нашої держави, які обумовлені, в тому числі, суттєвим кадровим дефіцитом фактично у всіх правоохоронних органах країни. Дана ситуація, в свою чергу, суттєво посилила навантаження на суб'єктів, які здійснюють підготовку відповідних фахівців. Зокрема, в даному контексті йдеться про заклади вищої освіти (далі – ЗВО) зі специфічними умовами навчання, які зараз у прискореному режимі готують та випускають фахівців, що служитимуть у правоохоронному секторі нашої держави. Разом з тим, ефективність та якість функціонування відповідних ЗВО залежить від багатьох чинників, серед яких важливе місце належить їх юридичному забезпеченню. При цьому юридичне забезпечення є складним і багатоаспектним процесом, який потребує комплексного нормативно-правового підґрунтя.

Загальні питання діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання у своїх наукових працях розглядали В. В. Абламська, О. М. Бандурка, А. Л. Борко, С. М. Гусаров, О. Ю. Дрозд, І. М. Бацько, С. Г. Головка, Н. А. Железняк, М. В. Ковалів, А. Т. Комзюк, О. В. Костиренко, К. Б. Левченко, Н. П. Матюхіна, С. В. Медведенко, Л. В. Могілевський, О. А. Моргунов, О. М. Музичук, В. О. Невядовський, В. М. Пашков, В. І. Підгірний, С. В. Потопальський, Т. В. Рніпко, К. П. Рубан, О. Ю. Салманова, В. В. Сокурєнко, Т. І. Тарахонич, Р. П. Томма, М. Р. Терованесов, В. І. Фелик, О. О. Шевчук, Г. В. Шевчук, І. М. Шоробура, О. М. Юхимюк та інші вчені. Втім, незважаючи на суттєвий теоретичний доробок, в науковій літературі фактично відсутні комплексні теоретичні дослідження, присвячені характеристиці адміністративно-правових засад юридичного забезпечення діяльності цих закладів.

Таким чином, наявність низки теоретичних та практичних проблем, пов'язаних із юридичним забезпеченням зазначених закладів, а також

відсутність комплексних досліджень, присвячених вказаній проблематиці, обумовлюють актуальність дослідження адміністративно-правових засад юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до основних положень Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 року; Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 року № 454; Місії та Стратегії розвитку Харківського національного університету внутрішніх справ на 2020-2027 роки, затвердженої Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 25 травня 2021 року (протокол № 5); Основних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на 2021-2024 роки, ухвалених рішенням Вченої ради Харківського національного університету внутрішніх справ від 28 липня 2021 року (протокол № 7).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб, спираючись на аналіз наукових праць, норм чинного законодавства та практики його реалізації, визначити сутність та особливості адміністративно-правових засад юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, а також на основі позитивного вітчизняного та зарубіжного досвіду запропонувати напрями вдосконалення адміністративного законодавства, норми якого спрямовані на регулювання суспільних відносин у відповідній сфері.

Для досягнення зазначеної мети в дисертаційному дослідженні необхідно було вирішити такі основні *завдання*:

– визначити поняття, розкрити завдання та зміст юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти;

- з’ясувати сутність та особливості закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об’єкта адміністративно-правового регулювання;
- охарактеризувати правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання та встановити місце серед них адміністративно-правових норм;
- виокремити види та напрямки юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання;
- розкрити систему суб’єктів юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання та встановити особливості їх адміністративно-правового статусу;
- надати характеристику адміністративно-правових форм та методів юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання;
- опрацювати напрями вдосконалення адміністративного законодавства, яке визначає адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання;
- узагальнити зарубіжний досвід юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання та опрацювати можливості його використання в Україні.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають в процесі юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Методи дослідження. В основу дисертаційного дослідження покладено загальні та спеціальні методи наукового пізнання. Так, за допомогою використання логіко-семантичного та аналітичного методів визначено поняття, завдання та зміст юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти (підрозділ 1.1), а також з’ясовано сутність та особливості закладів вищої освіти

зі специфічними умовами навчання як об'єкта адміністративно-правового регулювання (підрозділ 1.2). Метод документального аналізу було використано для того, щоб охарактеризувати правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання та встановити місце серед них адміністративно-правових норм (підрозділ 1.3). Щоб окреслити види та напрямки юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання (підрозділ 2.1), було використано метод класифікації. Структурно-логічний та системно-функціональний методи використано з метою систематизації суб'єктів юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання та встановлення особливостей їх адміністративно-правового статусу (підрозділ 2.2), а також узагальнення адміністративно-правових форм та методів юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання (підрозділ 2.3). Методи моделювання та прогнозування були використані для того, щоб запропонувати напрями вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання (підрозділ 3.1). Для того щоб узагальнити зарубіжний досвід юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання та опрацювати можливості його використання в Україні (підрозділ 3.2), було використано порівняльно-правовий метод. В процесі підготовки дисертації використано й інші методи та прийоми наукового пізнання, застосування яких дозволило комплексно підійти до розв'язання її завдань.

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації становлять напрацювання фахівців у галузі філософії, соціології, психології, теорії управління, теорії держави і права, адміністративного права, інших галузевих правових наук. Нормативно-правове підґрунтя дослідження склали Конституція України, законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, якими визначаються адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів

вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Інформаційно та емпіричною основою дисертації є узагальнення практичної діяльності суб'єктів, що уповноважені здійснювати юридичне забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, довідкові видання, статистичні матеріали. В процесі підготовки дисертаційного дослідження використано власний досвід діяльності дисертанта щодо юридичного забезпечення закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання – Харківського національного університету внутрішніх справ.

Наукова новизна отриманих результатів визначається тим, що дисертаційне дослідження є першою спробою визначити сутність та особливості адміністративно-правових засад юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, на основі чого розробити пропозиції з удосконалення адміністративного законодавства в аспекті предмету дослідження. На підставі отриманих результаті сформульовано низку нових наукових положень та висновків теоретичного та практичного спрямування, зокрема:

вперше:

- виокремлено функції, що розкривають зміст юридичного забезпечення закладів вищої освіти, до яких віднесено: нормотворчу, правозастосовну, правозахисну, контрольно-наглядову, представницьку, аналітичну функції, а також функцію організаційного забезпечення;

- окреслено напрямки юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, до яких віднесено: 1) правове забезпечення; 2) організаційне забезпечення; 3) розробка стратегії розвитку відповідних суб'єктів; 4) організація правової роботи; 5) здійснення претензійної та позовної роботи, представництво в установленому законодавством порядку інтересів ЗВО у судах, інших органах державної влади; 6) здійснення контролю за відповідністю законодавству прийнятих на рівні ЗВО локальних нормативно-правових актів; 7) проведення просвітницької роботи;

- доведена необхідність розробки та прийняття Концепції вдосконалення

діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, в якій необхідно: по-перше, окреслити існуючі на сьогодні проблеми, які заважають нормальному функціонуванню відповідних ЗВО; по-друге, встановити напрями вирішення зазначених проблем; по-третє, в якості окремого проблемного питання виділити юридичне забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання;

– на прикладі США, Великобританії, Франції та Німеччини обґрунтовано висновок, що в Україні на законодавчому рівні необхідно більш чітко визначити правовий статус юридичних відділів, які створюються всередині ЗВО і до компетенції яких входить здійснення діяльності з юридичного забезпечення відповідних суб'єктів;

удосконалено:

– визначення поняття закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкта адміністративно-правового регулювання, а також узагальнення їх особливостей, зокрема: а) наявність специфічної освітньої програми; б) підпорядкування профільним міністерствам; в) існування особливих правил та вимог щодо курсантського життя, самоврядування тощо; г) основною метою роботи відповідних ЗВО є підготовка фахівців, які будуть здійснювати службову діяльність у правоохоронних органах;

– визначення поняття адміністративно-правового статусу суб'єктів юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, під яким запропоновано розуміти сукупність визначених нормами адміністративного права суб'єктивних прав та юридичних обов'язків (повноважень), які дають їм можливість реалізовувати свою діяльність за відповідним напрямом;

дістали подальшого розвитку:

– обґрунтування твердження про те, що в системі правових засад юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання ключове місце належить нормам адміністративного права, адже саме за їх допомогою: а) закріплюється загальний правовий статус закладів вищої

освіти зі специфічними умовами навчання, а також їх структура, в якій чільне місце відводиться відділам юридичного забезпечення; б) закріплюється статус суб'єктів юридичного забезпечення ЗВО; в) окреслюються напрями, завдання та функції відділів юридичного забезпечення, а відтак, і загальна мета їх функціонування;

– теза про те, що правозастосування як форма юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання: по-перше, передбачає практичне виконання законів, нормативних актів і правил, що регулюють освітні процеси; по-друге, включає забезпечення прав і свобод здобувачів вищої освіти і працівників ЗВО; по-третє, спрямована на вирішення конфліктів і спорів, що виникають у закладах вищої освіти.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані у:

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого розроблення адміністративно-правових засад юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання (*акт впровадження у науково-дослідну діяльність Харківського національного університету внутрішніх справ від 23 березня 2023 року*);

– *правотворчості* – для вдосконалення чинних та розробки нових нормативно-правових актів із питань встановлення адміністративно-правових засад юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання (*акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права від 9 березня 2023 року*);

– *правозастосовній діяльності* – з метою вдосконалення практичної діяльності суб'єктів, що уповноважені здійснювати юридичне забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання (*акт впровадження у практичну діяльність Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України від 16 березня 2023 року*);

– *освітньому процесі* – для підготовки текстів лекцій, підручників,

навчальних посібників та навчально-методичних матеріалів з дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Публічне адміністрування» тощо (*акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 2 березня 2023 року*).

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та висновки дисертації оприлюднено на наступних наукових заходах: «Людина, суспільство, держава: актуальні питання правового регулювання взаємодії» (м. Київ, 10 грудня 2020 р.); «Взаємодія громадянського суспільства з сектором безпеки і оборони: сучасні виклики» (м. Харків, 21 грудня 2021 р.); «Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття» (м. Харків, 30 червня 2022 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено у 5-и статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав, та тезах наукових повідомлень на 3-х науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації становить 199 сторінок. Список використаних джерел включає 166 найменувань і займає 17 сторінок, додатки розміщено на 10 сторінках.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЮРИДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

1.1. Поняття, завдання та зміст юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти

У приписах ст. 53 Конституції України проголошено, що важливим та невід’ємним правом кожної людини є право на освіту. Відповідно до вказаного положення, «держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам. Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі. Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства» [55].

Якщо школа є обов’язковим елементом освіти особистості, то навчання у закладах вищої освіти – це свідомий вибір вже дорослої людини, яка прагне розвиватись та реалізувати себе як професіонал у певній сфері суспільного життя. Так, С. Г. Головка зазначає, що вищу освіту найбільш доцільно тлумачити як динамічну систему, що не тільки забезпечує формування сукупності систематизованих знань, умінь і практичних навичок, важливих для майбутньої професійної діяльності випускників, а, в першу чергу, створює умови для становлення особистості студента, його способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних

цінностей. Тобто орієнтується на формування компетентностей професіонала з активною громадянською позицією, потребою самоосвіти та самовдосконалення, уміннями поєднувати професійну діяльність з подальшим навчанням та науково-дослідною роботою [35]. Як вказує М. М. Фіцула, вища освіта в Україні спрямована на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної, практичної підготовки фахівців, які мають визначати темпи і рівень науково-технічного, економічного і соціально-культурного прогресу, а також на формування інтелектуального потенціалу нації та всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства. Вона має стати могутнім фактором розвитку духовної культури українського народу, засобом відтворення продуктивних сил України [148].

Таким чином, отримання вищої освіти є важливим для кожної людини, адже вона: по-перше, відкриває більше можливостей для пошуку роботи та подальшого кар'єрного росту людини, оскільки багато робочих місць та професій вимагають саме наявності вищої освіти; по-друге, не тільки надає фахові знання, але й сприяє розвитку особистості, допомагає розвивати критичне мислення, аналітичні навички, комунікативні вміння та творчий потенціал; по-третє, сприяє зростанню самовпевненості людини, адже коли особа має знання і вміння у певній галузі, вона почувається більш впевненою у собі, своїх можливостях та здатності досягти успіху; по-четверте, відкриває доступ до різноманітних дисциплін, культур та перспектив, що допомагає розширити світогляд, зрозуміти світ навколо нас та розуміти різноманітність людських думок та ідей; по-п'яте, люди з вищою освітою часто мають кращий доступ до різних ресурсів, мережі контактів та можливостей для соціальної мобільності. Крім того, вища освіта може сприяти підвищенню культурного рівня та сприйняттю нових ідей, що апріорі є запорукою розвитку толерантного та відкритого суспільства.

Послуги щодо надання вищої освіти надають заклади вищої освіти. Так, відповідно до Закону України «Про вищу освіту» “заклад вищої освіти – окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного

права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей” [100]. Основними завданнями закладу вищої освіти є: «1) провадження на високому рівні освітньої діяльності, яка забезпечує здобуття особами вищої освіти відповідного ступеня за обраними ними спеціальностями; 2) для університетів, академій, інститутів – провадження наукової діяльності шляхом проведення наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу, підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації і використання отриманих результатів в освітньому процесі; 3) участь у забезпеченні суспільного та економічного розвитку держави через формування людського капіталу; 4) формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах; 5) забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності; 6) створення необхідних умов для реалізації учасниками освітнього процесу їхніх здібностей і талантів; 7) збереження та примноження моральних, культурних, наукових цінностей і досягнень суспільства; 8) поширення знань серед населення, підвищення освітнього і культурного рівня громадян; 9) налагодження міжнародних зв’язків та провадження міжнародної діяльності в галузі освіти, науки, спорту, мистецтва і культури; 10) вивчення попиту на окремі спеціальності на ринку праці та сприяння працевлаштуванню випускників [100]. Тож, з огляду на великий перелік завдань, які виконують заклади вищої освіти, важливим є належне супроводження їх діяльності, зокрема: фінансове, матеріально-технічне та юридичне. Особливе місце в контексті представленої проблематики займає юридичне забезпечення

діяльності ЗВО. У свою чергу «забезпечити» або «забезпечувати» у філології розглядається у трьох значеннях: 1) постачати щось у достатній кількості, задовольняти кого- що-небудь у якихось потребах. Надавати кому-небудь достатні матеріальні засоби до існування; 2) створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось; 3) захищати, охороняти кого-, що-небудь від небезпеки [22, с. 375].

Характеризуючи правове забезпечення, О. Є. Костюченко вказує, «якщо виключити норми права, які утворюють правові умови реалізації прав і свобод, то відповідно забезпечення втратить нормативність й перестане бути правовим, у разі виключення засобів реалізації прав і свобод закріплені норми права втратять свою дієвість, відсутність гарантій нівелює обов'язок держави створити умови користування правами і свободами, виключення охорони унеможлиблює попередження порушень прав і свобод, відсутність захисту зробить неможливим відновлення порушених прав. Виключення з необхідних ознак безперервної діяльності суб'єктів права загалом робить неможливим весь процес забезпечення, починаючи від створення правових умов реалізації прав і свобод і завершуючи охороною цих прав і свобод, а у крайньому випадку і захистом порушених прав. Таким чином, підсумовує науковець, правове забезпечення – це безперервна діяльність суб'єктів права, в межах їх компетенції, зі створення правових умов, усіма правовими засобами щодо закріплення, реалізації, гарантування, охорони та захисту прав і свобод осіб та їх груп» [59, с. 15].

Т. Г. Корж-Ікаєва під юридичним (правовим) забезпеченням пропонує розуміти сукупність адміністративно-правових заходів, спрямованих на створення відповідних умов для ефективної реалізації, охорони, захисту й відновлення порушених прав і свобод неповнолітніх. Головними його ознаками, на переконання вченої, є: 1) сукупність адміністративно-правових заходів і засобів; 2) система гарантій; 3) відповідні умови реалізації, їх охорона, захист та відновлення; 4) регулювання переважно нормами адміністративного і конституційного права [56, с. 7–8]. В. В. Галуцько правове

(юридичне) забезпечення характеризує такими рисами: має цілеспрямований характер, оскільки постає певним регулятором суспільних відносин, упорядковуючи їх за допомогою права на рівні суспільства; має організаційний та упорядковувачий характер, тобто здійснюється за допомогою певних засобів; спрямовано на досягнення певних цілей, а тому має регулятивний характер; має певний предмет і сферу правового впливу, які усвідомлюються людьми і суспільством та мають для них певне значення; здійснюється певними методами, які координують діяльність суб'єктів права або реалізуються за допомогою їх субординаційної підлеглості у процесі виконання або використання норм права; має визначені стадії, які передбачають правову регламентацію суспільних відносин, виникнення суб'єктивних прав і юридичних обов'язків та їх реалізацію [28, с. 116–118]. Тож, багатоманітність наукових підходів щодо тлумачення поняття «юридичне забезпечення» дає можливість виокремити наступні ключові підходи до його розуміння:

1) Функціональний підхід, відповідно до якого юридичне забезпечення представляє собою діяльність, спрямовану на створення необхідних правових умов та механізмів для забезпечення функціонування правової системи. Воно пов'язане із розробкою та впровадженням правових норм, створенням інституцій, що забезпечують виконання законів, а також охорону та захист прав й інтересів громадян.

2) Системний підхід, за якого юридичне забезпечення найбільш доцільно розглядати як системну діяльність, котра спрямована на створення правової бази для функціонування суспільства. Цей підхід враховує взаємозв'язок між різними складовими системи права та необхідність їх взаємодії для досягнення правової стабільності та захисту прав і свобод людей.

3) Цільовий підхід, відповідно до якого юридичне забезпечення спрямоване на досягнення конкретних цілей правової системи. Цілі можуть включати захист прав та свобод людини, забезпечення правопорядку, рівності та рівноправності людини і громадянина. Відтак юридичне забезпечення

розглядається як інструмент досягнення цих цілей шляхом використання різноманітних правових засобів.

4) Правовий підхід. За цим підходом юридичне забезпечення спрямоване на створення та застосування правових норм для забезпечення прав і свобод людини, врегулювання відносин між суб'єктами права, а також на забезпечення правопорядку. Правовий підхід акцентує увагу на ролі права та його впливі на суспільство.

5) Організаційний підхід, відповідно до якого юридичне забезпечення представляє собою діяльність спеціально-уповноважених суб'єктів, яка спрямована на всебічну (правову, кадрову тощо) підтримку роботи певного суб'єкта.

Викладене дає підстави зробити висновок, що юридичне забезпечення закладів вищої освіти – це комплекс правових норм, процедур, механізмів та дій, які реалізуються спеціально уповноваженими структурними підрозділами та спрямовані на створення необхідних умов правового, організаційного, кадрового характеру тощо задля ефективного функціонування ЗВО. Така діяльність включає: розробку, впровадження та контроль за дотриманням правових норм, що регулюють роботу закладу, а також забезпечує захист прав та інтересів студентів, викладачів, адміністративного персоналу та інших учасників освітнього процесу. Юридичне забезпечення включає в себе розробку внутрішніх положень, контрактів, правил та процедур, взаємодію з органами державної влади, судовими установами та іншими структурами, що мають відношення до діяльності закладу вищої освіти.

В процесі юридичного забезпечення спеціальні суб'єкти здійснюють юридичну діяльність. Зміст юридичної діяльності у кожному конкретному випадку становлять конкретні дії, перелік яких суттєво впливає на визначення обсягу, сфери та форм юридичної діяльності. В умовах соціального прогресу, ускладнення соціальних зв'язків змінюються зміст та форми соціальної, а, отже, і юридичної практики. Відповідно до вимог соціального прогресу та економічного розвитку суспільства юридична практика зазнавала змін у

напрямку розширення змісту, ускладнення структури, виникнення нових форм і засобів її здійснення. Тому до змісту юридичної практики (діяльності) належать не лише складання документів, консультування та участь у судових засіданнях, а й інші юридично значущі дії: попередження, припинення та розслідування правопорушень в економічній сфері, притягнення до юридичної відповідальності, виконання покарань, підготовка та прийняття нормативно-правових актів, що регламентують економічну діяльність, здійснення правовиховної та науково-дослідницької діяльності, реєстрація та статистичний облік правових та економічних явищ, результатів юридичної діяльності [14, с. 109].

Юридична діяльність, на думку С. Д. Гусарєва, характеризується тим, що: здійснюється у сфері права; суб'єктами здійснення виступають юристи – спеціально підготовлені фахівці; юридична діяльність спрямовується на організацію діяльності інших суб'єктів права; кінцевою метою юридичної діяльності є впорядкування та узгодження суспільних відносин; під час її здійснення використовуються як правові, так і неправові засоби; юридична діяльність регламентується правовими та іншими соціальними нормами. Загальну структуру юридичної діяльності утворюють: об'єкти, суб'єкти, учасники, юридичні дії, операції, засоби їх здійснення, прийняті рішення та результати дій(ї), наукової та освітньої діяльності [39, с. 16–17].

С.К. Бастан вказує, що ключовими особливостями юридичної діяльності є наступні те, що: [139]:

а) юридична діяльність здійснюється в сфері права, яке є передумовою для існування самої юридичної роботи. Відсутність правових норм призводить до втрати об'єкту впливу та основних інструментів юридичної діяльності. Сфера права охоплює всі рівні та види суспільних відносин, де право реалізує свій вплив, а саме різноманітні сфери соціального життя та життєві ситуації, в яких люди керуються правовими нормами для досягнення позитивного результату. Навіть у релігійній та громадській діяльності право зберігає своє значення, хоча у відносно опосередкованій формі;

б) юридичну діяльність здійснюють юристи, які є спеціалістами і професіоналами у сфері права. Вони володіють спеціалізованими правовими знаннями, необхідними навичками та кваліфікацією для виконання юридично значущих дій, що визначають зміст їх роботи. Складність життєвих ситуацій, які розглядають юристи, вимагає високої вимогливості до правових процедур, а також специфічного формально-абстрактного мислення та термінології, яка властива юридичному спілкуванню. Це зумовлює необхідність наявності професійно підготовлених фахівців у цій галузі [139];

в) юридична діяльність спрямована на організацію діяльності інших суб'єктів права. Право має однаковий вплив на всіх суб'єктів, оскільки вони формально рівні перед силою правових приписів. Однак існує певна група суб'єктів, які мають додаткові обов'язки, а саме визначення правового становища інших осіб, контроль за дотриманням ними правових норм, допомогу у реалізації їх суб'єктивних прав та обов'язків, створення належних умов для ефективної реалізації правових норм;

г) метою юридичної діяльності є упорядкування та узгодження суспільних відносин. Право встановлює межі дій людини, які не можна порушувати, оскільки це втручається у права інших суб'єктів. Завдання юридичної діяльності полягають у встановленні меж поведінки суб'єкта, представництві його інтересів, наповненні суб'єктивних можливостей змістом, захисті від незаконного втручання інших суб'єктів та зобов'язанні до відновлення порушених меж [139];

г) у процесі здійснення юридичної діяльності використовуються правові та неправові засоби. У сфері права неможливо обійтися без засобів, які виступають інструментарієм для реалізації повноважень юристів. До них належать норми права, правові відносини, права та обов'язки, юридично значущі документи та вчинки, індивідуально-правові вказівки, розпорядження, правова свідомість, акти реалізації права та інше. Усі ці засоби є проявами права, вони функціонують у різних сферах суспільного життя та взаємодіють з неправовими явищами, які супроводжують або допомагають у

підвищенні ефективності роботи юристів. Тому при характеристиці юридичної діяльності йдеться про поєднання правових та неправових засобів у здійсненні їх повноважень [139];

д) юридична діяльність регламентується правовими нормами та іншими соціальними нормами, такими як мораль та корпоративні норми. Наявність системи законів, що регулюють діяльність суду, прокуратури, адвокатури, поліції, нотаріату, а також системи процесуальних законів та норм, свідчить про організованість правової процедури. Кожна компетенція посадової особи або юридичної установи здійснюється у певній формі, з використанням визначеної процедури та у встановлений термін;

е) юридична діяльність здійснюється у формі практичної, наукової та навчальної діяльності. Кожна з цих форм має свою мету, зміст, засоби здійснення та відбувається у специфічному соціальному середовищі. Практична діяльність юристів є основною, а навчальна та наукова – додатковою або специфічною формою. Вони взаємодіють між собою, оскільки мають спільну правову природу. Форми юридичної діяльності слід розглядати комплексно, з урахуванням специфіки та функціонального призначення кожної з них [139].

Для того, щоб більш змістовно розкрити сутність та зміст юридичного забезпечення закладів вищої освіти необхідно визначитись з її метою, завданнями та функціями.

У сучасних філософських джерелах поняття «мета» описує один з аспектів поведінки та свідомої діяльності людини. Воно визначає передбачення результатів діяльності та способи їх досягнення за допомогою відповідних засобів. А відтак, мета служить засобом інтеграції різних дій людини в послідовність або систему. Згідно з баченням Ю. П. Сурмінім сутності мети, вона відображає ідеальне передбачення результату діяльності, що виступає її регулятором. Дослідник виокремлює дві особливості мети: по-перше, мета є моделлю майбутнього результату, початковим образом, до якого рухається об'єкт; по-друге, мета виступає як варіант задоволення потреби,

сформований з кількох альтернатив [43, с. 385]. Мету системи Ю. П. Сурмін визначає як бажаний результат діяльності системи, який формулюється як найкращий для неї стан. Мету системи, пише він, звичайно виражають у вигляді цільової функції, яка відображає кілька цілей, що творять ієрархію. Філософія мети системи базується на тому, що мета не є результатом розумної діяльності системи. Це характерно тільки для деяких систем. Під метою системи розуміють певні переважаючі стани, до яких рухається система. Це можуть бути стани рівноваги або деякі функціональні дії системи та її перетворення до певних якісних станів [43, с. 385].

Ю. Б. Корольов вказує, що при аналізі поняття «мета» у контексті організаційної діяльності, вона може бути описана як кінцевий стан, якого організація прагне досягти в майбутньому (ідеальне уявлення про майбутнє становище організації). Автор наголошує на необхідності дотримання певних вимог при формулюванні організаційних цілей: конкретність та вимірюваність; орієнтація у часі; реалістичність, досяжність, неперевищення можливостей організації; внутрішня логічність, взаємозв'язок та узгодженість; письмове формулювання. Цілі, які відповідають цим вимогам, виступають нормативами, за допомогою яких менеджер може оцінювати ефективність своєї майбутньої практичної діяльності. Кожна організація має багато різноманітних цілей, які утворюють складну структуру. Глобальна мета відображає причину існування організації з погляду суспільства (уявлення про суспільне призначення організації). Місія організації визначає причину існування організації з її власного погляду. Місія деталізує статус організації і надає орієнтири для визначення її завдань [34; 57].

З огляду на зазначене вище, можна зауважити, що мета – це кінцевий, бажаний результат, якого прагнуть досягти спеціально уповноважені суб'єкти в процесі здійснення юридичного забезпечення закладів вищої освіти. Таким чином, метою юридичного забезпечення закладів вищої освіти – є створення правових та організаційних умов, за яких ЗВО будуть функціонувати на основі дотримання принципів верховенства права, законності, ефективності та

стабільності, що, в свою чергу, є важливим елементом забезпечення та захисту законних прав, свобод та інтересів ЗВО як суб'єктів господарської діяльності та як спеціалізованих установ, що реалізують послуги із надання вищої освіти.

Досягненню вказаної мети має сприяти вирішення конкретних завдань. Як указує В. І. Фелик, поняття «мета» та «завдання» співвідносяться як ціле та часткове та як загальне та конкретне. Зокрема, говорячи про мету певної діяльності, мають на увазі те прагнення, задля якого ця діяльність здійснюється, тобто те, що планується досягти – її передбачуваний результат. Що ж до завдань діяльності, то це проміжні результати, які досягаються в процесі виконання окремих дій. При цьому всі завдання об'єднує одна мета, яка слугує для них орієнтиром [147, с. 35–36; 156, с. 98].

Тож, на нашу думку, загальними завданнями юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти є наступні [126]:

- забезпечення відповідності усіх аспектів діяльності ЗВО вимогам чинного законодавства. Це включає створення умов для дотримання освітніх стандартів, правил прийому, академічної доброчесності, авторських прав, працевлаштування, охорони та захисту прав студентів тощо;

- підготовка, аналіз та рецензування різноманітних нормативних документів, зокрема: установчих актів, навчальних планів, положень про структурні підрозділи, контрактів тощо. Зазначене також включає забезпечення виконання інших юридичних обов'язків, наприклад, документування рішень управління закладу, реєстрацію актів цивільного стану тощо;

- представлення інтересів закладів вищої освіти в судах та перед іншими органами державної влади (у разі потреби). Так, до прикладу, юридичні відділи ЗВО можуть брати участь у судових процесах, арбітражних справах, трудових спорах, питаннях нерухомості тощо, щоб захистити законні права і інтереси закладу;

- консультування та надання правової підтримки адміністрації, викладачам, студентам та іншим працівникам ЗВО;

- роз'яснення правових норм, розробка правил та процедур, вирішення будь-яких інших юридичних питань та спорів;

- забезпечення та захист прав студентів стосовно отримання якісної освіти, участі у студентському самоврядуванні, соціальної підтримки, недискримінації тощо;

- моніторинг змін в законодавстві, пов'язаних з освітою, та оновлення внутрішніх правил та процедур відповідно. Спеціальні суб'єкти також аналізують вплив нових правових норм на діяльність закладу і розробляють стратегії відповідного реагування [126].

Варто зауважити, що це лише загальні завдання, які зазвичай виконують юридичні служби в закладах вищої освіти. Конкретний перелік завдань може варіюватися залежно від конкретного закладу та його потреб. Так, до прикладу, відповідно до «Положення про відділ юридичного забезпечення Харківського національного університету внутрішніх справ», ключовими завданнями відповідного відділу є наступні:

1. Організація правової роботи, яка спрямована на правильне застосування, неухильне дотримання в практичній діяльності вимог законодавства, нормативних актів Університетом, його керівниками та працівниками під час виконання покладених на них завдань і функціональних обов'язків, організація правової роботи, пов'язаної з укладенням договорів (контрактів).

2. Здійснення претензійної та позовної роботи, представництво в установленому законодавством порядку інтересів Університету у судах, інших органах державної влади.

3. Здійснення контролю за відповідністю законодавству, нормативно-правовим актам МВС України проектів нормативних документів, що подаються на підпис ректору Університету.

4. Пропаганда законодавства, юридична допомога підрозділам, підготовка рекомендацій та інших методичних матеріалів із цих питань.

Вирішення завдань юридичного забезпечення ЗВО вимагає реалізації низки функцій. Якщо звернутись до семантики слова «функція», то воно походить від латинського слова «*functio*», яке перекладається, як виконання або здійснення. У тлумачних словниках української мови «функція» – це: діяльність, обов’язок, робота; зовнішній прояв властивостей якого-небудь об’єкта в певній системі відносин (наприклад, функція грошей); роль, що її виконує певний соціальний інститут чи процес стосовно цілого (наприклад, функція держави, родини в суспільстві); явище, що залежить від іншого та змінюється в міру зміни цього іншого явища; робота, виконана органом, організмом; роль, значення чого-небудь; обов’язок, коло діяльності; обов’язок, коло діяльності; призначення, роль [79, с. 707; 122, с. 103].

В рамках викладеного вище принагідно зазначити, що функції фактично відображають зовнішній прояв практичної діяльності, пов’язаної із юридичним забезпеченням закладів вищої освіти. Відтак, до останніх слід віднести наступні:

1) нормотворча функція. У державному регулюванні, нормотворча функція – це офіційна діяльність уповноважених суб’єктів держави та громадянського суспільства по встановленню, зміні, призупиненню і скасуванню правових норм, їх систематизації. Головне її призначення – формулювання нових правових норм, котрі притаманні соціальним відносинам, тобто моделювання суспільних відносин, які з позицій держави або громадянського суспільства (народу) є припустимими (бажаними) чи необхідними (обов’язковими). Зміна чинних і скасування застарілих правових норм сприяють утворенню нових норм і, отже, вони входять до складу нормотворчості як його допоміжні вияви [118]. Тож, нормотворча функція відділу юридичного забезпечення охоплює процес створення, аналізу та впровадження нормативно-правових актів в організації. Вона передбачає активну участь юридичного відділу в розробці правових політик, внутрішніх правил і процедур, а також юридичну підтримку всіх сфер діяльності організації. Прикладом реалізації відповідної функції на основі діяльності відділу юридичного забезпечення Харківського національного університету

внутрішніх справ (далі – ХНУВС) є наступні: розробляє та бере участь у розробленні проектів нормативно-правових актів з питань, що належать до компетенції Університету; перевіряє на відповідність законодавству і міжнародним договорам нормативно-правових та інших актів, проектів наказів, у тому числі таких, що мають гриф секретності або обмежений доступ, які підготовлені структурними підрозділами Університету та подаються на підпис керівництва Університету, проводить юридичну експертизу, готує правові висновки та погоджує (візує) їх за наявності віз керівників заінтересованих структурних підрозділів; уживає заходів щодо перегляду нормативно-правових актів та інших документів з питань, що належать до його компетенції, з метою приведення їх у відповідність до законодавства; веде облік актів законодавства, відомчих та міжвідомчих нормативно-правових актів України; розробляє нормативно-правові акти, що регулюють договірну, претензійно-позовну роботу, а також фінансово-господарську діяльність Університету.

2) правозастосовна функція. В межах реалізації відповідної функції відділ юридичного забезпечення: уживає заходів для впровадження новітніх форм і методів діяльності Університету, виконання актів Мін'юсту; інформує керівництво Університету про необхідність ужиття заходів для внесення змін до нормативно-правових актів та інших документів, визнання їх такими, що втратили чинність, або скасування; організовує роботу, пов'язану з укладенням договорів (контрактів), бере участь у їх підготовці та здійсненні заходів, спрямованих на виконання договірних зобов'язань, забезпеченні захисту майнових прав і законних інтересів Університету, а також погоджує (візує) проекти договорів за наявності погодження (візи) керівників заінтересованих структурних підрозділів; разом із заінтересованими структурними підрозділами Університету узагальнює практику застосування законодавства у сфері захисту прав і свобод людини та громадянина, готує пропозиції щодо його вдосконалення, подає їх на розгляд керівництва Університету; здійснює аналіз правозастосовної практики в Університеті, а

також пропозицій, що надходять, про вдосконалення нормативного регулювання діяльності ОВС, подання узагальнених матеріалів з цих питань в установленому порядку до МВС України;

3) правозахисна функція. Розуміння правозахисної функції сучасної держави передбачає широкий підхід до її трактування. Правозахисна функція держави відображає сутнісну характеристику держави, відповідає певному етапу розвитку суспільства і держави, вона постійно трансформується під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів і наповнюється новим змістом. Правозахисна функція, підсумовує автор, – це комплекс заходів правового характеру, спрямованих на всебічний захист прав і свобод людини і громадянина [9, с. 9]. Нині правозахисна функція – це самостійна, пріоритетна та постійна функція сучасної України, що реалізується в усіх сферах суспільного життя як усередині, так і за межами країни. Підтвердженням цього є такі фактори: 1) захист прав та свобод людини і громадянина є головним обов'язком України; 2) міжнародні зобов'язання України в частині захисту прав та свобод людини і громадянина; 3) визнання Україною юрисдикції міжнародних правозахисних інституцій [131, с. 65].

В межах реалізації правозахисної функції відділ юридичного забезпечення ХНУВС: надає практичну правову допомогу щодо правильного застосування актів законодавства про працю, у разі невиконання або порушення їх вимог подає керівництву Університету письмовий висновок з пропозиціями щодо усунення таких порушень; забезпечує організацію претензійної і ведення позовної роботи, захист правовими засобами майнових та інших інтересів Університету у судах та в інших інстанціях у разі розгляду спорів за участю Університету; аналізує і узагальнює договірну та претензійно-позовну роботу, судову практику, здійснює підготовку необхідних довідок, оглядів та інших аналітичних матеріалів для доповіді керівництву Університету;

4) контрольно-наглядова функція. В межах виконання даної функції, відділ юридичного забезпечення ХНУВС: приймає участь у розгляді матеріалів

за наслідками перевірок, ревізій, інвентаризацій. Здійснює підготовку правових висновків за фактами виявлених правопорушень; здійснює перевірку на відповідність законодавству проектів наказів, інших нормативно-правових та розпорядчих актів, що подаються на підпис керівництву Університету; здійснює контроль, вивчення та аналіз стану правової роботи в Університеті. Розробляє пропозиції, проекти наказів і методичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності цієї роботи;

5) представницька функція, яка передбачає забезпечення в установленому порядку представництво інтересів Університету, керівництва закладу під час розгляду правових питань та спорів у судах та інших державних органах;

6) функції організаційного забезпечення. В даному контексті відділ юридичного забезпечення (на прикладі ХНУВС): розглядає листи, заяви і звернення громадян, публікації і повідомлення у засобах масової інформації; бере участь у розгляді скарг, звернень, що надійшли до Університету та потребують правового аналізу чи правової допомоги для вирішення по суті; інформує керівництво Університету про випадки ненадання або несвоєчасного надання структурними та територіальними підрозділами матеріалів на вимогу Відділу;

7) аналітична функція, яка передбачає проведення разом із заінтересованими структурними підрозділами аналізу результатів господарської діяльності Університету, а також вивчення умов і причин виникнення непродуктивних витрат, порушення договірних зобов'язань, а також стан дебіторської і кредиторської заборгованості та підготовку пропозицій керівництву Університету з цих питань;

Проведений у даному підрозділі дисертації аналіз дає змогу констатувати, що юридичне забезпечення – це надважливий інструмент для створення всіх необхідних умов для якісного та ефективного виконання закладом вищої освіти покладених на нього завдань. Саме тому важливим завданням законодавця та самих ЗВО є створення належних правових та організаційних умов для того, щоб його окремі структурні підрозділи, які зокрема

реалізують діяльність із юридичного забезпечення, належним чином виконували покладені на них обов'язки [128].

1.2. Сутність та особливості закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкту адміністративно-правового регулювання

Підготовка окремих категорій фахівців вимагає застосування особливого підходу до їх теоретичного та практичного навчання. Для цього в системі суб'єктів надання вищої освіти України було створено заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Як зазначає американський юрист Марк Сегал, навчання – це інтерактивний процес передачі знань, навичок та досвіду. Воно грає вирішальну роль у людському розвитку ще з тих часів, коли ми тільки починали полювати, садити рослини, будувати і майструвати знаряддя праці. Всі великі цивілізації і великі релігії присвячували значні ресурси навчанню для поширення і збереження своїх знань та культури. Багатьох найбільших людей в історії – від вчених до генералів та філософів – можна вважати «вчителями». Ми можемо уявити фараонів зі своїми будівельниками, Хаммурапі, Моїсея і Юстиніана зі своїми зводами законів, Платона та Сократа зі своїми учнями, а також Олександра і Цезаря зі своїми військами. В середні віки європейські гільдії навчали підмайстрів одній справі на все життя (що послужило основою для професій в наш час), в той час як ченці в монастирях уважно вивчали і копіювали класичні книги [68, с. 2].

Загалом, навчання – це комплексний процес, який передбачає здобуття знань, навичок, умінь і компетентностей шляхом активної взаємодії індивіда з інформаційними ресурсами, оточуючим середовищем та іншими людьми (вчителями, викладачами, тренерами тощо). Цей процес включає в себе систематичне і організоване засвоєння нової інформації, її усвідомлення, аналіз, синтез і застосування з метою розвитку когнітивних, соціальних, емоційних та практичних навичок. Навчання може здійснюватися у формальних

установах (школи та університети), або у неформальних контекстах (самоосвіта, самостійне дослідження, навчання на робочому місці, тощо). Навчальний процес включає в себе взаємодію між вчителем (або іншими джерелами інформації) та учнем, стимулювання активності, дискусії, практичні справи та оцінку, що сприяє збагаченню знань, розвитку критичного мислення, пошуку інноваційних рішень і досягненню особистісного росту. Відтак принагідно зазначити, що навчання є невід'ємною складовою людського розвитку та культурного прогресу, допомагаючи індивідам розкрити свій потенціал і впровадити набуті знання в практичне використання. Запропоноване вище визначення поняття «навчання» є досить узагальненим, а в контексті представленої проблематики йдеться про навчання, яке носить професійний характер.

Так, О. В. Басай пише, що професійне навчання – це підготовка саме до трудової діяльності будь-якої організаційно-правової форми, а відтак, відносини з професійного навчання можна розглядати як такі, що пов'язані з працевлаштуванням та створюють умови для набуття трудової зайнятості безробітних. Крім того, будучи орієнтованою на подальший пошук роботи у відповідності з отриманою професією, вона створює реальні шанси на успіх набуття саме ефективної трудової зайнятості [15, с. 102]. Вказаний вище науковець цілком слушно відзначає, що зв'язок між працевлаштуванням та професійним навчанням підтверджується положеннями Закону України «Про зайнятість населення». Визначення придатної роботи для безробітних осіб включає тісну залежність від проходження навчання, перепідготовки або підвищення кваліфікації. Наприклад, для осіб, які перший раз шукають роботу і не мають професії або спеціальності, підходящою вважається робота, яка потребує попередньої професійної підготовки, або оплачувана робота (включаючи тимчасову роботу), яка не вимагає професійної підготовки. Для осіб, які бажають повернутися до праці після перерви тривалістю понад шість місяців, підходящою є робота за спеціальністю, яка вимагає попередньої перепідготовки або підвищення кваліфікації. У випадку неможливості надання такої підготовки може розглядатися інша оплачувана робота за

спорідненою професією. Для осіб, які працювали не за своєю професією протягом понад шість місяців, підходящою вважається робота, яку вони виконували на останньому місці роботи. Робота за основною професією може бути придатною з урахуванням попередньої перепідготовки або підвищення кваліфікації, враховуючи потреби ринку праці у цій професії [15, с. 102–103].

Рекомендацією МОП № 88 «Щодо професійного навчання дорослих, включаючи інвалідів» від 30 червня 1950 р. відзначається, що професійним навчанням є будь-який вид навчання, що дає можливість набути або розвинути знання та майстерність або технічного чи професійного характеру, або ж такі, що необхідні для виконання функцій молодшого керівного персоналу, незалежно від того, чи викладаються вони на підприємстві чи поза ним, і включає професійне перенавчання [159]. В контексті представленої проблематики слід навести точку зору І. М. Бацько, який дійшов до висновку, що зміст навчання визначається робочими програмами і навчальними планами, які по окремих дисциплінах повинні постійно оновлюватися з урахуванням цілей і завдань навчального процесу в сучасний момент, досвіду викладання дисциплін і побажань базових органів внутрішніх справ і слухачів щодо одержання необхідних їм знань у відповідній галузі [16].

Варто зауважити, що у науковій літературі досить часто вживають поняття «професійна підготовка». Так, наприклад, О. О. Бандурка у своїх міркуваннях доводить, що професійна підготовка – це регламентований, організований та цілеспрямований процес оволодіння знаннями, вміннями та навичками, необхідними для успішного виконання оперативно-службових завдань. Організація професійної підготовки працівників здійснюється з використанням різних форм навчання, до основних з них належать: початкова підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації, стажування, самостійна підготовка [13, с. 278]. О. Б. Павлик термін «професійна підготовка» пропонує тлумачити як складну психолого-педагогічну систему зі специфічним змістом, наявністю структурних елементів, формами зв'язків, особливостями навчального процесу, специфічного для певного фаху знаннями, вміннями і

навичками [84, с. 20]. Н. П. Матюхіна переконливо доводить, що професійна підготовка працівників органів внутрішніх справ – це організаційний, безперервний і цілеспрямований процес по оволодінню знаннями, спеціальними вміннями і навичками, необхідними для успішного виконання оперативно-службових завдань [69, с. 42].

Викладене дає підстави для твердження, що професійне навчання (підготовка) – це систематичний і цілеспрямований процес, спрямований на розвиток навичок, знань, компетенцій та вмінь у особи, які необхідні їй для успішної роботи в конкретній професії або галузі. Воно охоплює набуття специфічних технічних, технологічних, практичних і міжособистісних умінь, які використовуються в професійній діяльності. Основні цілі професійного навчання полягають у підготовці особи до виконання конкретних робочих обов'язків, підвищенні кваліфікації, розвитку професійного потенціалу та пристосуванні до змін у вибраній сфері діяльності. Цей процес також може включати елементи оцінки, перевірки знань і вмінь, а також постійний саморозвиток для професійного зростання та кар'єрного успіху. Професійне навчання відіграє важливу роль у розвитку працівників і забезпечує підтримку продуктивності, інноваційності та конкурентоспроможності в різних сферах праці. В цьому аспекті цілком логічним є те, що поліцейські потребують специфічних умов навчання, адже як зазначає В. В. Романюк, специфічні умови навчання включають обмеження, такі як відбір на навчання, вікові обмеження, стан здоров'я, закрита соціальна спільнота, особлива субкультура тощо, а також привілеї, такі як: високі вимоги до дисципліни, гарантоване працевлаштування, державне забезпечення, поглиблене вивчення фахових предметів, постійне стажування та ін. Застосування цих обмежень і привілеїв разом повинно призводити до того, що випускник вищого навчального закладу здобуває достатню компетентність, яка включає динамічну комбінацію знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей. Ця компетентність визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу

навчальну діяльність [111]. В аспекті наведеного можна зауважити, специфічними умовами навчання є такі умови, за яких особа отримує такий рівень професійних знань, умінь та навичок, які дозволять їй в майбутньому якісно та ефективно виконувати завдання в процесі проходження служби в системі Міністерства внутрішніх справ України. Навчання у закладах вищої освіти системи МВС України зі специфічними умовами навчання має свої особливості, але ці умови не повинні викривати баланс в системі вищої освіти. Освітній процес у таких закладах повинен доповнюватися особливостями, пов'язаними з проходженням служби в Національній поліції України, але не повинен переважати над освітнім процесом. Головною метою здобуття вищої освіти у цих закладах є формування висококваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці, зокрема в сфері юридичних та поліцейських послуг. Студенти отримують спеціальність «Правознавство» і кваліфікацію юриста [115, с. 134–135]. Крім того, сучасному суспільству необхідні не лише фахівці-правоохоронці, але й моральні авторитети, представники правоохоронної сфери та органів влади. Тому освітній процес у закладах вищої освіти МВС України зі специфічними умовами навчання потребує переорієнтації з військового спрямування на фахову компетентність, спрямовану на навчання та виховання правоохоронців з сучасною правовою культурою та свідомістю. Це допоможе закріпити ідеали верховенства права, додержання прав, свобод і інтересів людини та громадянина у свідомості майбутніх фахівців [115, с. 134–135].

Варто погодитись з науковою позицією О. М. Мердової та О. П. Цуркана, які виділяють такі особливості професійного навчання поліцейських [74, с. 137]:

1) передбачає передачу знань, умінь та навичок особам, які отримують освіту або є діючими працівниками Національної поліції. Це можуть бути студенти, що проходять первинну професійну підготовку, або особи, які отримують вищу освіту, а також діючі поліцейські залежно від виду професійного навчання;

2) обумовлює розвиток спеціальних здібностей. Це означає необхідність освоєння спеціалізованих знань, умінь та навичок, необхідних поліцейському для виконання завдань, які ставляться перед ним відповідно до чинного законодавства. Ці завдання включають забезпечення публічної безпеки і порядку, захист прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, боротьбу зі злочинністю, а також надання допомоги особам, які потребують її у зв'язку з особистими, економічними, соціальними причинами або надзвичайними ситуаціями [74, с. 137];

3) цей процес організований і чітко визначений в підзаконних нормативно-правових актах, прийнятих Міністерством внутрішніх справ України;

4) має безперервний характер, оскільки починається з моменту вступу до поліції і триває протягом всього робочого життя поліцейського [74, с. 137];

5) має конкретну мету і є спрямованим на досягнення певних результатів. Кожен вид професійного навчання має свою мету, таку як підготовка висококваліфікованих фахівців для підрозділів Національної поліції України, підвищення професійного рівня, задоволення індивідуальних потреб працівників поліції в особистому професійному зростанні, задоволення потреб держави у кваліфікованих кадрах тощо. Загалом, можна сказати, що для осіб, які проходять первинну професійну підготовку або навчаються у вищих навчальних закладах з особливими умовами, метою є здобуття спеціальної підготовки поліцейських або отримання встановлених державою освітніх ступенів. Для поліцейських, які проходять післядипломну освіту та службову підготовку, метою є успішне виконання оперативно-службових завдань і подальший кар'єрний розвиток [74, с. 137].

З огляду на зазначене вище, цілком логічним та необхідним є існування закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Зазначене підтверджується положенням статті 74 Закону України «Про Національну поліцію», відповідно до якої підготовка поліцейських здійснюється у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання. Зокрема, «до вищих

навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, можуть бути зараховані громадяни України, яким станом на 31 грудня року вступу виповниться 17 років» [106]. «Підготовка фахівців за державним замовленням у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, проводиться на підставі контракту про здобуття освіти, який укладається між навчальним закладом, відповідним органом поліції та особою, яка навчається» [106]. «Розподіл випускників вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, які навчаються на денній формі навчання за державним замовленням, здійснюється комісіями з персонального розподілу з урахуванням інтересів служби відповідно до набутої випусником кваліфікації, спеціальності та спеціалізації». «Особи, які навчаються за державним замовленням у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, у разі дострокового розірвання контракту про здобуття освіти з будь-яких підстав, крім звільнення зі служби в поліції на підставі підпунктів 2, 4 частини першої статті 77 цього Закону, а також поліцейські, звільнені зі служби в поліції протягом трьох років після закінчення вищезазначених навчальних закладів з будь-яких підстав, крім звільнення зі служби в поліції на підставі підпунктів 2, 4 частини першої статті 77 цього Закону, відшкодовують Міністерству внутрішніх справ України витрати, пов'язані з їх утриманням у вищому навчальному закладі, в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України» [106].

Переходячи безпосередньо до діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, то варто відзначити, що відповідно до Закону України «Про вищу освіту», «заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання – заклад вищої освіти державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах середнього та вищого складу Національної поліції України, начальницького складу з метою

задоволення потреб Міністерства внутрішніх справ України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань» [100].

Традиційно структурними підрозділами вищого навчального закладу можуть бути: «1) навчально-науковий інститут – структурний підрозділ, що об'єднує відповідні кафедри, лабораторії, науково-дослідні центри та експериментальні лабораторії, які провадять освітню діяльність і проводять наукові дослідження; 2) наукові, навчально-наукові, науково-дослідні, науково-виробничі та проектні інститути, навчально-науково-виробничі центри (сектори, частини, комплекси тощо), дослідні станції, конструкторські бюро, відділи аспірантури і докторантури, навчально-виробничі комбінати, експериментальні підприємства, клінічні бази закладів медичної освіти, університетські клініки та лікарні, юридичні клініки, полігони, наукові парки, технопарки, оперні студії, навчальні театри, філармонії, інші підрозділи, що забезпечують практичну підготовку фахівців певних спеціальностей та/або проводять наукові дослідження; 3) підготовчі відділення (підрозділи), підрозділи перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, інститути післядипломної освіти, лабораторії, навчально-методичні кабінети, комп'ютерні та інформаційні центри, навчально-виробничі та творчі майстерні, навчально-дослідні господарства, виробничі структури, видавництва, спортивні комплекси, заклади культурно-побутового призначення, центри студентського спорту; 4) спеціальний навчально-реабілітаційний підрозділ, який утворюється з метою організації інклюзивного освітнього процесу та спеціального навчально-реабілітаційного супроводу здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами, забезпечення їм доступу до якісної вищої освіти з урахуванням обмежень життєдіяльності; 5) інші підрозділи, діяльність яких не заборонена законом» [158].

Втім, що ж стосується закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, то відповідно до ст. 34 Закону України «Про вищу освіту»

особливості структури, «повноважень та обов'язків керівника вищого військового навчального закладу, закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, військового навчального підрозділу закладу вищої освіти визначаються державним органом, до сфери управління якого належить відповідний вищий військовий навчальний заклад, заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання, військовий навчальний підрозділ закладу вищої освіти, за погодженням із центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки» [100]. Окрім того, специфіка роботи ЗВО зі специфічними умовами навчання обумовлюється особливостями завдань, які стоять перед Національною поліцією України: 1) забезпечення публічної безпеки і порядку; 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; 3) протидії злочинності; 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [106].

Специфіка діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання обумовлюється напрямками їх діяльності. Так, до прикладу, основними напрямками діяльності Харківського національного університету внутрішніх справ є наступні: «підготовка висококваліфікованих фахівців для забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку за відповідними освітньо-професійними, освітньо-науковими, науковими програмами на початковому (короткий цикл), першому (бакалаврський), другому (магістерський), третьому (освітньо-науковий), науковому рівнях вищої освіти, успішне виконання яких є підставою для присудження відповідних ступенів вищої освіти: молодший бакалавр; бакалавр; магістр; доктор філософії; доктор наук; первинна професійна підготовка осіб, зарахованих на денну форму навчання за державним замовленням, та післядипломна освіта кадрів МВС, Національної поліції України, інших центральних органів виконавчої влади, установ, організацій України;

підготовка та атестація наукових і науково-педагогічних кадрів; профорієнтаційна підготовка учнів шкіл, ліцеїв, гімназій, інших закладів загальної середньої освіти та студентів закладів вищої освіти, спрямована на забезпечення допомоги особистості в активному свідомому професійному самовизначенні та трудовому становленні; проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень за рахунок коштів державного бюджету або інших не заборонених законодавством джерел фінансування, а також ініціативних, спрямованих на науково-методичне забезпечення підрозділів Національної поліції України та інших державних органів, опублікування та впровадження в практичну діяльність їх результатів, патентно-ліцензійна робота; методична і видавнича робота, в тому числі систематичне вдосконалення освітнього процесу, створення нових та оновлення чинних освітніх програм і навчальних планів, видання підручників, навчальних посібників, методичних матеріалів, забезпечення організації освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей; установлення і розширення зовнішніх зв'язків із закладами вищої освіти, державними органами, правоохоронними органами іноземних держав та міжнародними організаціями; підготовка згідно з державним замовленням і договірними зобов'язаннями висококваліфікованих фахівців у галузі освіти, цивільної та державної авіації тощо; підготовка фахівців для потреб цивільної та державної авіації центральних органів виконавчої влади, діяльність яких координується через Міністра внутрішніх справ; діяльність у галузі цивільної та державної авіації; інші напрями діяльності, які не суперечать законодавству» [132].

Окрему увагу варто звернути на завдання закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Так, відповідні завдання, на думку В. Аброськіна, можна класифікувати: за специфікою закладу – типові для всіх ЗВО та такі, що віддзеркалюють потреби відомства та окремого державного органу; а також за змістом завдань: 1) ті, що містять вимоги до якості рівня освіти; 2) ті, що містять завдання щодо організації управління закладом, тобто

відомості щодо ступенів, форм та інших особливостей провадження освітньої діяльності; 3) ті, що містять вимоги до інших функцій, пов'язаних з освітою (таких як профорієнтація тощо); 4) а також ті, що містять інші завдання [2]. Вказаний вище вчений зазначає, що аналіз нормативно-правових актів усіх найважливіших рівнів юридичної сили свідчить про схильність авторів закріплювати лише «основні» завдання. Тим самим, по-перше, роблячи перелік завдань невичерпним; а по-друге, сприяючи розширенню переліку завдань на рівні нормативно-правових актів меншої юридичної сили. Щодо визначення повноважень, то вони, як правило, викладені на рівні Статутів ЗВО, але здебільшого зорієнтовані на визначення прав та обов'язків засновників і керівників закладів вищої освіти, а не ЗВО загалом [2].

Розглядаючи конкретні завдання закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, варто також навести приклад Харківського національного університету внутрішніх справ. Завдання даного ЗВО є наступні [132]: «провадження на високому рівні освітньої діяльності, яка забезпечує здобуття особами вищої освіти відповідного ступеня за обраними спеціальностями; здійснення освітньої діяльності за акредитованими напрямками, яка забезпечує підготовку фахівців відповідних ступенів вищої освіти за денною (очною) та заочною (або дистанційною) формами навчання і відповідає стандартам вищої освіти; здійснення наукової і науково-технічної, творчої, культурно-виховної, спортивної та оздоровчої діяльності; забезпечення виконання державного замовлення та договорів щодо підготовки фахівців з вищою освітою; здійснення підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів та їх атестації; атестація осіб, які здобувають ступінь молодшого бакалавра, бакалавра, магістра, доктора філософії, доктора наук, присвоєння вчених звань доцента, професора та старшого дослідника; організація та проведення освітньо-наукових, наукових, науково-методичних конференцій, симпозіумів, семінарів, шкіл та олімпіад, у тому числі міжнародних; організація післядипломної освіти; підготовка до вступу громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства, які постійно проживають в Україні, та осіб,

яким надано статус біженця в Україні, інших осіб відповідно до законодавства України; науково-методична, культурно-освітня та культурно-просвітницька, інформаційна, консультаційна, видавнича, спортивно-оздоровча, туристично-рекреаційна діяльність тощо; забезпечення культурного і духовного розвитку особистості, виховання в осіб, які навчаються в Університеті, поваги до ідеалів громадянського суспільства, правової держави, найвищих соціальних цінностей та верховенства права з метою підвищення освітньо-культурного рівня та патріотичного виховання громадян; формування особистості шляхом патріотичного, правового виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, уміння вільно мислити та самоорганізовуватися за сучасних умов; надання платних освітніх послуг відповідно до законодавства України; міжнародне співробітництво та зовнішньоекономічна діяльність у сфері вищої освіти, науки, культури тощо; інші напрями діяльності, які не суперечать чинному законодавству» [132].

Таким чином, проведене наукове дослідження дає змогу говорити про те, що діяльність закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання є різноплановою та досить специфічною, що обумовлює необхідність врегулювання останньої, зокрема нормами права, а відтак, цілком справедливо говорити про те, що вони є об'єктом правового, зокрема адміністративно-правового регулювання. До прикладу, С.В. Потопальський зазначає, що заклад вищої освіти системи МВС України як об'єкт адміністративно-правового регулювання – це установа, яка є юридичною особою публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти та виконання інших послуг, у тому числі й освітніх з метою задоволення потреби структурних підрозділів МВС у кваліфікованих кадрах, освітніх потреб особи, а також суспільства та держави [97].

Таким чином, заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкт адміністративно-правового регулювання – це освітня установа, що підпорядковується Міністерству внутрішніх справ України і здійснює підготовку та навчання фахівців у галузі правоохоронної діяльності та інших суміжних спеціальностей. Ці заклади мають специфічний статус, а їх діяльність регулюються не тільки нормами загального законодавства у сфері освітньої діяльності, але й спеціальними відомчими нормативно-правовими актами Міністерства внутрішніх справ України. В даному контексті адміністративно-правове регулювання включає в себе нормативно-правові акти, процедури, стандарти та правила, які стосуються організації, функціонування, контролю та управління закладами вищої освіти системи МВС України з метою забезпечення якості навчання, дотримання прав та обов'язків студентів та викладачів, забезпечення безпеки та ефективності діяльності цих закладів [130]. Тож, особливостями закладів вищої освіти як об'єкта адміністративно-правового регулювання є наступні [130]:

по-перше, специфіка освітньої програми. Заклади ЗВО здійснюють професійну підготовку не тільки у галузі правоохоронної діяльності, але й інших суміжних спеціальностей, однак при цьому їх освітні програми, зазвичай, враховують специфіку роботи правоохоронних органів, особливостей діяльності МВС, а також актуальні потреби суспільства в цій галузі;

по-друге, відповідні ЗВО підпорядковуються адміністративному регулюванню, управлінню та контролю з боку Міністерства внутрішніх справ. Це означає, що їх діяльність упорядковується не тільки за допомогою норм загального законодавства, яке регулює діяльність всіх ЗВО в Україні, а й спеціальними нормативними актами, стандартами та вимогами, які встановлюються МВС з метою забезпечення якості освіти, виконання покладених завдань та забезпечення відповідності вимогам правової системи країни;

по-третє, наявність особливих правил та вимог щодо курсантського життя, самоврядування тощо. Окрім того, для них встановлюються особливі правила поведінки та дисциплінарна відповідальність;

по-четверте, основною метою роботи досліджуваних ЗВО є підготовка фахівців, які будуть здійснювати службову діяльність у правоохоронних органах. Тому відповідні заклади можуть мати специфічні підходи до навчання, включаючи практичну підготовку, стажування в правоохоронних органах, використання спеціалізованого обладнання та методик, що відповідають потребам сучасного технологічного розвитку;

по-п'яте, підлягають не тільки зовнішньому, але й внутрішньому контролю та нагляду з боку МВС. Це означає, що вони можуть мати власну систему контролю якості навчання, внутрішні процедури та механізми вирішення конфліктів, а також спеціальні комісії або органи, відповідальні за забезпечення виконання вимог МВС та нормативних актів у сфері освіти [130].

1.3. Правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання та місце серед них адміністративно-правових норм

Проведене наукове у попередніх підрозділах дослідження дає змогу констатувати, що забезпечення ефективного функціонування закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання взагалі, та їх юридичне забезпечення, зокрема, є фактично неможливим без побудови правових засад здійснення відповідної діяльності. Правові засади, зазвичай, тлумачать у декількох контекстах. Так, з одного боку правові засади – це система принципів, цінностей та норми, що лежать в основі правової системи або конкретної галузі права. З іншої сторони правові засади слід тлумачити як систему нормативно-правових актів, норми яких спрямовані на правове регулювання суспільних відносин у певній сфері суспільного життя. На нашу думку, в контексті представленої проблематики найбільш доцільно говорити саме про другий аспект вказаної наукової категорії.

Правове регулювання, пише С. В. Бобровник, доцільно розглядати як специфічну форму соціального впливу, яка має наступні характеристики: визначений предмет, тобто сфера відносин, які мають значення для суб'єктів і суспільства; здійснюється шляхом нормативно закріплених способів, включаючи активні та пасивні права суб'єктів, зобов'язання та дозволи; використовує певні методи, що координують дії учасників відносин і визначають їхні статуси у правовій сфері; застосовується до конкретних суб'єктів, включаючи фізичних осіб, посадових осіб, юридичних осіб, державні органи та державу в цілому; встановлює межі втручання держави у суспільні відносини, має організаційний та упорядкований характер; реалізується за допомогою системи правових засобів, які утворюють механізм правового регулювання в цілому [19, с. 497–498].

Торкаючись цього питання, О. А. Котенко та Н. М. Оніщенко вважають, що правове регулювання – це систематична нормативна організація суспільних відносин шляхом встановлення загальнообов'язкових правил поведінки та належних санкцій, що забезпечуються державним примусом у необхідних випадках. Дослідники відмічають, що термін «правове регулювання» виражає динамічну сутність юридичної системи в цілому і відображає процес перетворення юридичних можливостей у практичну реальність. Правове регулювання передбачає використання різних юридичних інструментів, таких як норми права, правові акти, встановлення правових статусів громадян, визначення компетенції державних органів, регулювання правового стану організацій і юридичних осіб тощо. Цей процес спрямований на регулювання відносин між різними суб'єктами суспільства, такими як держава, нації, організації, органи держави, громадяни, особи без громадянства та багатосторонні суб'єкти [60, с. 199; 81, с. 3–8].

На переконання Є. В. Гіди, правове регулювання – це здійснюване громадянським суспільством або державою за допомогою правових засобів упорядкування, охорона та розвиток суспільних відносин [20; 141, с. 370]. До характерних ознак такого регулювання вчений відносить: 1) це форма

соціального регулювання, яке може здійснюватися громадянським суспільством або державою; 2) воно має нормативно-результативний характер, що означає, що його здійснення передбачає використання системи правових засобів для досягнення певних цілей або результатів; 3) правове регулювання має організаційний характер, оскільки воно надає відносинам між суб'єктами певну правову форму, яка відображається в нормах права і визначає межі припустимої або обов'язкової поведінки; 4) воно має цілеспрямований характер і спрямоване на задоволення прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права; 5) правове регулювання має конкретний характер, оскільки завжди пов'язане з реальними і конкретними відносинами [20; 141, с. 370].

Загальними ознаками правового регулювання, на думку О. Ф. Скакун, є наступні [119, с. 488, 489]:

- а) це одна з форм соціального регулювання;
- б) шляхом правового регулювання відносини між суб'єктами набувають конкретної правової форми, яка має традиційно державно-владний характер. Іншими словами, юридичні норми визначають межі можливої та належної поведінки, які підтримуються державою;
- в) правове регулювання завжди пов'язане з реальними відносинами і має конкретний характер;
- г) його головна мета полягає в задоволенні законних інтересів суб'єктів права, тому воно має цілеспрямований характер;
- г) правове регулювання здійснюється за допомогою правових засобів, які гарантують його ефективність;
- д) однією з його функцій є забезпечення доведення норм права до їх виконання [30; 119, с. 88, 489].

Обґрунтовуючи свою позицію, Д. М. Величко до основних ознак правового регулювання пропонує віднести наступні: а) різновид соціального регулювання; б) здійснюється за допомогою норм права; в) завдяки ньому відносини між суб'єктами стають більш впорядкованими, оскільки в юридичних нормах державою встановлюється міра можливої та необхідної поведінки,

тобто межі дозволеного; г) має конкретний характер, тому що завжди пов'язане із реальними відносинами; ґ) має цілеспрямований характер – направлене на задоволення законних інтересів суб'єктів права; д) ефективність правового регулювання залежить від того, яким саме правовим способом воно буде забезпечено; є) правове регулювання гарантує доведення норм права до їх виконання [25, с. 21].

Акумулюючи наведені точки зору, видається можливим ствердити, що правове регулювання юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання представляє собою здійснюваний за допомогою норм права вплив на суспільні відносини, які виникають в межах діяльності відповідних структурних підрозділів ЗВО, з метою їх регулювання, упорядкування та забезпечення дотримання принципів верховенства права та законності. З огляду на запропоноване вище визначення, ключовим елементом правового регулювання є норма права. У свою чергу норма права – це формально-обов'язкове правило фізичної поведінки, яке має загальний характер і встановлюється або санкціонується державою з метою регулювання суспільних відносин та забезпечується відповідними державними гарантіями його реалізації. Ознаки загального характеру норми права полягають у тому, що вона: а) регулює групу кількісно невизначених суспільних відносин; б) адресована колу неперсоніфікованих суб'єктів; в) діє у часі безперервно; г) не вичерпує свою обов'язковість певною кількістю її застосувань; д) її чинність припиняється, скасовується за спеціальною процедурою [163, с. 189].

Сукупність норм права, які спрямовані на регулювання певної групи суспільних відносин, віднаходять своє відображення у нормативно-правових актах. В юридичній енциклопедичній літературі нормативно-правовий акт представляє собою основне джерело права в державі соціально-демократичної орієнтації. Поширеність нормативно-правових актів пояснюється перевагами використання такого способу вираження юридичних норм, заснованих на загальнолюдських принципах права. Серед цих переваг науковці відзначають

можливість: чіткого, ясного та однозначного формулювання змісту юридичних прав та обов'язків; швидкого донесення адресатам юридичної норми про її зміст; створення сприятливих умов для правильного та адекватного розуміння адресатами змісту норм права; оперативного змінювання або скасування юридичної норми; упорядкування, узгодження та систематизації численних юридичних норм [162, с. 171].

П. М. Рабинович вважає, що нормативно-правовий акт – це основна форма права соціально-демократичної орієнтації. Поширеність нормативно-правових актів пояснюється незаперечними перевагами такого способу вираження юридичних норм саме з точки зору загальнолюдських правових принципів, які поступово впроваджуються у право соціально-демократичної орієнтації. До таких переваг вчений відносить такі можливості: найбільш чітко, ясно, однозначно формулювати зміст юридичних прав і обов'язків; якнайшвидше довести до відома адресатів юридичної норми її зміст; забезпечити сприятливі умови для швидкого знаходження потрібної норми права; створити умови для правильного, адекватного розуміння адресатом норми її істинного змісту; оперативно змінювати чи скасовувати юридичну норму; здійснювати впорядкування, погодження, систематизацію численних норм права [37; 109, с. 105].

Виходячи із зазначеного вище, вбачається цілком логічним розглядати правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання шляхом здійснення аналізу нормативно-правових актів з урахуванням їх юридичної сили. Юридична сила нормативно-правового акта представляє собою властивість офіційного документа, яка надається йому чинним законодавством, компетенцією органу, що його видав, і встановленим порядком його оформлення. Юридична сила документа забезпечується встановленим для кожного виду документів комплексом реквізитів – обов'язкових елементів укладення документів [88, с. 7].

Керуючись відповідною логікою, відповідні нормативно-правові акти найбільш доцільно почати аналізувати з Основного Закону нашої держави – Конституції України.

Конституція України є єдиним нормативно-правовим актом найвищої юридичної сили, вона є Основним Законом суспільства і держави, що регулює найважливіші суспільні відносини. Конституція містить норми прямої дії і має особливу процедуру щодо її прийняття, внесення змін і захисту. Як головне, системоутворююче джерело конституційно-правового інституту державної влади, Конституція України має наступні характеристики: по-перше, вона є вираженням волі українського народу і політики держави; по-друге, вона має найвищу юридичну силу; по-третє, її норми діють безпосередньо; по-четверте, прийняття і набуття чинності Конституції відбувається згідно з особливою процедурою, передбаченою законом, а така процедура також застосовується до внесення змін і доповнень до Основного Закону; по-п'яте, чинне законодавство надає спеціальний механізм для захисту і гарантування Конституції [152, с. 99–100].

В. М. Шаповал підкреслює, що Основні закони – своєрідні «прототипи» сучасних конституцій, якщо під конституцією розуміти не фактичний устрій, а певні правила й норми, хоч і виражені в різних джерелах. Як зазначає В. Шаповал, терміни «основний закон» або «основні закони» (лат. *lex fundamentalis*, *leges fundamentalis*) вживали ще в Середньовіччі: вони слугували для позначення норм звичаєвого права, якими визначався статус королівського домену, регламентувалися питання престолонаслідування та деякі інші, пов'язані зі здійсненням влади монарха. Найбільш категоричними були так звані монархомахи, або тираноборці, які стверджували, що монарх обмежений основними законами і не може змінювати їх на власний розсуд. Проте вони не виділяли основні закони за силою і не визначали їх як формалізовані правові акти. Основні закони розглядалися ними як сукупність принципів здійснення державного владарювання, тією чи іншою мірою відображених у позитивному праві [154, с. 25]. Слушною у цьому аспекті

вбачається думка Ю. М. Тодики, який досить змістовно обґрунтував, що Конституція, перш за все, є законом, який має найвищу юридичну силу порівняно з іншими законодавчими актами. Конституція є законом законів і не підлягає змінам звичайними законами. Внесення змін до Конституції передбачає внесення змін до існуючих законів і підзаконних актів, що були чинними на той час. Також вчений відзначає, що Конституція відрізняється від інших законів тим, що є головним джерелом конституційного права, в якому систематизовано закріплені найважливіші правові норми держави і яке має пріоритет перед усіма іншими законами за значенням містяться в ньому норм, правил і особливих гарантій їх реалізації. На відміну від інших галузевих законів, Конституція регулює широке коло суспільних відносин, що охоплюються терміном «державний устрій» [54, с. 55].

До викладеного варто додати, що Конституція України – це Основний Закон, який містить норми прямої дії, та відповідно до якого приймаються всі інші нормативно-правові акти. Так, відповідно до ст. 53 Конституції, «держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам» [55]. Відтак Основним Законом визначається: по-перше, основи державної політики у сфері освіти, в тому числі вищої; по-друге, окреслюються основні засади діяльності закладів вищої освіти.

Далі в контексті представленої проблематики слід вказати звичайні закони. Звичайні закони – це такі, що становлять поточне законодавство. Приймаються у звичайному порядку – простою більшістю голосів. Серед звичайних законів останнім часом виділяють базові, системоутворюючі, регуляторні [52, с. 26]. В контексті представленої проблематики, перш за все, слід віднести Закон України «Про вищу освіту», який встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої

освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з закладами вищої освіти на принципах автономії закладів вищої освіти, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях [100]. Вказаним нормативно-правовим актом визначається: поняття ЗВО зі специфічними умовами навчання; структура закладів вищої освіти; порядок надання вищої освіти в Україні. Окрім того, вказаним вище Законом закріплюються права Державних органів, до сфери управління яких належать вищі військові навчальні заклади, заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання. Важливим також є те, що Закон України «Про вищу освіту» закріплює правовий статус курсанта, яким є «особа, яка в установленому порядку зарахована до вищого військового навчального закладу, закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, військового інституту як підрозділу закладу вищої освіти і навчається з метою здобуття вищої освіти за певним ступенем та якій присвоєно військове звання рядового, сержантського і старшинського складу або спеціальне звання рядового, молодшого начальницького складу або таке звання вона мала під час вступу на навчання. Статус курсанта може надаватися окремим категоріям осіб, які навчаються у невійськових закладах вищої освіти, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України» [100].

Наступним законодавчим актом є Закон України «Про Національну поліцію», який «визначає правові засади організації та діяльності Національної поліції України, статус поліцейських, а також порядок проходження служби в Національній поліції України» [106]. У положеннях ст. 73 цього Закону визначено порядок підготовки поліцейських у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання.

Досить значну групу правових актів, норми яких спрямовано на регулювання закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання та їх

юридичного забезпечення, складають підзаконні нормативно-правові акти. Варто навести точку зору Р. Ширшикової, яка зазначає, що ключовими відмінностями законів від підзаконних нормативно-правових актів є наступні [157]: закони видаються виключно органом законодавчої влади, а саме Верховною Радою України (колегіальним органом), тоді як підзаконні нормативно-правові акти можуть видаватись Президентом, уповноваженими органами виконавчої влади (органами державного управління) та місцевими органами самоврядування (колегіально або одноособово); закони є результатом реалізації повноважень законодавчої влади, тоді як підзаконні нормативно-правові акти видаватимуться органами виконавчої влади; закони регулюють основні суспільно значущі відносини, тоді як підзаконні нормативно-правові акти охоплюють більше широке коло суспільних відносин, деталізують і розвивають закони; закони мають вищу юридичну силу, а підзаконні нормативно-правові акти підпорядковані їм, і у випадку конфлікту з законами підлягають приведенню у відповідність або скасуванню; закони завжди приймаються колегіальним представницьким органом, тоді як підзаконні нормативно-правові акти можуть бути прийняті як колегіально, так і одноособово органом виконавчої влади або його керівником; закони приймаються за складною процедурою, тоді як підзаконні нормативно-правові акти можуть бути прийняті за спрощеною процедурою, що дозволяє їм бути гнучкими, динамічними та здатними до оперативного регулювання змінних суспільних відносин у країні; закони завжди містять правила поведінки, тоді як підзаконні нормативно-правові акти можуть мати як нормативний, так і ненормативний характер; закони мають довший термін дії у часі, тоді як підзаконні нормативно-правові акти є більш змінними, і навіть незначні зміни в законах зобов'язують привести їх у відповідність до закону; закони охоплюють більш загальне коло осіб, на які поширюється їхня дія, тоді як підзаконні нормативно-правові акти деталізують коло осіб, на які поширюється їхня дія; загальна кількість законів, що приймаються та діють в Україні, значно менша, ніж кількість підзаконних нормативно-правових актів [157].

Ю. А. Ведерніков пише, що підзаконний нормативно-правовий акт – це документ, який видається компетентним органом або посадовою особою на підставі закону, відповідно до нього, для конкретизації та виконання законодавчих приписів та містить норми права. Підзаконність цих актів не означає їх меншу юридичну обов’язковість, вони мають необхідну юридичну силу, але вона не має всезагальності та верховенства, притаманних законам та залежить від статусу органів держави, характеру та призначення цих актів [24, с. 333].

Є. Гетьман вказує, що ознаки, притаманні підзаконним нормативно-правовим актам, можна розділити на дві групи: загальні (видові), притаманні нормативно-правовим актам взагалі, та спеціальні (родові), притаманні підзаконним нормативно-правовим актам органів виконавчої влади зокрема. До першої категорії, на переконання вченого, входять такі ознаки: 1) це офіційний письмовий документ, який видаватиметься уповноваженим органом; 2) вони містять, змінюють або скасовують норми права; 3) їх створення передбачено у встановленому законодавством порядку; 4) вони мають загальний характер, їх застосовують неодноразово; їх створення здійснюється з використанням певних правил нормотворчої техніки; 5) виконання їх є обов’язковим і забезпечується державою за допомогою примусових заходів [31, с. 96–97]. До другої категорії ознак підзаконних нормативно-правових актів, на переконання Є. Гетьмана, найбільш доцільно віднести: 1) це офіційний письмовий документ, який видаватиметься органом виконавчої влади; 2) він містить, змінює або скасовує норми права у рівноцінних підзаконних нормативно-правових актах, актах з нижчою юридичною силою; 3) його створення здійснюється у спрощеному порядку; 4) він має підзаконний характер; 5) його створення здійснюється з використанням спеціальних методів нормотворчої техніки, застосуванням виразів [31, с. 96–97].

Підзаконні нормативно-правові акти виконують передусім регулятивну функцію, яка поділяється на дві частини: первинне регулювання (при першому

встановленні норм права підзаконними нормативно-правовими актами) і вторинне регулювання (при конкретизації, розвиненні та удосконаленні норм права, встановлених вищими юридичними актами). Вони також виконують управлінську функцію, включаючи роз'яснювальну та конкретизуючу функції (норми, що містяться у підзаконних нормативно-правових актах, деталізують, роз'яснюють та уточнюють норми, встановлені вищими юридичними актами); правоустановчу функцію (введення норм права підзаконними нормативно-правовими актами); та правореалізаційну функцію (норми підзаконних нормативно-правових актів закріплюють певні порядки, положення, які практично реалізують норми, установлені Конституцією, кодексами та законами України) [31, с.97].

Відомчі підзаконні нормативно-правові акти, цілком слушно зазначає С. С. Лукаш, – це такі акти, які видаються органами спеціальної компетенції (міністерствами, комітетами, відомствами) і поширюються в основному на структурні підрозділи й осіб, котрі входять в це відомство. У певних аспектах свого регулюючого впливу вони стосуються також і осіб, які мають справу з даними міністерствами, комітетами, відомствами щодо реалізації і захисту своїх прав, свобод та законних інтересів. Але ж знов таки дані акти стосуються тих аспектів життєдіяльності громадян, які прямо пов'язані з функціонуванням структурних підрозділів міністерств [65, с. 193]. З огляду на це, науковець зазначає, що закономірним є висновок про те, які дані акти мають внутрішню дію: поширюються, в основному, на органи, структури, підрозділи та осіб в межах певного відомства, комітету чи міністерства. Велика кількість різнорідних відомчих актів видається виконавчо-розпорядчими органами – органами державного управління. Відомчі акти органів державного управління іноді самі створюють певну систему, розрізняються за своєю юридичною силою. Найбільшою юридичною силою з-поміж відомчих актів органів державного управління володіють акти центральних органів галузевого і функціонального управління. Провідну роль серед цих актів щодо

функціонування органів, структур та підрозділів внутрішніх справ займають накази, рішення і розпорядження МВС України [65, с. 193].

Таким чином, підзаконними є нормативно-правові акти, які видаються спеціально уповноваженими суб'єктами у відповідності до законів та інших нормативних документів вищої юридичної сили та мають на меті уточнити та/або розкрити зміст положень останніх. Варто зауважити, що перелік підзаконних нормативно-правових актів, норми яких безпосередньо спрямовані на регулювання суспільних відносин у досліджуваній сфері, є досить широким. До ключових із них, на нашу думку, найбільш доцільно віднести:

- Постанову КМУ від 30 грудня 2015 р. № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності». Вказаним нормативним документом встановлюються: організаційні вимоги щодо започаткування та провадження освітньої діяльності; спеціальні вимоги щодо започаткування та провадження освітньої діяльності; технологічні вимоги щодо започаткування та провадження освітньої діяльності для освітніх програм на відповідному рівні вищої освіти; перелік документів, які подає здобувач ліцензії (ліцензіат) для започаткування (розширення) провадження освітньої діяльності на відповідному рівні вищої освіти або за освітньою програмою, що передбачає присвоєння професійної кваліфікації з професій, для яких запроваджено додаткове регулювання, на відповідному рівні вищої освіти; тощо [101]. Відтак, цілком справедливим буде говорити про те, що відповідним підзаконним нормативно-правовим актом фактично встановлюється та частково розкривається зміст напрямів діяльності відділів юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання;

- Постанову КМУ «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України», яким визначаються загальні засади діяльності МВС України, в тому числі окреслюється їх правовий статус як суб'єктів здійснення нагляду, контролю, координації роботи закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання [103];

- Положення про Міністерство освіти і науки України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 630, відповідно до якого «МОН є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної діяльності, інноваційної діяльності в зазначених сферах, трансферу (передачі) технологій, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування і форми власності» [104];

- «Порядок добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ України і Національної поліції України, та вищого військового навчального закладу Національної гвардії України» затверджений Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 15 квітня 2016 р. № 315 (у редакції наказу Міністерства внутрішніх справ України 08 травня 2018 р. № 383);

- «Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників», затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800. Вказаний нормативно-правовий акт «визначає процедуру, види, форми, обсяг (тривалість), періодичність, умови підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників закладів освіти і установ усіх форм власності та сфер управління, включаючи механізм оплати, умови і процедуру визнання результатів підвищення кваліфікації» [96];

- «Положення про вищі навчальні заклади МВС», затверджене Наказом Міністерства внутрішніх справ України 14 лютого 2008 р. № 62. У відповідності до вказаного нормативно-правового акту Головними завданнями ЗВО є: «освітня діяльність з підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації та

спеціалізації фахівців відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів згідно зі стандартами вищої освіти; виконання державного замовлення та угод на підготовку фахівців з вищою освітою; наукова, науково-педагогічна, науково-практична, науково-технічна і культурно-виховна діяльність; підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів для МВС та їх атестація; спеціальна курсова підготовка; довузівська профорієнтаційна підготовка учнів шкіл, ліцеїв, гімназій та інших загальноосвітніх навчальних закладів, а також інших осіб, які мають право вступу до ЗВО [102].

Варто зауважити, що всі окреслені вище законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти переважно визначають загальні засади діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, зокрема, мету, завдання та напрямки їх роботи тощо. Окрім того, важливим також є те, що окреслені вище нормативні джерела регулюють питання структури ЗВО, в якій важливе місце відводиться відділам, які відповідають за юридичне забезпечення відповідних суб'єктів.

З огляду на зазначене вище, цілком справедливим буде говорити про те, що важливе місце в системі правових засад юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання займають внутрішні уставні документи. Так, до прикладу, можна навести низку відповідних документів Харківського національного університету внутрішніх справ. Отже, серед таких нормативних документів можемо виділити:

- Статут Харківського національного університету внутрішніх справ, затверджений наказом МВС України від 15 травня 2012 р. № 429 (Погоджено Конференцією трудового колективу Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол № 2 від 27 червня 2019 р.)). Відповідно до останнього «структурні підрозділи Університету після погодження з МВС утворюються рішенням вченої ради Університету відповідно до законодавства України та головних завдань діяльності Університету і функціонують відповідно до окремих Положень, що затверджуються розпорядчими актами Університету. Структурними підрозділами Університету є: навчально-наукові

інститути, факультети, філії, кафедри, центри, відділи, відділення, пункти, бібліотеки тощо [132].

- Правила внутрішнього трудового розпорядку для працівників Харківського національного університету внутрішніх справ, затверджені конференцією трудового колективу Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол № 1 від 31.08.2012) [98]. Правила визначають внутрішній трудовий розпорядок працівників Харківського національного університету внутрішніх справ (далі – Університету), режим їх роботи, засади регулювання трудових відносин, умови заохочення працівників за сумлінну працю, відповідальність за порушення трудової дисципліни та запроваджуються з метою вдосконалення організації праці, зміцнення трудової і виконавської дисципліни, забезпечення раціонального використання робочого часу, високої ефективності та якості роботи працівників [98].

Останнім ключовим нормативним документом є «Положення про відділ юридичного забезпечення», яке приймається в межах відповідного закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Підбиваючи підсумок представленого підрозділу наукового дослідження, варто відзначити, що система правових засад юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання представлена великою кількістю нормативних джерел, серед яких ключове місце належить нормам адміністративної галузі права. Зазначене пояснюється тим, що саме за допомогою норм відповідної галузі права: по-перше, визначається загальний правовий статус закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, а також їх структура, в якій чільне місце відводиться відділам юридичного забезпечення; по-друге, закріплюється статус суб'єктів юридичного забезпечення ЗВО; по-третє, окреслюються напрями, завдання та функції відділів юридичного забезпечення, а відтак, і загальна мета їх роботи [127].

Висновки до Розділу 1

Акцентовано увагу на тому, що отримання вищої освіти є важливим для кожної людини, адже вона: по-перше, відкриває більше можливостей для пошуку роботи та подальшого кар'єрного росту людини, оскільки багато робочих місць та професій вимагають саме наявності вищої освіти; по-друге, не тільки надає фахові знання, але й сприяє розвитку особистості, допомагає розвивати критичне мислення, аналітичні навички, комунікативні вміння та творчий потенціал; по-третє, сприяє зростанню самовпевненості людини, адже коли особа має знання і вміння у певній галузі, вона почувається більш впевненою у собі, своїх можливостях та здатності досягти успіху; по-четверте, відкриває доступ до різноманітних дисциплін, культур та перспектив, що допомагає розширити світогляд, зрозуміти світ навколо нас та розуміти різноманітність людських думок та ідей; по-п'яте, люди з вищою освітою часто мають кращий доступ до різних ресурсів, мережі контактів та можливостей для соціальної мобільності. Крім того, вища освіта може сприяти підвищенню культурного рівня та сприйняттю нових ідей, що апріорі є запорукою розвитку толерантного та відкритого суспільства.

Відзначено, що багатоманітність наукових підходів щодо тлумачення поняття «юридичне забезпечення» дало можливість виокремити наступні ключові підходи до його розуміння:

1) функціональний підхід, відповідно до якого юридичне забезпечення представляє собою діяльність, спрямовану на створення необхідних правових умов та механізмів для забезпечення функціонування правової системи. Воно пов'язане із розробкою та впровадженням правових норм, створенням інституцій, що забезпечують виконання законів, а також охорону та захист прав та інтересів громадян;

2) системний підхід, за якого юридичне забезпечення найбільш доцільно розглядати як системну діяльність, котра спрямована на створення правової бази для функціонування суспільства. Цей підхід враховує взаємозв'язок між

різними складовими системи права та необхідність їх взаємодії для досягнення правової стабільності та захисту прав і свобод людей;

3) цільовий підхід, відповідно до якого юридичне забезпечення спрямоване на досягнення конкретних цілей правової системи. Цілі можуть включати захист прав та свобод людини, забезпечення правопорядку, рівності та рівноправності людини і громадянина тощо. А відтак, юридичне забезпечення розглядається як інструмент досягнення цих цілей шляхом використання різноманітних правових засобів;

4) правовий підхід. За цим підходом, юридичне забезпечення спрямоване на створення та застосування правових норм для забезпечення прав і свобод людини, врегулювання відносин між суб'єктами права, а також на забезпечення правопорядку. Правовий підхід акцентує увагу на ролі права та його впливі на суспільство;

5) організаційний підхід, відповідно до якого юридичне забезпечення представляє собою діяльність спеціально-уповноважених суб'єктів, яка спрямована на всебічну (правову, кадрову, тощо) підтримку роботи певного суб'єкта.

Встановлено, що юридичне забезпечення закладів вищої освіти – це комплекс правових норм, процедур, механізмів та дій, які реалізуються спеціально уповноваженими суб'єктами (та їх структурними підрозділами) та спрямовані на створення необхідних умов правового, організаційного, кадрового характеру тощо задля ефективного функціонування ЗВО. Така діяльність включає: розробку, впровадження та контроль за дотриманням правових норм, що регулюють роботу закладу, а також забезпечує захист прав та інтересів студентів, викладачів, адміністративного персоналу та інших учасників освітнього процесу. Юридичне забезпечення включає в себе розробку внутрішніх положень, контрактів, правил та процедур, взаємодію з органами державної влади, судовими установами та іншими структурами, що мають відношення до діяльності закладу вищої освіти.

Аргументовано, що метою юридичного забезпечення закладів вищої освіти є створення правових та організаційних умов, за яких ЗВО будуть функціонувати на основі дотримання принципів верховенства права, законності, ефективності та стабільності, що, в свою чергу, є важливим елементом забезпечення та захисту законних прав, свобод та інтересів ЗВО як суб'єктів господарської діяльності та як спеціалізованих установ, що реалізують послуги із надання вищої освіти.

Доведено, що загальними завданнями юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти є наступні:

- забезпечення відповідності усіх аспектів діяльності ЗВО вимогам чинного законодавства. Це включає створення умов для дотримання освітніх стандартів, правил прийому, академічної доброчесності, авторських прав, працевлаштування, охорони та захисту прав студентів тощо;

- підготовка, аналіз та рецензування різноманітних нормативних документів, зокрема: установчих актів, навчальних планів, положень про структурні підрозділи, контрактів тощо. Зазначене також включає забезпечення виконання інших юридичних обов'язків, наприклад, документування рішень управління закладу, реєстрацію актів цивільного стану, тощо;

- представлення інтересів закладів вищої освіти в судах та перед іншими органами державної влади (у разі потреби). Так, до прикладу, юридичні відділи ЗВО можуть брати участь у судових процесах, арбітражних справах, трудових спорах, питаннях нерухомості тощо, щоб захистити законні права і інтереси закладу;

- консультування та надання правової підтримки адміністрації, викладачам, студентам та іншим працівникам ЗВО;

- роз'яснення правових норм, розробка правил та процедур, вирішення будь-яких інших юридичних питань та спорів;

- забезпечення та захист прав студентів стосовно отримання якісної освіти, участі у студентському самоврядуванні, соціальної підтримки, недискримінації тощо;

- моніторинг змін в законодавстві, пов'язані з освітою, та оновлюють внутрішні правила та процедури відповідно. Спеціальні суб'єкти також аналізують вплив нових правових норм на діяльність закладу і розробляють стратегії відповідного реагування.

З'ясовано, що функції фактично відображають зовнішній прояв практичної діяльності, пов'язаної із юридичним забезпеченням закладів вищої освіти. А відтак, вказаними функціями є: 1) нормотворча функція; 2) правозастосовна функція; 3) правозахисна функція; 4) контрольно-наглядова функція; 5) представницька функція; 6) функції організаційного забезпечення; 7) аналітична функція.

Підкреслено, що нормотворча функція відділу юридичного забезпечення охоплює процес створення, аналізу та впровадження нормативно-правових актів в ЗВО. Вона передбачає активну участь юридичного відділу в розробці правових політик, внутрішніх правил і процедур, а також юридичну підтримку всіх сфер діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Узагальнено, що юридичне забезпечення – це надважливий інструмент для створення всіх необхідних умов для якісного та ефективного виконання закладом вищої освіти покладених на нього завдань. Саме тому, важливим завданням законодавця та самих ЗВО є створення належних правових та організаційних умов для того, щоб його окремі структурні підрозділи, які, зокрема, реалізують діяльність із юридичного забезпечення, належним чином виконували покладені на них обов'язки.

Відмічено, що навчання – це комплексний процес, який передбачає здобуття знань, навичок, умінь і компетентностей шляхом активної взаємодії індивіда з інформаційними ресурсами, оточуючим середовищем та іншими людьми (вчителями, викладачами, тренерами тощо). Цей процес включає в себе систематичне та організоване засвоєння нової інформації, її усвідомлення, аналіз, синтез і застосування з метою розвитку когнітивних, соціальних, емоційних та практичних навичок. Навчання може здійснюватися у формальних установах (школи та університети), або у неформальних

контекстах (самоосвіта, самостійне дослідження, навчання на робочому місці тощо). Навчальний процес включає в себе взаємодію між вчителем (або іншими джерелами інформації) та учнем, стимулювання активності, дискусії, практичні вправи та оцінку, що сприяє збагаченню знань, розвитку критичного мислення, пошуку інноваційних рішень і досягненню особистісного росту. А відтак, навчання є невід’ємною складовою людського розвитку та культурного прогресу, допомагаючи індивідам розкрити свій потенціал і впровадити набуті знання в практичне використання.

Встановлено, що професійне навчання (підготовка) – це систематичний і цілеспрямований процес, спрямований на розвиток навичок, знань, компетенцій та вмінь у особи, які необхідні їй для успішної роботи в конкретній професії або галузі. Воно охоплює набуття специфічних технічних, технологічних, практичних і міжособистісних умінь, які використовуються в професійній діяльності. Основні цілі професійного навчання полягають у підготовці особи до виконання конкретних робочих обов’язків, підвищенні кваліфікації, розвитку професійного потенціалу та пристосуванні до змін у вибраній сфері діяльності. Цей процес також може включати елементи оцінки, перевірки знань і вмінь, а також постійний саморозвиток для професійного зростання та кар’єрного успіху. Тож, професійне навчання відіграє важливу роль у розвитку працівників і забезпечує підтримку продуктивності, інноваційності та конкурентоспроможності в різних сферах праці.

З’ясовано, що заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об’єкт адміністративно-правового регулювання – це освітня установа, що підпорядковується Міністерству внутрішніх справ України і здійснює підготовку та навчання фахівців у галузі правоохоронної діяльності та інших суміжних спеціальностей. Ці заклади мають специфічний статус, а їх діяльність регулюються не тільки нормами загального законодавства у сфері освітньої діяльності, але й спеціальними відомчими нормативно-правовим актами Міністерства внутрішніх справ України. В даному контексті адміністративно-правове регулювання включає в себе нормативно-правові акти, процедури,

стандарти та правила, які стосуються організації, функціонування, контролю та управління закладами вищої освіти системи МВС України з метою забезпечення якості навчання, дотримання прав та обов'язків студентів та викладачів, забезпечення безпеки та ефективності діяльності цих закладів. Тож, особливостями закладів вищої освіти як об'єкта адміністративно-правового регулювання є наступні:

- по-перше, специфіка освітньої програми. Заклади ЗВО здійснюють професійну підготовку не тільки у галузі правоохоронної діяльності, але й інших суміжних спеціальностей, однак при цьому їх освітні програми, зазвичай, враховують специфіку роботи правоохоронних органів, особливостей діяльності МВС, а також актуальні потреби суспільства в цій галузі;

- по-друге, відповідні ЗВО підпорядковуються адміністративному регулюванню, управлінню та контролю з боку Міністерства внутрішніх справ. Це означає, що їх діяльність упорядковується не тільки за допомогою норм загального законодавства, яке регулює діяльність всіх ЗВО в Україні, а й спеціальними нормативними актами, стандартами та вимогами, які встановлюються МВС з метою забезпечення якості освіти, виконання покладених завдань та забезпечення відповідності вимогам правової системи країни;

- по-третє, наявність особливих правил та вимог щодо курсантського життя, самоврядування тощо. Окрім того, для них встановлюються особливі правила поведінки та дисциплінарна відповідальність;

- по-четверте, основною метою роботи досліджуваних ЗВО є підготовка фахівців, які будуть здійснювати службову діяльність у правоохоронних органах. Тому відповідні заклади можуть мати специфічні підходи до навчання, включаючи практичну підготовку, стажування в правоохоронних органах, використання спеціалізованого обладнання та методик, що відповідають потребам сучасного технологічного розвитку;

- по-п'яте, підлягають не тільки зовнішньому, але й внутрішньому контролю та нагляду з боку МВС. Це означає, що вони можуть мати власну

систему контролю якості навчання, внутрішні процедури та механізми вирішення конфліктів, а також спеціальні комісії або органи, відповідальні за забезпечення виконання вимог МВС та нормативних актів у сфері освіти.

Акцентовано увагу на тому, що забезпечення ефективного функціонування закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання взагалі, та їх юридичне забезпечення, зокрема, є фактично неможливим без побудови правових засад здійснення відповідної діяльності. Відмічено, що правові засади, зазвичай, тлумачать у декількох контекстах. Так, з одного боку правові засади – це система принципів, цінностей та норми, що лежать в основі правової системи або конкретної галузі права. З іншої сторони, правові засади слід тлумачити як систему нормативно-правових актів, норми яких спрямовані на правове регулювання суспільних відносин у певній сфері суспільного життя.

Доведено, що правове регулювання юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання представляє собою здійснюваний за допомогою норм права вплив на суспільні відносини, які виникають в межах діяльності відповідних структурних підрозділів ЗВО, з метою їх регулювання, упорядкування та забезпечення дотримання принципів верховенства права та законності.

Аргументовано, що система правових засад юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання представлена великою кількістю нормативних джерел, серед яких ключове місце належить нормам адміністративної галузі права. Зазначене пояснюється тим, що саме за допомогою норм відповідної галузі права: по-перше, визначається загальний правовий статус закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, а також їх структура, в якій чільне місце відводиться відділам юридичного забезпечення; по-друге, закріплюється статус суб'єктів юридичного забезпечення ЗВО; по-третє, окреслюються напрями, завдання та функції відділів юридичного забезпечення, а відтак, і загальна мета їх роботи.

РОЗДІЛ 2

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЮРИДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

2.1. Види та напрямки юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання

Юридичне забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, з огляду на особливості та специфіку правового статусу останніх, є різноманітними за своїм змістом та природою, а також реалізується у різних напрямках. Варто зауважити, що у науковій літературі фактично відсутні комплексні дослідження, присвячені характеристиці видів та напрямів відповідної діяльності, що є суттєвою прогалиною на теоретичному та практичному рівнях. Класифікація як одна з методологічних проблем займає особливе місце в сучасній науці, вона є складним механізмом, природним інструментом пізнання реальної дійсності, своєрідним джерелом знання про неї. В процесі класифікації пізнаються об'єктивно існуючі закономірності, де кожен даний об'єкт отримує певну правову оцінку (рейтинг). За допомогою класифікації відбувається теоретичне осмислення різних правових явищ і встановлюється їх відповідність емпіричному матеріалу. Виходячи з цього, можна зробити висновок про те, що класифікація має важливе теоретичне і практичне значення, оскільки вона є одним з елементів людської діяльності, у тому числі і науковою [3, с. 21].

Поняття «класифікація», як зазначає Н. О. Долгошея, походить від латинського «classis» – розряд, клас. Латинський корінь визначає «квінтесенцію» цього поняття, його найістотніше, найсуттєвіше значення: поділ предметів певної сукупності за спільними ознаками з утворенням системи класів цієї сукупності. Отже, під класифікацією розуміють систему підпорядкованих деякій ознаці понять (класів) у певній галузі знань або

діяльності людини, яка використовується як засіб для встановлення взаємозв'язків між цими поняттями (класами) [41].

На переконання В. Є. Жеребкіна, з точки зору логіки, класифікація – це поділ предметів на класи, зроблений таким чином, що кожен клас займає стосовно інших класів точно визначене та міцно закріплене місце. Учений зазначає, що класифікація є видом поділу поняття, але вона відрізняється від звичайного поділу. При класифікації поділ відбувається не за будь-якою ознакою, а за найістотнішою, такою, що визначає характер усіх останніх ознак предметів, які класифікуються, і дає змогу встановити для кожного класу чітко визначене, постійне місце серед інших класів. Він також підкреслює, що класифікації бувають природними та допоміжними. Допоміжна класифікація – розміщення предметів або явищ у певному порядку за якоюсь зовнішньою ознакою. Природна класифікація – це розподіл предметів або явищ за групами (класами) на основі їхніх істотних ознак [45].

Н. Петренко робить висновок про те, що класифікація використовується для спрощення розуміння досліджуваних явищ і для досягнення всебічного та повного їх пізнання. Достовірність інформації та теоретичне та практичне значення класифікації залежать від обраної ознаки для групування. Класифікація є методом пізнання, без якого неможливо вивчити різноманітність наявних видів пасивних рахунків, систематизувати їх та встановити відмінності між ними за різними ознаками [89, с. 146–147].

З урахуванням наведених позицій, можна визначити, що класифікація – це процес систематизації об'єктів, явищ або інформації на основі їх спільних ознак, з метою групування їх у певні категорії або класи, утворюючи ієрархічну або систематичну структуру. Класифікація дозволяє організувати та упорядкувати інформацію, сприяє розумінню взаємозв'язків між об'єктами та встановленню загальних закономірностей їх розвитку. Саме класифікація є важливим інструментом пізнання та розуміння різноманітності явищ і допомагає у подальшому аналізі, управлінні та прийнятті рішень.

У науковій літературі фактично відсутні будь-які теоретичні підходи до класифікації видів юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Таким чином, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, норм чинного законодавства, а також правозастосовної практики, ми переконані, що відповідне забезпечення слід поділяти в залежності від заходів, які реалізуються спеціально-уповноваженими суб'єктами (зазвичай, відділами (департаментами) юридичного забезпечення:

1) нормативно-правове забезпечення, зокрема: а) розробка та прийняття нормативних документів, спрямованих на регулювання діяльності закладу вищої освіти; б) перевірка стану дотримання норм чинного законодавства ЗВО та його структурними підрозділами; в) укладення договорів (угод), необхідних для функціонування ЗВО зі специфічними умовами навчання;

2) організаційне забезпечення: а) здійснення контрольно-наглядової діяльності за роботою структурних підрозділів ЗВО; б) здійснює розгляд матеріалів за наслідками зовнішніх перевірок; в) здійснює розгляд звернень громадян; г) організація кадрового забезпечення; г) реалізація заходів матеріально-технічного та фінансового характеру;

3) інформаційно-аналітичне забезпечення, зокрема: а) надання інформації керівництву про стан діяльності структурних підрозділів ЗВО; б) проведення просвітницької роботи з метою покращення правової свідомості працівників закладів вищої освіти; в) здійснення організаційного-методичного забезпечення нормотворчої діяльності ЗВО тощо.

Вказані види юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання також обумовлюють спрямованість відповідної діяльності. Так, першим напрямком, на нашу думку, є правове забезпечення діяльності ЗВО. З юридичної точки зору правове забезпечення – це система впорядкованих законодавчих актів, постанов, указів та інших правових актів органів державної влади та управління, наділених повноваженнями у певній сфері діяльності [23]. Досліджуючи проблематику

правового забезпечення управління органами поліції, О. І. Безпалова зробила низку цікавих висновків стосовно сутнісних ознак досліджуваної наукової категорії: 1) тісний зв'язок з державою: держава, через свої органи, розробляє та приймає необхідні нормативно-правові акти, які регулюють різні аспекти управління поліцією; 2) доцільність: правові акти розробляються з урахуванням сучасних потреб, ситуації в державі та загроз, що стосуються ефективного управління поліцією. Вони спрямовані на підвищення ефективності діяльності поліцейських органів; 3) комплексний та системний підхід: правове забезпечення управління поліцією має складну структуру. Нормативно-правові акти варіюються залежно від суб'єкта, що їх приймає, поставлених цілей та очікуваних результатів. При цьому використовується різноманітний юридичний інструментарій; 4) владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування; 5) поєднання нормативно-правового та індивідуального регулювання; 6) адресність та вибіркового впливу: норми правових актів спрямовуються до конкретних органів та підрозділів поліції, що призводить до персоніфікації адміністративно-правових норм; 7) процесуальний характер реалізації: адміністративно-правові норми встановлюють послідовність та узгодженість дій суб'єктів управління поліцією, включаючи самі поліцейські органи. Це передбачає наявність правового алгоритму для виконання завдань, покладених на суб'єктів управління; 8) тривалість у часі та стадійність: спочатку приймаються загальні закони, які регулюють основні аспекти управління поліцією. Потім приймаються підзаконні нормативно-правові акти для деталізації та конкретизації норм, що містяться в законах; 9) цілеспрямований, організований та результативний характер правового забезпечення; 10) упорядкованість: норми, що містяться в нормативно-правових актах, що регулюють управління поліцією, утворюють впорядковану систему з внутрішньою погодженістю та взаємозв'язками; 11) нормативність: ця ознака характерна лише для нормативно-правових актів і не стосується актів індивідуальної дії [17].

В наведеного контексті видається доцільним правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти визначити як комплекс правових норм, заходів, інструментів, засобів та механізмів, спрямованих на урегулювання, охорону та забезпечення прав, свобод та інтересів ЗВО. Відтак, саме за допомогою нормативно-правового забезпечення вбачається можливим створити правову базу, яка буде регламентувати всі аспекти діяльності вказаних вище ЗВО, зокрема: організацію навчального процесу, науково-дослідну роботу, адміністративно-господарську діяльність, соціальний захист студентів та викладачів, контроль якості освіти, створення сприятливих умов для академічної свободи та самореалізації. Саме тому цілком справедливим буде говорити про те, що правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання має на меті забезпечити дотримання конституційних прав і свобод громадян у сфері освіти, гарантувати доступ до якісної освіти, захистити інтереси студентів, викладачів та інших працівників ЗВО, забезпечити прозорість та відповідальність управління освітнім процесом, забезпечити взаємодію з іншими галузями права, наприклад, трудовим та громадянським правом.

Правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти включає такі аспекти:

- розробка законів, підзаконних та інших нормативно-правових актів, норми яких спрямовані на регулювання освітніх процесів, організацію і функціонування закладів вищої освіти, прав та обов'язків студентів, викладачів та інших працівників. Відповідні нормативні акти визначають порядок вступу до ЗВО, зміст освітніх програм, вимоги до якості навчання, проведення науково-дослідної роботи, атестації тощо;

- забезпечення студентам, викладачам та науковим співробітникам права на вільний доступ до знань, створення умов для свободи вираження думки, дослідницької творчості та самореалізації. Академічна свобода гарантує незалежність ЗВО від державного втручання та забезпечує розвиток науки та освіти.

- забезпечення прав студентів, зокрема: права на якісну освіту, на участь у студентському самоврядуванні; права на захист своїх інтересів, соціальний захист тощо. Це включає право на інформацію про навчальний процес, розкриття вимог до оцінювання, можливість об'єднання в студентські організації тощо;

- заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання зобов'язані дотримуватись встановлених стандартів і вимог до якості освіти. Це охоплює акредитацію закладів, систему внутрішнього контролю якості виконання освітніх програм, оцінювання знань студентів та забезпечення вимог до викладачів та інших працівників;

- визначення механізмів фінансування закладів вищої освіти, у тому числі бюджетне, комерційне та спонсорське фінансування. Це забезпечує стабільність фінансування закладів та контроль за використанням цих коштів.

Наступним «під напрямом» юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання є організація діяльності відповідних суб'єктів (тобто організаційне забезпечення). М. І. Небава та О. Г. Ратушняк переконливо доводять, що термін «організація» походить з грецької мови та означає поєднання, побудову, об'єднання чогось або когось у єдине ціле, приведення до жорсткої системи. Звідси під «організацією» необхідно розуміти складне виробниче утворення, сформоване із виробничо-самостійних систем, але об'єднаних спільним керівництвом підприємств. У більш широкому розумінні організація – це група людей, діяльність яких свідомо координується для досягнення загальної мети або цілей. Організації, які функціонують в суспільстві є різними за характером і метою діяльності, що дає можливість забезпечувати усі сфери людського життя, вони різні за формою власності, мають комерційну й некомерційну спрямованість, але всі вони діють на основі певних принципів та правил. Організація – це інституціоналізована група осіб (фізичних і юридичних), які взаємодіють за допомогою матеріальних, економічних, правових і інших умов для досягнення поставлених цілей [73, с. 6].

Є. М. Попович зазначає, що організація – це комплекс взаємопов’язаних елементів, до яких відносять: мету та завдання організації; розробку системи заходів для досягнення цілей та розподіл завдань на окремі види робіт, які можуть виконуватися працівниками всередині організації; інтеграцію різних видів робіт у підрозділах, які координують їх засобами, включаючи формальну ієрархічну структуру; мотивацію, взаємодію, поведінку та погляди членів організації, які формуються як заходи, спрямовані на досягнення цілей, так і випадкові, особисті фактори; процеси, такі як: прийняття рішень, комунікація, інформаційні потоки, контроль, заохочення та стягнення, які відіграють вирішальну роль у досягненні цілей організації; єдину організаційну систему, яка розглядається як внутрішня взаємодія між всіма зазначеними елементами організації, а не лише як окрема, додаткова ознака [94, с. 100–101].

Одним із напрямів організаційного забезпечення є ведення документації. У вищих навчальних закладах України, вказують О. В. Костиренко та Т. В. Рніпко, функціонують такі види документації [58, с. 19]: нормативні документи (закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, накази та інші нормативні документи Міністерства освіти України, державні та галузеві стандарти та інші документи); організаційні документи (Статут університету, Положення про структурні підрозділи університету, посадові інструкції); розпорядчі та інформаційні документи (накази, розпорядження та рекомендації, оперативні плани та програми, листи та службові записки); документи, що стосуються надання освітніх і наукових послуг (навчальні та робочі навчальні плани, навчальні та робочі навчальні програми, паспорти лабораторій, довідки про оснащення навчальною літературою, технічні завдання на науково-дослідні роботи, звіти про науково-дослідні роботи тощо); протоколи (звітні документи, до яких належать семестрові та модульні відомості, залікові книжки, додатки до дипломів, протоколи державних екзаменаційних комісій, протоколи внутрішніх аудитів тощо) [58, с. 19].

Отже, з огляду на зазначене вище, цілком справедливим буде говорити про те, що організаційне забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання – це процес створення та управління організаційною структурою, системами, процедурами та ресурсами задля забезпечення успішного функціонування та досягнення поставлених цілей ЗВО. Відповідне забезпечення включає широкий спектр чинників, що охоплюють: організаційну структуру закладу, систему його управління, процедури та практики, що спрямовані на ефективне функціонування навчального процесу, науково-дослідних робіт, адміністративно-господарської діяльності та соціального захисту студентів та працівників.

Викладене дає підстави для твердження, що елементами організаційного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання є:

- створення ефективної організаційної структури ЗВО. Структура – це сукупність стійких зв'язків об'єкта, що забезпечують його цілісність, тотожність самому собі, тобто збереження основних властивостей при різних зовнішніх та внутрішніх змінах. Наявність структури – невід'ємний атрибут усіх реально діючих систем, оскільки саме структура надає їм цілісності. Структура сприяє збереженню стійкого стану системи, тому, структура державної служби, це сукупність ланок і рівнів державної служби, їх підпорядкованість і взаємозв'язок [62; 112, с. 132]. Таким чином, організаційна структура – це систематичний спосіб розподілу, координації та ієрархічної організації функцій, відповідальностей, ролей, повноважень та ресурсів всередині певної установи, організації тощо. Вона визначає, як різні частини або підрозділи пов'язані між собою та як вони співпрацюють для досягнення спільних цілей. Організаційна структура включає в себе такі елементи, як поділ праці, ланцюг командування, взаємозв'язки між підрозділами, розподіл повноважень і призначення відповідальності. А відтак, організаційна структура – це ключовий аспект управління, який впливає на ефективність, координацію та комунікацію всередині неї.

О. Б. Моргулець цілком слушно зазначає, що організаційна структура повинна: «відображати цілі і завдання організації, підпорядковуватись виробництву і змінюватись разом з ним; відображати функціональний розподіл праці і обсяг повноважень працівників управління, які визначаються політикою, процедурами, правилами, посадовими інструкціями; відповідати соціально-культурному середовищу і умовам в яких вона буде функціонувати. Тому спроби сліпо копіювати структури управління, які мають успіх не призведуть до бажаного результату, якщо умови будуть різними; встановлювати відповідність функцій і повноважень посадової особи з однієї сторони і рівня культури з іншою» [78]. Відтак, створення ефективної організаційної структури закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання представляє собою визначення «ланцюга» керівництва, розподіл ролей, завдань та функцій, компетентностей, а також відповідальності між відповідними керівниками та їх структурними підрозділами;

- управління ресурсами. Управління ресурсами ЗВО зі специфічними умовами навчання охоплює процес планування, організації та контролю за ефективним використанням різних видів ресурсів навчального закладу. Зокрема, йдеться про ресурси: фінансові, людські, матеріальні та інформаційні. Управління ресурсами забезпечує їх оптимальний розподіл з метою забезпечення якісної освіти, відповідно до встановлених стандартів та потреб. В контексті представленої проблематики управління ресурсами включає в себе такі дії: 1) планування – визначення потреб закладів вищої освіти, розробка бюджетів, планів навчальних програм та інших ресурсів; 2) забезпечення належної структури та організації навчального процесу, адекватного матеріально-технічного забезпечення, надання необхідних фінансових та інформаційних ресурсів; 3) контроль та оцінка використання ресурсів, що передбачає здійснення моніторингу та оцінки ефективності використання ресурсів, виявлення та усунення недоліків, прийняття заходів для покращення управління ресурсами. А відтак, метою управління ресурсами закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання є забезпечення

якісної освіти, підвищення ефективності навчального процесу, підтримка розвитку кадрового потенціалу та досягнення стратегічних цілей Міністерства внутрішніх справ;

- управління якістю освіти. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» «якість вищої освіти – відповідність умов провадження освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартам вищої освіти, професійним та/або міжнародним стандартам (за наявності), а також потребам заінтересованих сторін і суспільства, що забезпечується шляхом здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості» [100]. Як зазначає О. І. Ляшенко, «якість освіти – це багатовимірне методологічне поняття, яке рівнобічно віддзеркалює суспільне життя – соціальні, економічні, політичні, педагогічні, демографічні та інші життєво значущі для розвитку людини сторони життя. Як системний об'єкт її характеризують якість мети, якість педагогічного процесу і якість результату. Національною доктриною розвитку освіти й чинною законодавчою базою визначено якість мети освіти, а державними стандартами освіти – якість навчальних результатів. Якість педагогічного процесу ще залишається предметом обговорення і дискусій, полем для наукових досліджень і практичної апробації» [66, с. 7–8].

Принципами правління якістю освіти є [143]: «об'єктивність – використання актуальної і достовірної вихідної інформації, яка базується на показниках, що всебічно характеризують процес навчання і результативність вищої школи, для прийняття управлінських рішень; ефективність – надання дієвих механізмів, що дозволяють за рахунок поліпшення якості освіти забезпечити відповідність кваліфікації випускників очікуванням роботодавців і підвищити конкурентоспроможність вищої школи на міжнародному ринку освітніх послуг; реалістичність – розробка практичних рекомендацій і послідовності етапів реалізації освітньої політики у сфері підвищення якості підготовки фахівців; адаптивність – здатність системи управління якістю вищої освіти гнучко реагувати на зміну зовнішніх умов, вимоги ринку праці, тим

самим нівелюючи негативний вплив інерції освітніх процесів; універсальність – формування системи на основі міжнародних стандартів якості, що передбачають підвищення ролі керівництва, залучення науково-педагогічних кадрів у функціонування системи, орієнтація на споживачів освітніх послуг; продуктивність – одержання даних для аналітичної роботи із моніторингу процесу навчання і працевлаштування випускників, планування діяльності у сфері освіти, складання прогностичних показників для коректування освітніх програм, оцінки ефективності функціонування вищої школи» [143].

На наше переконання, якісно побудоване організаційне забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання спрямовано не тільки на те, щоб забезпечити належну роботу відповідного суб'єкта (в тому числі й у контексті надання якісних освітніх послуг), а й створити умови, за яких наявні ресурси (фінансові, матеріально-технічні, інформаційні тощо) будуть використані на основі дотримання принципів ефективності, раціональності, доцільності тощо.

Наступним важливим напрямком юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання є розробка стратегії розвитку відповідних суб'єктів. Як приклад, слід вказати «Місію та Стратегію розвитку Харківського національного університету внутрішніх справ на 2020–2027 роки», відповідно до якої Місія Харківського національного університету внутрішніх справ є складовою місії МВС України, яка полягає у створенні безпечного середовища для існування та розвитку вільного суспільства через формування та реалізацію державної політики у сфері правоохоронної діяльності, зміцнення довіри до органів МВС із боку суспільства, продовження розвитку України як безпечної європейської держави, в основі якої лежать інтереси громадян та висока ефективність усіх складових системи МВС [76]. Харківський національний університет внутрішніх справ як провідний заклад вищої освіти системи МВС України відзначає необхідність та важливість підвищення ефективності системи управління, удосконалення процесу внутрішніх комунікацій, оптимізації форм та методів кадрової роботи з метою

забезпечення готовності до подолання сучасних викликів в освітянській та науково-дослідній діяльності, продовження збалансованої кадрової політики, орієнтованої на розвиток людського капіталу та набуття високого рівня професійних якостей працівниками Університету [76]. Таким чином, розробка Стратегії розвитку закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання – це формулювання довгострокових цілей та подальших перспектив розвитку відповідного ЗВО.

Далі слід вказати такий напрямок юридичного забезпечення, як організація правової роботи. Правова робота, пише Н. А. Железняк, – це правове забезпечення діяльності у відповідних сферах державного управління, а також у народному господарстві держави, що здійснюється відповідними юридичними службами або юрисконсультами, у тому числі методичне керівництво правовою роботою на підприємствах, в установах, організаціях, що належать до сфери управління міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, з метою забезпечення законності в їх роботі, запобігання порушенню прав і законних інтересів громадян, підприємств, установ, організацій [44]. В свою чергу, В. Пашков зазначає, що правова робота – це нормотворча та правозастосовна діяльність суб'єктів господарювання та/або негосподарюючих суб'єктів в особі органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, що спрямована на реалізацію прав та обов'язків суб'єктів господарського права, забезпечення підвищення їхньої ділової активності, розвиток підприємництва та на цій основі підвищення ефективності суспільного виробництва, його соціальну спрямованість, підвищення продуктивності праці та якості роботи за дотриманням планової, договірної, трудової дисципліни [86]. На переконання О. О. Кравець, правова робота характеризується тим, що вона: по-перше, замикається на регламентації та регулюванні великої кількості правових норм, що належать до різних галузей національного законодавства, починаючи від конституційного і закінчуючи нормами цивільного, трудового, господарського, фінансового, земельного законодавства та нормами інших галузей, а також загального

міжнародного права; по-друге, об'єктивною необхідністю здійснення контролю з боку юридичних служб за належним дотриманням і виконанням вказаних правових норм органами місцевого самоврядування; по-третє, необхідністю організації та здійснення контролю належного документообігу, що виникає внаслідок діяльності органів місцевого самоврядування, підготовки та видання ними нормативно-правових актів локального характеру, а також договірної роботи, що є безпосередньою частиною їх діяльності; по-четверте, участю юридичної служби органів місцевого самоврядування в локальній нормотворчості, тобто в здійсненні нормопроєктувальної діяльності, організації підготовки та видання нормативно-правових актів локального характеру, а також організації контролю за їх дотриманням та виконанням; по-п'яте, організацією системи правової допомоги членам територіальної громади в системі місцевого самоврядування; по-шосте, допомогою в організації системи міжнародних зв'язків, міжнародного співробітництва з іноземними суб'єктами, а також локальної системи зовнішньоекономічної діяльності; по-сьоме, об'єктивною потребою юридичного супроводу та забезпечення вказаних напрямів діяльності [61]. Таким чином, правова робота спрямована на правильне застосування, неухильне дотримання в практичній діяльності вимог законодавства, нормативних актів Університетом, його керівниками та працівниками під час виконання покладених на них завдань і функціональних обов'язків, організація правової роботи, пов'язаної з укладенням договорів (контрактів) [124].

Окрім вказаних вище, до напрямів юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання є здійснення претензійної та позовної роботи, представництво в установленому законодавством порядку інтересів Університету у судах, інших органах державної влади. Претензійна робота є більш типовою для юридичних осіб, коли вони аргументують свою позицію перед іншою стороною для виконання їх зобов'язань. Однак з теоретичної і практичної точок зору, цей підхід є ефективним механізмом,

який також застосовується фізичними особами. Задачами претензійно-позовної роботи є: «забезпечення виконання договірних зобов'язань у всіх сферах діяльності університету; економія та раціональне використання матеріальних, трудових, фінансових, паливно-енергетичних, сировинних та інших видів ресурсів; зниження непродуктивних витрат та усунення причин і умов, що їх спричиняють; забезпечення захисту і відновлення порушених майнових прав та інтересів університету, що охороняються законом; забезпечення відповідальності порушників договірних зобов'язань; ефективне використання законодавства для поліпшення економічних показників господарської діяльності та запобігання його порушенням» [95]. До претензійної та позовної роботи відносяться: «підготовка, одержання та складання документів, необхідних для пред'явлення і розгляду претензій та позовів; пред'явлення і розгляд претензій та підготовка позовів; підготовка необхідних документів при розгляді справи в суді (відзив, заяви, клопотання, скарги); захист інтересів університету при розгляді майнових, переддоговірних та інших спорів в господарському та інших судах; здійснення організаційно-технічних заходів (реєстрація, облік, зберігання та відправка претензійно-позовних матеріалів); забезпечення контролю за претензійно-позовним провадженням; розгляд, аналіз, узагальнення результатів претензійної та позовної роботи; підготовка висновків, пропозицій щодо поліпшення претензійної та позовної роботи» [95].

Далі в контексті представленої проблематики слід вказати здійснення контролю за відповідністю законодавству, нормативно-правовим актам МВС України проектів нормативних документів, що подаються на підпис ректору Університету. Вказаний контроль за діяльністю закладів вищої освіти є системою організаційних структур, процедур, механізмів та інструментів, спрямованих на забезпечення ефективного управління, а також перевірки функціонування відповідного ЗВО. Цей контроль має на меті забезпечення виконання стратегічних цілей, політик і програм закладу вищої освіти, а також забезпечення дотримання нормативних вимог, правил, процедур та етичних

стандартів. Відповідна діяльність включає в себе широкий спектр дій, таких як планування, організація, моніторинг, оцінка, аналіз, звітність та внутрішній аудит [124].

Проведення просвітницької роботи, як напрямок юридичного забезпечення ЗВО зі специфічними умовами навчання, включає різноманітні заходи, спрямовані на поширення знань, підвищення свідомості та формування позитивного ставлення до правових питань серед керівництва, співробітників та студентів. Головна мета просвітницької роботи полягає в створенні правової культури, сприянні додержання законодавства та підвищенні юридичної грамотності всіх працівників ЗВО. У рамках просвітницької роботи спеціально уповноважені суб'єкти: 1) поширюють інформацію про чинне законодавство, зміни які були внесені до нього, тощо; 2) проводять семінари, тренінги та лекції з правових питань для співробітників та студентів; 3) готують пам'ятки, брошури, інформаційні листівки та інші матеріали, що містять доступну інформацію про правові аспекти роботи закладів вищої освіти, права та обов'язки працівників і студентів; 4) забезпечують консультаційну підтримку з правових питань для співробітників та студентів; 5) організовують різноманітні заходи, такі як тижні права, що спрямовані на привертання уваги до правових питань, популяризацію правових знань та формування свідомого ставлення до законодавства; 6) організовують співпрацю з іншими юридичними установами, правозахисними організаціями та іншими суб'єктами для обміну досвідом, проведення спільних заходів та реалізації проектів, спрямованих на підвищення правової свідомості [124].

Таким чином, проведене наукове дослідження дає змогу констатувати, що юридичне забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання здійснюється у великій кількості напрямів, що, в свою чергу, підтверджує важливість такої діяльності, а також необхідності її постійного розвитку та вдосконалення [124].

2.2. Система суб'єктів юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання та особливості їх адміністративно-правового статусу

Як відзначалось раніше, юридичне забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, є складною та багатоаспектною діяльністю, яка реалізується спеціально уповноваженими на це суб'єктами. З точки зору філософії, суб'єкт – це вихідне поняття судження, до якого відносяться всі інші його складові, наприклад, предикат. Крім того, науковці зазначають, що термін «суб'єкт» можна визначити як людину, як вихідне джерело, епіцентр життєвої та пізнавальної активності – індивідуальної або суспільної. Автор підкреслює, що в різних сферах суспільного життя під досліджуваним поняттям розуміють різні сутності. При цьому в більшості напрямів філософії поняття суб'єкт позначає людину як активне начало соціальних і культурних процесів, пізнання, комунікації [91, с. 199].

На думку В. В. Копейчикова, суб'єкти права – це учасники правових відносин, які мають суб'єктивні права та виконують юридичні обов'язки, володіють правосуб'єктністю. Автор наголошує, що у державних і громадських організаціях, правосуб'єктність знаходить свій вираз у компетенції їх органів, тобто в сукупності прав та обов'язків, які надаються їм для виконання відповідних функцій [46, с. 192]. При цьому І. С. Окунєв зазначає, що суб'єкт права – це лише потенційний учасник правовідносин, розглянутий законодавцем у статичному стані, з погляду володіння ним правосуб'єктністю, а суб'єкт правовідносин – це особа, вже визнана суб'єктом права, але виступаюча в якості вже не потенційного носія суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, а реального учасника процесу реалізації правосуб'єктності [80, с. 8].

В аспекті нашого дослідження можна визначити, що суб'єктами юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання є спеціально уповноважені інституції, які наділені

особливим набором суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, які дозволяють їм належним чином створювати правові та організаційні умови для належного функціонування відповідних ЗВО. Із зазначеного вище виходить, що суб'єкти юридичного забезпечення ЗВО зі специфічними умовами навчання наділені своїм особливим адміністративно-правовим статусом.

Розглядаючи сутність адміністративно-правового статусу, варто відзначити, що він є похідним від статусу правового, а останній, в свою чергу, від статусу соціального. Так, Д. М. Ластович доводить, що соціальний статус – це комплексна категорія, яка характеризує місце суб'єкта в певній соціальній системі через визначення його соціальної ролі з відповідними їй функціями, правами й обов'язками. При цьому вчений підкреслює, що окремим специфічним різновидом соціального статусу є правовий статус, який набувається суб'єктами внаслідок регулятивного впливу на них норм права [63, с. 73]. На переконання М. В. Примуша, соціальний статус – це становище індивіда (або групи людей) у системі соціальних зв'язків і відносин, що обумовлюється її приналежністю до певної соціальної спільноти та визначає сукупність її прав та обов'язків [99]. Автор акцентує увагу на тому, що соціальний статус відображає усвідомлення особистістю своєї належності до певної спільноти, інтереси і цінності якої людина розцінює як свої власні та прагне реалізувати їх у своїй діяльності. Важливо розуміти, що люди, які об'єктивно за своїм походженням або належністю є членами однієї спільноти, можуть ототожнювати себе з іншою, свідомо відстоювати її інтереси. М. В. Примуш вказує, що відповідно до пануючої у суспільстві системи цінностей, суспільна свідомість порівнює окремі соціальні групи, належних до них людей за статусними ознаками та вибудовує їх ієрархію. Співвідносна оцінка, яку дає суспільство статусу особи або соціальної групи, називається соціальним престижем. Соціальний престиж тісно пов'язаний у суспільній свідомості із престижем професії. Останній є відображенням у суспільній свідомості відносної цінності різних видів діяльності, професій з огляду на

відповідні їм рівень оплати, складність праці, рівень відповідальності виконавця, необхідний рівень фахової освіти [99].

Свої черги «правовий статус» – це встановлене нормами права положення його суб'єктів, сукупність їх прав та обов'язків [164, с. 626]. Згідно з позиції О. Ф. Скакун, правовий статус є юридично закріпленим положенням особи в суспільстві, яке визначає її участь у правовідносинах і регулює її діяльність та поведінку. За словами вченої, ознаки правового статусу можуть бути наступними: 1) його існування залежить від сутності соціального устрою, в якому він функціонує, та піддається впливу різних факторів, зокрема праці та власності, як основи громадянського суспільства; 2) він слугує юридичною мірою соціальної свободи для особи; 3) правовий статус встановлюється спеціально уповноваженими органами держави, а його зміст змінюється відповідно до волі законодавця, а не окремих суб'єктів права, на яких він поширюється; 4) він відображається у правових нормах і принципах, що формально закріплені у нормативно-правових актах, договорах та інших джерелах (формах) права; 5) він має визначену структуру, включаючи суб'єктивні права, законні інтереси та обов'язки, що є спільними для всіх носіїв одного виду статусу; 6) він встановлює межі, за які діяльність і поведінка особи в суспільстві не повинні виходити [118]. Слушно також підкреслює О. В. Цельєва, зокрема вказуючи що правовий статус – це не лише сутність прав, обов'язків і гарантій, а ще й місце суб'єктів у соціальній системі суспільства. Він вважає, що таке місце визначається не тільки законом, а переважно уявою всіх суб'єктів суспільних відносин про нього. Для ефективної реалізації соціально-правового статусу суб'єкта права необхідно три особливо важливих фактори – наявність правової культури населення, професійне виконання суб'єктом права своїх функціональних обов'язків та стабільне економічне становище держави [151, с. 10].

Специфіка та особливості правового статусу залежать від того, нормами якої галузі права суспільні відносини регулюються, зокрема в контексті представленої проблематики йдеться про адміністративно-правовий статус.

Адміністративно-правовий статус, пише С.Г. Стеценко, – це сукупність прав, обов’язків та гарантій їх реалізації, закріплених у нормах адміністративного права. В основі адміністративно-правового статусу лежить адміністративна правосуб’єктність. Фактори, що відображаються на проявах адміністративної дієздатності (вік, стать, стан здоров’я, належність до певних соціальних груп), також впливають на специфіку адміністративно-правового статусу [134, с. 89].

О. А. Гусар, визначаючи адміністративно-правовий статус персоналу державного управління доводить, що це системна сукупність адміністративно-правових властивостей суб’єкта права. Такими властивостями є детерміновані нормами адміністративного права: 1) компетенція суб’єкта; 2) порядок його утворення і набрання юридичних ознак; 3) назва; 4) місце дислокації; 5) структура; 6) цілі функціонування; 7) відповідальність. Вчена також зауважує, що адміністративно-правовий статус є невід’ємною й обов’язковою складовою характеристики фізичних і юридичних осіб, інших колективних суб’єктів, у якому відображається їх правова природа і правове становище у конкретних правовідносинах [137, с. 31].

На нашу думку, під адміністративно-правовим статусом суб’єктів юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання найбільш доцільно розуміти сукупність визначених нормами адміністративного права суб’єктивних прав та юридичних обов’язків (повноважень), які дають їм можливість реалізовувати свою діяльність за відповідним напрямом.

Розкриваючи адміністративно-правовий статус суб’єктів, діяльність яких прямо чи опосередковано спрямована на юридичне забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, перш за все, слід вказати Верховну Раду України (Парламент). Парламент (від лат. «parlare» – говорити, розмовляти) є найвищим органом влади у державі з республіканською формою правління, в якому його членів обирає або частково призначає населення. Парламент – це збірна асамблея депутатів, обраних згідно з виборчою системою, що існує у конкретній країні. В різних країнах парламент також

може мати назву сенат, сейм, конгрес, кнесет, рада, хурал, рїксдаг, альтинг та інші. Сучасний парламент – це складна структура з постійних спеціалізованих комісій, комітетів і підкомітетів, де проводиться безпосередня законодавча робота. Головна роль парламенту полягає в тому, що його члени повноважно представляють окремі верстви населення – виборців свого виборчого округу, регіону або прибічників політичної партії. Значними функціями парламенту є законотворчість – ініціювання законодавчих ініціатив, розробка законопроектів, обговорення і прийняття законів; формування і затвердження державного бюджету, встановлення, зміна і скасування загальнодержавних податків; призначення уряду та, при необхідності, його відставка; контроль за виконанням бюджету та дотриманням законів. У президентській республіці парламент також має завдання забезпечити суспільство від будь-яких проявів диктатури або авторитаризму, які можуть виникати з президентської влади [49]. І. Є. Словська пише, що парламент – це загальнодержавний, загальнонаціональний представницький постійно діючий (професійний) колегіальний орган державної влади, прерогативою якого є остаточне визначення змісту, суті і структури майбутнього закону (законотворення). Орган законодавчої влади як виду влади державної функціонує в демократичній державі незалежно від її форми, розміру території, історичних особливостей еволюціонування та інших ознак. Проте структура, склад, функції і компетенція, порядок формування і функціонування парламенту зумовлені конкретними національними особливостями державного будівництва, а саме історією становлення, сучасною моделлю, а також обраними стратегією і перспективами розвитку державного апарату та законодавчої установи, зокрема [121].

Досить цікавою є наукова позиція В. П. Гробої, яка у своєму дисертаційному дослідженні вказує на наступні ключові ознаки Верховної Ради (Парламенту). Вчена дійшла до наступних висновків стосовно сутності відповідної категорії: 1) є органом державної влади; 2) його основною компетенцією є здійснення законодавчої діяльності, яку не може виконати

жоден інший орган державної влади; 3) невід'ємною ознакою парламенту є виборність, яка може бути повною або частковою; 4) виступає як представник інтересів і волі народу або нації, яка складається з громадян даної держави, і це надає йому, в тому числі, представницький характер; 5) уповноважений здійснювати контрольні повноваження, які можуть включати бюджетний контроль, нагляд за кадровою політикою уряду, перевірку звітності виконавчої влади, проведення розслідувань, контроль за діяльністю виконавчих органів, обмеження або збільшення фінансування уряду та відмову в ньому тощо; 6) володіє установчими повноваженнями, які дозволяють створювати організаційно-правові форми діяльності для ефективного виконання своїх завдань. В свою чергу, зазначає вказаний вище науковець, установчі повноваження парламенту можна поділити на: зовнішні, які спрямовані на створення зовнішніх органів, та внутрішні, спрямовані на його власну самоорганізацію [38, с. 33].

Слід пам'ятати, що Верховна Рада України (Парламент) є найвищим законодавчим органом держави, який представляє волю українського народу. Вона складається з обраних громадянами депутатів і виконує ключові функції у сфері законотворчості, контролю та представництва. Повноваження Верховної Ради включають ухвалення, зміну та скасування законів, прийняття бюджету, здійснення контролю за виконавчою владою та забезпечення захисту прав і свобод громадян. Верховна Рада виступає форумом для обговорення суспільних питань та вирішення важливих національних проблем. Відповідно до положень Основного Закону, до повноважень Верховної Ради України відносяться [55]: «1) внесення змін до Конституції України в межах і порядку, передбачених розділом XIII цієї Конституції; 2) призначення всеукраїнського референдуму з питань, визначених статтею 73 цієї Конституції; 3) прийняття законів; 4) затвердження Державного бюджету України та внесення змін до нього, контроль за виконанням Державного бюджету України, прийняття рішення щодо звіту про його виконання; 5) визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, реалізації стратегічного

курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору; 6) затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля; 7) призначення виборів Президента України у строки, передбачені цією Конституцією; 8) заслуховування щорічних та позачергових послань Президента України про внутрішнє і зовнішнє становище України; 9) оголошення за поданням Президента України стану війни і укладення миру, схвалення рішення Президента України про використання Збройних Сил України та інших військових формувань у разі збройної агресії проти України; 10) усунення Президента України з поста в порядку особливої процедури (імпічменту), встановленому статтею 111 цієї Конституції; 11) розгляд і прийняття рішення щодо схвалення Програми діяльності Кабінету Міністрів України; 12) призначення за поданням Президента України Прем'єр-міністра України, Міністра оборони України, Міністра закордонних справ України, призначення за поданням Прем'єр-міністра України інших членів Кабінету Міністрів України, Голови Антимонопольного комітету України, Голови Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Голови Фонду державного майна України, звільнення зазначених осіб з посад, вирішення питання про відставку Прем'єр-міністра України, членів Кабінету Міністрів України; 13) здійснення контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України відповідно до цієї Конституції та закону; 14) затвердження рішень про надання Україною позик і економічної допомоги іноземним державам та міжнародним організаціям, а також про одержання Україною від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій позик, не передбачених Державним бюджетом України, здійснення контролю за їх використанням» тощо [55].

Що ж стосується безпосередньо представленої проблематики, то Верховна Рада України, як суб'єкт юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, здійснює:

1) законотворчу діяльність, зокрема приймає закони, що регулюють освітні процеси; визначають правовий статус ЗВО; права та обов'язки студентів; порядок здійснення освітнього процесу; вимоги до якості освіти тощо. Відтак, ВРУ фактично здійснює діяльність, спрямовану на створення правової бази для функціонування і розвитку закладів вищої освіти;

2) бюджетний контроль. Верховна Рада затверджує державний бюджет, включаючи асигнування на освітні установи, а також відповідає за забезпечення фінансування освіти та контролює використання бюджетних коштів в закладах вищої освіти;

3) формування державної політики у сфері вищої освіти. В рамках даної діяльності Парламент приймає рішення щодо основних пріоритетів у сфері освіти, розвитку освітніх стандартів, системи акредитації вищих навчальних закладів та інших питань, які безпосередньо стосуються різних аспектів діяльності ЗВО зі специфічними умовами навчання;

4) контроль за дотриманням законодавства в освітній сфері, у тому числі стосовно діяльності закладів вищої освіти (науково-педагогічної, фінансової, господарської, тощо) [123; 129].

Наступним важливим суб'єктом юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання є Президент України. Президент виступає як голова держави або глава держави і виконавчої влади у країнах з республіканською формою правління, виконує представницькі функції держави у міжнародних відносинах. Відповідно до Конституції України, Президент України є одноособовим главою держави, який представляє країну у міжнародних відносинах і гарантує державний суверенітет. Головні функції та повноваження Президента визначаються Конституцією України, яка встановлює його статус як глави держави і представника країни. Президент забезпечує додержання Конституції, прав і свобод людини і громадянина, гарантує державний суверенітет, територіальну цілісність та національну безпеку [40, с. 226]. Відповідно до положень ст. 106 Конституції України, Президент [55]: «1) забезпечує державну незалежність,

національну безпеку і правонаступництво держави; 2) звертається з посланнями до народу та із щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України; 3) представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України; 4) приймає рішення про визнання іноземних держав; 5) призначає та звільняє глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях; приймає вірчі і відкличні грамоти дипломатичних представників іноземних держав; 6) призначає всеукраїнський референдум щодо змін Конституції України відповідно до статті 156 цієї Конституції, проголошує всеукраїнський референдум за народною ініціативою; 7) призначає позачергові вибори до Верховної Ради України у строки, встановлені цією Конституцією; 8) припиняє повноваження Верховної Ради України у випадках, передбачених цією Конституцією; 9) вносить за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, сформованої відповідно до статті 83 Конституції України, подання про призначення Верховною Радою України Прем'єр-міністра України в строк не пізніше ніж на п'ятнадцятий день після одержання такої пропозиції»; тощо [55].

У контексті представленої проблематики, Президент України: 1) призначає керівництво окремих ЗВО, в тому числі зі специфічними умовами навчання, що, безумовно, впливає на їх юридичне забезпечення та функціонування в цілому; 2) має право розробляти підзаконні нормативно-правові акти, норми яких спрямовані на регулювання діяльності ЗВО; 3) виступає як представник держави на зовнішньому рівні і може сприяти розвитку міжнародного співробітництва у сфері освіти; 4) може розробляти державні Стратегії, Концепції, Програми, які спрямовані на поліпшення діяльності ЗВО, в тому числі й зі специфічними умовами навчання; 5) здійснює президентський контроль у сфері освіти.

Наступний суб'єкт юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання є Кабінет Міністрів України (далі – КМУ). До основних завдань Кабінету Міністрів України належать: «1) забезпечення державного суверенітету та економічної самостійності України, здійснення внутрішньої та зовнішньої політики держави, виконання Конституції та законів України, актів Президента України; 2) вжиття заходів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина, створення сприятливих умов для вільного і всебічного розвитку особистості; 3) забезпечення проведення бюджетної, фінансової, цінової, інвестиційної, у тому числі амортизаційної, податкової, структурно-галузевої політики; політики у сферах праці та зайнятості населення, соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування; 4) розроблення і виконання загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, культурного розвитку, охорони довкілля, а також розроблення, затвердження і виконання інших державних цільових програм; 5) забезпечення розвитку і державної підтримки науково-технічного та інноваційного потенціалу держави; 6) забезпечення рівних умов для розвитку всіх форм власності; здійснення управління об'єктами державної власності відповідно до закону; 7) здійснення заходів щодо забезпечення обороноздатності та національної безпеки України, громадського порядку, боротьби із злочинністю, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій; 8) організація і забезпечення провадження зовнішньоекономічної діяльності, митної справи; 9) спрямування та координація роботи міністерств, інших органів виконавчої влади, здійснення контролю за їх діяльністю» [105].

Отже, КМУ – це управлінський центр держави, якій «завідує» виконавчою гілкою влади. Забезпечення законності даним суб'єктом відбувається шляхом контролю за діяльністю центральних органів влади; формування політики в ключових галузях суспільного життя та забезпечення її реалізації; організації боротьби із порушеннями легального стану на

території нашої країни, наприклад, кримінальними правопорушеннями. Тобто, якщо ВРУ займається створенням нормативних основ законності, то КМУ організовує на території держави режим безальтернативного слідування вимогам цих основ, а також визначає механізм приведення до життя закріплених в них правових норм [145].

Отже, проведений вище аналіз дає змогу констатувати, що діяльність окреслених вищих органів державної влади, переважно, спрямована на загальне юридичне забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, зокрема: а) формування та реалізацію державної політики в освітній галузі; б) розробку нормативно-правової бази, норми якої спрямовані на регулювання діяльності закладів вищої освіти взагалі, та ЗВО зі специфічними умовами навчання, зокрема; тощо.

Далі варто вказати такі суб'єкти юридичного забезпечення діяльності ЗВО зі специфічними умовами навчання – Міністерство освіти і науки України (далі – МОН), а також Міністерство внутрішніх справ України. «МОН є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної діяльності, інноваційної діяльності в зазначених сферах, трансферу (передачі) технологій, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування і форми власності» [104]. Основними завданнями МОН є: «1) забезпечення формування та реалізація державної політики у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної діяльності та інноваційної діяльності в зазначених сферах, трансферу (передачі) технологій; 2) забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з

наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування і форми власності» [104].

Варто також зауважити, що Міністерство освіти і науки України згідно ст. 64 Закону України «Про освіту» виконує такі функції: «1) планування та прогнозування (забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти і науки; розробляє стратегію розвитку освіти України, інші стратегічні документи, державні цільові програми у сфері освіти і науки та бере участь у їх реалізації; 2) регулювання (здійснює нормативно-правове забезпечення функціонування системи освіти в межах повноважень, визначених законом; затверджує стандарти освіти та оприлюднює їх на своєму офіційному веб-сайті; затверджує порядок визнання здобутих в іноземних закладах освіти документів про освіту; розробляє та затверджує умови прийому до закладів освіти); 3) розробляє ліцензійні умови провадження освітньої діяльності та подає їх на затвердження Кабінету Міністрів України; 4) затверджує форму і зміст документів про освіту державного зразка; 5) координації (розподіляє освітні субвенції та державне фінансування середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та стипендій-ний фонд закладів освіти, що перебувають у сфері його управління; 6) обліку (організовує збір та обробку освітньої статистики, здійснює її аналіз та прогнозує розвиток системи освіти); 7) контролю (затверджує порядок, види та форми проведення моніторингу якості освіти; затверджує порядок проведення інституційного аудиту закладу освіти; здійснює ліцензування освітньої діяльності закладів вищої, післядипломної, фахової передвищої, професійної (професійно-технічної) освіти, а також перевірку дотримання ними ліцензійних умов)» [107; 160].

Що ж стосується МВС України, то в контексті представленої проблематики воно: організовує та здійснює медичне обстеження, у тому числі психофізіологічне, з метою визначення за станом здоров'я та фізичного розвитку придатність кандидатів на службу в поліцію, поліцейських, кандидатів на навчання у закладах вищої освіти із специфічними умовами

навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, курсантів і слухачів таких закладів освіти, а також придатність до військової служби кандидатів на військову службу за контрактом та військовослужбовців Національної гвардії; визначає основні напрями розвитку освітньої, наукової та науково-технічної діяльності з питань функціонування МВС; «забезпечує на базі закладів освіти, що належать до сфери управління МВС, підготовку та професійне навчання кадрів для МВС, центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, та Національної гвардії; установлює порядок добору, направлення та зарахування на навчання до закладів освіти, що належать до сфери управління МВС та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр; установлює порядок організації та строку професійного навчання працівників МВС, Національної поліції та Національної гвардії; здійснює організаційно-методичне супроводження освітнього процесу в закладах освіти, що належать до сфери управління МВС; вивчає, аналізує та узагальнює результати освітньої та наукової діяльності закладів та установ, що належать до сфери управління центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, розробляє пропозиції із зазначених питань і вносить їх на розгляд відповідних органів; установлює: вимоги до кандидатів на посади ректорів (начальників) вищих військових навчальних закладів, закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, їх структурних підрозділів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти та порядку їх призначення; порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), що належать до сфери управління МВС, Національної гвардії та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр; визначає порядок забезпечення обов'язковим для носіння форменим одягом у закладах освіти, що належать до сфери управління МВС» [103].

І останню групу суб'єктів юридичного забезпечення складають безпосередньо керівники ЗВО зі специфічними умовами навчання, а також

спеціальні підрозділи, які створюють в межах відповідних закладів освіти, зокрема: відділи (або) департаменти юридичного забезпечення. Так, до прикладу, відділ юридичного забезпечення Харківського національного університету внутрішніх справ є структурним підрозділом, який створений в Університеті з метою організації та здійснення юридичної роботи в Університеті, включаючи правове забезпечення функціонування його структурних підрозділів та контроль за дотриманням законності в їх діяльності. В свою чергу керівництво Університету зобов'язане створювати умови для належної роботи і підвищення кваліфікації працівників Відділу, забезпечувати їх окремим приміщенням, телефонним та електронним зв'язком, сучасними комп'ютерами та оргтехнікою, транспортом для виконання службових обов'язків, нормативно-правовими актами і довідковими матеріалами, іншими посібниками та літературою з правових питань, електронною системою інформаційно-правового забезпечення, а також доступом до інформаційних баз.

Отже, проведене наукове дослідження дає змогу констатувати, що юридичне забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання здійснюється за допомогою ряду спеціально-уповноважених суб'єктів, які умовно можна поділити на три групи:

1) Вищі органи державної влади (Верховна Рада, Президент України та КМУ), діяльність яких спрямована на створення загальних правових та організаційних умов для функціонування всієї галузі освіти взагалі, та закладів вищої освіти (в тому числі й зі специфічними умовами навчання, зокрема);

2) суб'єкти, що відповідають безпосередньо за забезпечення загальних аспектів діяльності ЗВО зі специфічними умовами навчання (МОН та МВС);

3) суб'єкти, що безпосередньо реалізують діяльність із юридичного забезпечення ЗВО зі специфічними умовами навчання, зокрема керівники ЗВО та спеціальні відділи (департаменти) юридичного забезпечення [123].

Кожен із окреслених суб'єктів володіє своїм особливим адміністративно-правовим статусом, який дозволяє їм організувати різні аспекти діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

2.3. Адміністративно-правові форми та методи юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання

Проведений у попередніх підрозділах дисертації аналіз дає змогу констатувати, що юридичне забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання є складною за змістом діяльністю, яка реалізується та знаходить своє відображення у низці форм, та реалізується за допомогою використання спеціального набору інструментів та засобів (методів), що, в свою чергу, носять адміністративно-правовий характер. В «Сучасному тлумачному словнику української мови» дане поняття пояснюється так: «форма (лат. «forma» – зовнішність, устрій) 1) контури, зовнішні межі предмета, які визначають його зовнішній вигляд; 2) спосіб організації чого-небудь; 5) спосіб існування певної внутрішньої структури; 6) зовнішнє вираження; 7) спосіб виявлення будь-якої дії; 8) установлений зразок чого-небудь (заповнення певного документа, звернення тощо)» [136, с. 906]. А. С. Васильєв, висвітлюючи питання змісту і форми держави, зазначає, що зміст і форма є загально-філософськими категоріями, що відображають взаємозв'язок двох сторін природної та соціальної реальності: певним чином впорядкованої сукупності елементів і процесів, що створюють предмет або явище (тобто зміст), і способу існування і вираження цього змісту, його різних модифікацій (тобто форми). Поняття форми вживається також у значенні внутрішньої організації змісту, й у цьому значенні проблематика форми одержує подальший розвиток як категорію структури [142, с. 102–103]. Структура, внутрішня впорядкованість, пише

вказаний вище науковець, – необхідний елемент змісту. Зі зміною структури, організації істотно змінюються зміст об'єкта, його властивості. Форма, фіксуючи багатоманітні модифікації змісту, способи його існування і прояву, також має певну структуру. Взаємодії змісту і форми з перебігом розвитку обов'язково включають як вплив окремих складників змісту на форму, так і різних складників форми на зміст з урахуванням об'єктивної субординації змісту і форми. У взаємодії змісту і форми зміст являє провідну, визначальну сторону об'єкта, а форма – ту його сторону, яка модифікується, змінюється залежно від змісту і конкретних умов його існування. Своєю чергою, форма, якій притаманна відносна самостійність, зворотно активно впливає на зміст: форма, відповідна змісту, прискорює його розвиток, тоді як форма, що перестала відповідати змісту, гальмує його розвиток [142, с. 102–103]. Тож, будь-яка форма – це зовнішній прояв певної практичної діяльності. Вказаний термін досить змістовного дослідження набув саме з точки зору правової науки. До прикладу, Н. М. Пархоменко доводить, що правова форма – це, насамперед, наукова комплексна категорія, що відображає різні суспільні явища, які потребують регламентації, а також слугує каркасом усередині права, впорядковує і поєднує всі правові явища і право як таке. Коли йдеться про правові форми, то мають на увазі право як певне соціальне явище, що відрізняється від інших явищ (політика, релігія, мораль), які разом із правом визначаються матеріальними й економічними умовами життя суспільства. Іншими словами, поняття «правова форма» є загальним, відображенням об'єктивного зв'язку права і явищ, на які воно впливає, визначення його місця серед інших форм. Поняття «форма права» розглядається як самостійне явище, яке виражається зовні за допомогою певних конкретних засобів. Таким чином, форма права разом з його особливим змістом робить право тим, чим воно є насправді, тобто саме правом, а не будь-яким іншим явищем [85, с. 55]. А. О. Мовчан у своїй дисертації доходить висновку, що правова форма – це інструмент оптимального вирішення поставлених практичних завдань. Вона упорядковує відповідні відносини, дозволяє зіставляти поведінку зі

встановленими зразками, вносить у життя нормативні начала, сприяє організованості і порядку, націлює суб'єктів права на найбільш раціональну поведінку і дії. Як категорія теорії права, правова форма характеризується загальністю і абстрактністю. Правові форми являють собою уособлені групи норм, що мають нормативне вираження у вигляді окремих утворень, юридичних режимів, які у практичній діяльності набувають стійкості і сталості. Вони завжди встановлюються законодавцем. Держава за їх допомогою має можливість викликати до життя найбільш ефективну поведінку [77, с. 86].

Т. О. Коломєць вважає, що адміністративно-правові форми – це такі специфічні прояви реалізації функцій управління, як участь суб'єктів виконавчої влади в судах як позивачів або відповідачів; діяльність по забезпеченню громадського порядку й громадської безпеки; застосування різних санкцій, заходів адміністративного примусу до правопорушників. Основною правовою формою управлінської діяльності є застосування норм права, за допомогою якої юридичні акти індивідуального характеру сприяють застосуванню законів до конкретних обставин управлінського життя. Такі акти є персоніфікованими, юридично владними приписами, юридичними фактами, з якими пов'язують виникнення, зміну або припинення адміністративно-правових відносин. До ознак актів застосування адміністративно-правових норм можна віднести: індивідуальний характер; юридичну природу; односторонній порядок видання тощо [7, с. 105]. В свою чергу, О. М. Бандурка вважає, що адміністративно-правова форма – це зовнішній прояв управлінської діяльності, спосіб вираження її змісту в конкретних умовах, тобто та чи інша управлінська дія, що має зовнішній прояв. До ключових елементів вказаного терміну вчений відносить: видання актів державного управління (нормативних і індивідуальних); організаційні дії; здійснення матеріально-технічних операцій; здійснення юридично значимих дій; укладення адміністративно-правових договорів [12, с. 185–186].

У ракурсі викладених позицій, на наш погляд, *під адміністративно-правовими формами юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання слід розуміти зовнішній прояв практичної діяльності, яка реалізується спеціально уповноваженими суб'єктами з метою створення належних правових та організаційних умов функціонування від повідних ЗВО.*

Зауважимо, що в юридичній літературі фактично відсутні теоретичні підходи щодо переліку адміністративно-правових форм юридичного забезпечення ЗВО зі специфічними умовами навчання, а відтак, останні на нашу думку, найбільш доцільно поділити на дві групи: 1) загальні, які реалізуються як зовнішніми, так і внутрішніми суб'єктами юридичного забезпечення, зокрема: нормотворча форма, правозастосовна форма, правореалізаційна форма; 2) внутрішні форми, що реалізуються в межах закладу вищої освіти: проведення нарад; прийняття індивідуальних нормативних актів; проведення науково-практичних конференцій. Надамо характеристику кожній із окреслених форм.

Перш за все, слід вказати нормотворчу форму. Взагалі, нормотворчість – це вияв (форма) владної діяльності держави, який спрямований на утворення нормативно-правових актів, що запроваджують, змінюють чи скасовують правові норми чинної юридичної системи [64, с. 17]. Окрім того, Н. Ф. Лата відзначає, що нормотворчість можна охарактеризувати як специфічну діяльність держави, в особі спеціально уповноважених на це владних суб'єктів, спрямовану на нормативне закріплення суспільних потреб й інтересів та забезпечення належних умов для реалізації прав і свобод громадян та їх ефективного захисту, яка здійснюється шляхом створення системи внутрішньо узгоджених нормативно-правових актів з метою підвищення ефективності регулювання суспільних відносин в Україні [64, с. 18].

Тож, безумовно, нормотворчість є важливою формою юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Вона, перш за все, охоплює процес прийняття та розробки нормативно-правових

актів, норми яких спрямовані на регулювання діяльності досліджуваних ЗВО. У загальному вигляді нормотворчість реалізується наступним чином:

- 1) розробка нормативно-правових актів, зокрема: законів, постанов, наказів та інших нормативних документів, що стосуються вищої освіти взагалі та діяльності ЗВО зі специфічними умовами навчання, зокрема. Ці акти визначають правила організації та функціонування закладів вищої освіти, процедури надання освітніх послуг, права та обов'язки студентів і працівників тощо;
- 2) прийняття нормативно-правових актів у встановленому законом порядку;
- 3) застосування нормативно-правових актів закладами вищої освіти з метою забезпечення виконання встановлених правил і стандартів.

На нашу думку, важливість нормотворчості, як форми юридичного забезпечення закладів вищої освіти, полягає у наступному:

1. Забезпечення правової стабільності. Нормативно-правові акти створюють чіткі правила та стандарти для діяльності ЗВО зі специфічними умовами навчання, окрім того: визначають права, обов'язки, процедури та вимоги, що сприяють стабільності функціонування досліджуваних суб'єктів;

2. Забезпечення якості освіти, адже саме за допомогою нормотворчості, встановлюються стандарти якості освіти, вимоги до навчальних програм, кваліфікаційних вимог для викладачів, процедури акредитації тощо;

3. Захист прав студентів та працівників, зокрема щодо отримання якісної освіти, на участь у прийнятті рішень, на соціальні пільги тощо. Також вони визначають права та обов'язки працівників, регулюють трудові відносини та забезпечують їх соціальний захист;

4. Регулювання діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, зокрема такі як: управління ЗВО, фінансування, організація навчального процесу, взаємодія з іншими структурами тощо. Це сприяє ефективному та організованому функціонуванню закладів вищої освіти.

Отже, нормотворчість є необхідною для забезпечення правової стабільності, якості освіти, захисту прав студентів та працівників, а також

регулювання діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання в цілому. Вона допомагає створити чіткі правила та стандарти, що сприяють розвитку вищої освіти та підвищенню її якості.

Наступною важливою адміністративно-правовою формою юридичного забезпечення ЗВО зі специфічними умовами навчання, – правозастосовна. О. М. Юхимюк вказує, що правозастосування слід розуміти як правову форму діяльності уповноважених компетентних суб'єктів, спрямовану на реалізацію принципів та норм права в конкретних життєвих ситуаціях шляхом винесення індивідуально-конкретних рішень [165]. Між іншого, Т. І. Тарахонич підкреслює, що правозастосування є виконавчою функцією компетентних органів держави та посадових осіб, яка полягає у підготовці та прийнятті індивідуальних рішень в юридичних справах на підставі юридичних фактів та конкретних правових норм. Ця діяльність має свої особливості. Зокрема, вона виконується відповідними державними органами або делегується громадським структурам, таким як органи законодавчої влади, прокуратура, суд, виконавча влада та громадські організації. Ця діяльність має владну та організуючу природу, оскільки акти, прийняті в процесі правозастосування, є юридичними і невиконання їх може призвести до застосування державного примусу. Вона завжди активна і спрямована на створення, зміну або припинення правовідносин. Правозастосування здійснюється за особливих процесуальних форм і завершується прийняттям правозастосовного акта, де фіксуються конкретні індивідуальні вказівки. Під час реалізації правових норм виникає необхідність у спеціальному суб'єкті правозастосування, яким є владний орган держави. Без його діяльності повне виконання правового примусу є неможливим. Таким чином, правозастосування є правовою формою діяльності держави, яка займає особливе місце в понятійному ряду механізму правового регулювання і реалізується у певній послідовності дій, що включають стадії правозастосування, такі як: встановлення фактичних обставин справи, відбір та аналіз правових норм як юридичної основи справи, вирішення юридичної справи та оформлення прийнятого рішення [138,

с. 87–88]. Тож, варто погодитися із точкою зору І.Ю. Хомишиної, яка зазначає, що правозастосовча форма – це діяльність, за допомогою якої забезпечується безперервність процесу реалізації нормативно-правових приписів шляхом наділення одних учасників правовідносин суб'єктивними правами і покладення на інших відповідних юридичних обов'язків або шляхом розгляду (вирішення) питань про наслідки правових суперечок і правопорушень, а також і притягнення винних до юридичної відповідальності [149].

З огляду на зазначене вище, правозастосування як форма юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання: по-перше, передбачає практичне виконання законів, нормативних актів і правил, що регулюють освітні процеси; по-друге, включає забезпечення прав і свобод студентів і працівників ЗВО; по-третє, включає вирішення конфліктів і спорів, що виникають у закладах вищої освіти. Отже, правозастосування в контексті представленої проблематики є необхідною формою забезпечення дотримання правових норм, а також прав та свобод студентів і працівників.

І останньою загальною формою юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання є правореалізація. Реалізація права передбачає соціальну і юридично значиму поведінку суб'єктів, їх позитивну діяльність для досягнення певних соціальних результатів. В аксіологічному аспекті реалізація являє собою задоволення, здійснення у визначеній правовій формі інтересів і потреб держави та інших суб'єктів права. Оскільки реалізація права відбувається у діях суб'єктів, то те, чи реалізується норма чи ні, здебільшого залежить від соціальних властивостей даної норми. Саме ці властивості визначають і характер дії суб'єкта у тих випадках, коли норма не реалізується: або вона ігнорується, і не здійснюється жодних дій, чи здійснюється варіант поведінки, що порушує норму [42, с. 48]. Ю.А. Ведерніков зазначає, що правореалізація відображає виконання правових норм у суспільних відносинах. Реалізація правових норм відбувається через дотримання або утримання від певних дій. Однак, правореалізація не є остаточним результатом правомірних дій. Вона також

пов'язана з досягненням соціального ефекту. Дослідник також зазначає, що реалізацію правових норм можна розглядати як об'єктивний і суб'єктивний процес. Об'єктивна сторона реалізації полягає у виконанні правомірних дій відповідно до місця та терміну, передбачених правовими нормами. Суб'єктивна сторона відображає відношення суб'єкта до правових вимог та його вольовий стан у момент дій, які вимагаються правом. Коли бажання забезпечувати відповідність своєї поведінки правовим вимогам зникає, процес реалізації права припиняється. Процес реалізації правових норм не обмежується лише правомірною поведінкою суб'єктів у формі дотримання, виконання та використання, а має широкий та багатогранний характер, включаючи юридичні механізми для забезпечення впровадження права. У процесі реалізації права беруть участь не тільки сторони, що мають права та обов'язки, але й держава з її правотворчими, правозастосовчими та правоохоронними органами. Широке розуміння правореалізації включає в себе юридичні дії, які наступають після процесу правотворення [24].

Наступну, окрему групу адміністративно-правових форм юридичного забезпечення закладів вищої освіти є внутрішні, до яких, на нашу думку, найбільш доцільно віднести наступні:

- проведення нарад. Нарада є формою колективної діяльності з управління, під час якої учасники спільно працюють над вирішенням конкретних завдань та управління організацією. Це ефективний спосіб залучення працівників до вирішення поставлених завдань та керування організацією. У контексті саме юридичного забезпечення, наради також мають важливе значення, оскільки вони створюють своєрідну основу для прийняття рішень та регулювання внутрішньої діяльності ЗВО зі специфічними умовами навчання. Під час наради можуть обговорюватись теми, пов'язані з академічними програмами, правилами поведінки, дисципліною, фінансовими питаннями, веденням господарської діяльності ЗВО, процедурами прийому та відрахування тощо;

- прийняття індивідуальних нормативних актів. Індивідуальні правові акти – це акти державних органів, недержавних організацій, посадовців, що виражають рішення в конкретній юридичній справі (вирок або рішення суду, наказ керівника підприємства або установи тощо). Індивідуальні акти – це акти застосування права, тому їх називають ще правозастосовними. Вони мають, як правило, разове застосування, адресуються конкретним особам або організаціям та обов’язкові для виконання тільки ними [10, с. 89];

- проведення науково-практичних конференцій. Науково-практична конференція - це організована зустріч учених, фахівців та представників науково-практичного співтовариства з метою обміну науковими дослідженнями, результатами практичного досвіду, новими ідеями та знаннями у певній галузі знань. Конференція включає у себе презентації, доповіді, дискусії та обговорення наукових та практичних питань, сприяючи взаємодії між учасниками та сприяючи розвитку наукових досліджень та передачі знань. Вона може бути організована на рівні вузів, наукових установ, професійних асоціацій або національного рівня та включати широкий спектр тематики з відповідної галузі. Метою науково-практичної конференції є стимулювання наукового обміну і співпраці, поширення нових досліджень та сприяння розвитку науково-практичного знання у відповідній галузі. Зазначене повною мірою стосується і науково-практичних конференцій, які проводяться з метою покращення юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Реалізація окреслених вище форм обумовлює необхідність застосування певного набору методів. Відповідно до «Енциклопедичного словника з державного управління» за редакцією В. Д. Бакуменка, метод означає сукупність прийомів (операцій) практичного та теоретичного сприйняття й пізнання (засвоєння) явищ природи та суспільного життя, що застосовується в якій-небудь галузі діяльності (науці, виробництві тощо) [43, с. 385].

У загальноприйнятому розумінні, зауважує В. К. Колпаков, термін «метод» означає спосіб чи прийом здійснення чого-небудь. Виходячи з цього,

продовжує дослідник, під методами будь-якої діяльності слід розуміти способи, прийоми і засоби, які використовуються для досягнення поставленої мети і становлять зміст цієї діяльності. Отже, методи державного управління – це різноманітні способи, прийоми і засоби цілеспрямованого впливу органів управління та їх посадових осіб на свідомість, волю і поведінку керованих. Саме методи управління виражають змістовний бік керованого впливу. Вони є волею держави, конкретизованою відповідним управлінським органом у рамках наданих йому юридично- владних повноважень. Тому методи державного управління, як правило, фіксуються в адміністративно-правових актах [53, с. 180]. Метод у праві – це інструмент правового регулювання, через що саме в подібному ключі дану категорію витлумачують представники юридичної науки. Так, до прикладу, О. М. Вітченко вказує, що метод правового регулювання – це сукупність юридичних прийомів, засобів, способів, що відбивають своєрідність впливу галузі права на суспільні відносини, спрямованих безпосередньо на формування і зовнішній прояв можливого і належного поведіння суб'єктів у відносинах, які урегульовані даною галуззю права [26; 50, с. 34].

Сутність та зміст методів змінюється в залежності від того, нормами якої галузі права відповідні суспільні відносини регулюються, а відтак, в контексті представленої проблематики йдеться, перш за все, про методи адміністративні. Досить змістовно до визначення поняття «адміністративно-правовий метод» підходить Ю. П. Битяк, який відзначає, що зазначений термін слід розуміти як сукупність зафіксованих у нормах цієї галузі прийомів (засобів) впливу на суспільні відносини, що складають її предмет, застосування яких дозволяє створити належні умови для реалізації і захисту прав громадян, нормального функціонування громадського суспільства й держави. Науковець підкреслює, що для характеристики адміністративно-правового методу необхідно визначити такі обставини: 1) яке правове становище займає кожен з учасників відносин, урегульованих адміністративно-правовими нормами; 2) на підставі яких юридичних фактів

виникають, змінюються та припиняються адміністративно-правові відносини; 3) як визначають та захищають права та обов'язки суб'єктів зазначених відносин [6]. Л. А. Сергієнко в своїх наукових роботах доводить, що адміністративно-правовий метод – це: по-перше, теоретичне обґрунтування необхідності існування методів захисту прав і свобод громадян та їх важливість в управлінському середовищі; по-друге, формування і нормативне забезпечення механізму їх реалізації [5]. Адміністративно-правовому методу притаманні наступні риси: 1) адміністративно-правове регулювання передбачає однобічність владного виявлення суб'єкта публічного управління щодо об'єкта управління; 2) провідними засобами його реалізації є заборони, зобов'язання, примус та юридична відповідальність; 3) між суб'єктом та об'єктом публічного управління, як правило, відсутня організаційна підпорядкованість (крім випадків адміністративного впливу вищих органів на нижчі); 4) в умовах правової демократичної держави авторитарний (імперативний) спосіб впливу суб'єктів публічного управління на об'єкти урівноважується суворим дотриманням першими принципу законності та можливості багатоступеневого оскарження дій суб'єктів публічного управління; 5) відносини «влади-підпорядкування» не виключають на певних етапах адміністративно-правових відносин використання диспозитивного методу регулювання суспільних відносин (наприклад, під час укладання адміністративних договорів, надання адміністративних послуг) [29].

Отже, під адміністративно-правовими методами юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання слід розуміти сукупність визначених нормами адміністративного права інструментів та засобів, які використовують в своїй діяльності спеціально уповноважені суб'єкти. Виділяючи систему відповідних методів, перш за все, варто виділити методи переконання та примусу, які є загальними метода впливу. Їх поєднання становить універсальний принцип соціального управління, який поширюється через усю систему стимулювальних методів, уключаючи адміністративні, соціально-психологічні й економічні. Переконання – це

стимулювання управління до свідомо бажаної поведінки об'єкта через його інтереси. Переконавання та примус можуть бути державного й громадського характеру. Адміністративний примус застосовується уповноваженими на те органами та посадовими особами. Його метою є забезпечення законності, державної дисципліни, правопорядку, він також включає в себе адміністративно-запобіжні заходи й заходи адміністративного припинення й адміністративного стягнення. Отже, адміністративні методи забезпечують прямий вплив суб'єкта управління на керований об'єкт. Вони характеризуються підпорядкуванням волі керованого волі керівника за схемою «влада-підпорядкованість» [83, с. 23].

В першу чергу слід виділити метод переконання, який В. А. Кулікова тлумачить як моральний, психологічний, матеріальний вплив суб'єкта адміністративної діяльності на об'єкт, на його волю, свідомість та поведінку з метою досягнення свідомого виконання ним вимог правових норм. Застосування методу переконання в адміністративній діяльності поліції дозволяє досягти таких цілей: 1) виховання у громадян сталої правомірної поведінки; 2) попередження злочинів та інших правопорушень; 3) вплив на правопорушників [4, с. 14]. С. В. Голубов підкреслює, що метод переконання є визначальним методом щодо попередження вчинення правопорушень. Переконання становить комплекс виховних, роз'яснювальних та заохочувальних засобів, які здійснюються з метою підвищення організованості, дисципліни громадян, добровільного виконання ними законів. Саме переконання формує правосвідомість, внутрішню готовність до прийняття й виконання загальнообов'язкових правил [36, с. 238].

Відповідно до точки зору О. М. Бандурки, переконання найбільш доцільно тлумачити як систему заходів правового і неправового характеру, які проводяться державними та громадськими органами, що виявляється у здійсненні виховних, роз'яснювальних і заохочувальних методів, спрямованих на формування у громадян розуміння необхідності чіткого виконання законів та інших нормативних актів. Автор зазначає, що

переконання є засобом вироблення свідомого і добровільного використання правових розпоряджень, предметом і засобом впливу на свідомість і поведінку особистості, яка складає основу функціонування апарату публічного управління та його підсистем [11].

Таким чином, переконання, як метод юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, використовується для формування свідомого ставлення до правил, норм та положень, що регулюють діяльність відповідних ЗВО. Використання вказаного методу сприяє формуванню культури правопорядку, відповідальності та внутрішнього усвідомлення дотримання правил у закладі вищої освіти. Окрім того, він спонукає учасників освітнього процесу до активної участі в правовому житті ЗВО. Тож, використання методу переконання полягає у застосуванні аргументів, обґрунтувань та впливу на особисті переконання людей, щоб домогтись добровільного дотримання юридичних норм та правил без необхідності вживати санкції або примусові заходи.

Наступний метод, якому ми приділимо увагу, це примус. Взагалі, у юридичній літературі примус – це застосування до правозобов'язаних суб'єктів передбачених адміністративно-правовими нормами заходів впливу морального, особистісного, майнового, організаційного чи іншого характеру з метою попередження чи припинення протиправних дій, подолання їх шкідливих наслідків, покарання за вчинення правопорушення, а також забезпечення громадського порядку і громадської безпеки [71, с. 5]. Варто навести точку зору М. В. Коваліва, який зазначає, що примус зберігає своє значення і у процесі виховання особистості, і за удосконалення суспільних відносин загалом. У практиці управлінської діяльності органів виконавчої влади використовуються в основному два види юридичного примусу: дисциплінарний та адміністративний. За порушення правових норм передбачається юридична відповідальність, а невиконання інших, нормативно не закріплених правил співжиття, може спричинити необхідність застосування заходів громадського впливу. До державних примусових заходів, що

застосовуються суб'єктами управління з метою додержання дисципліни, забезпечення законності та правопорядку, належать заходи дисциплінарного, адміністративного, матеріального та кримінально-правового примусу [51].

Цікаву та обґрунтовану точку зору щодо характерних особливостей адміністративного примусу висловлює Ю. П. Битяк, зазначаючи, що їх можна узагальнити наступним чином: а) адміністративний примус використовується в сфері державного управління для захисту суспільних відносин, що виникають у цій сфері державної діяльності; б) механізм правового регулювання адміністративного примусу встановлює підстави та порядок застосування відповідних примусових заходів; в) порядок застосування примусових заходів, в основному, регулюється нормами адміністративного права, які можуть включати законодавчі норми або адміністративно-правові норми актів виконавчих органів; г) застосування адміністративного примусу є результатом виконання державно-владних повноважень органами державного управління, тоді як суди (судді) можуть застосовувати такі заходи лише в винятково передбачених законодавством випадках; д) адміністративний примус використовується для запобігання правопорушенням, припинення адміністративних проступків та притягнення до адміністративної відповідальності [18, с. 132].

Окрім зазначених загальних адміністративно-правових методів юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, слід також виділити наступні методи:

- метод позитивного зобов'язання; Це категорія, що включає та доповнює інше поняття – моральне зобов'язання. Позитивне в юриспруденції означає встановлення (правила) волею чи силою панівного, господарюючого суб'єкта; зобов'язання, відповідно, означає дію чи бездіяльність (що рідше), обов'язковість якої впливає внаслідок вольового акту чи внутрішнього переконання, що відповідає: перше – державному закону, друге – моральному закону [32];

- інформаційний метод. Інформація, пише В. Ю. Степанов, – це тільки частина відбитої розмаїтості, саме та його частина, що виражена в повідомленні, тобто яка подає собою знання, у якого є безпосередній або потенційний споживач. У більш конкретизованому формулюванні інформація – це реально або потенційно актуальна частина відображеного суб'єктом соціального або природного світу. Це дозволяє звернути увагу на управлінську природу інформації, не забуваючи, однак, про те, що далеко не вся інформація придатна для використання безпосередньо в управлінських цілях [133, с. 52]. Інформації, продовжує вказаний вище науковець, властива подвійність її природи. Як відображення явищ, процесів об'єктивного світу вона ідеальна, але проявляється в матеріальних об'єктах: знаках, звуках і тощо. Найважливіша умова її прояву – участь у процесі взаємодії суб'єкта, що самоорганізується. Звідси виходить, принаймні, два висновки: у неживій природі (природних неорганічних системах) ніякої інформації немає й бути початково не може. Інформація й інформаційні процеси виникають і відбуваються тільки в живих системах або в тих, які створені людиною (рослинних, тваринних, соціальних, а також технічних); оскільки інформація для свого виникнення вимагає наявності суб'єкта відображення, то вона завжди суб'єктивна або опосередкована особливостями біологічної організації (відносно тварин і рослин). Це означає, що в будь-якому кванті інформації завжди поряд з відомостями про об'єкт відображення, у реальних подіях утримується суб'єктивна складова і її наявність неминуча [133, с. 52].

Таким чином, інформаційний метод можна визначити як підхід або спосіб, що ґрунтується на зборі, обробці, передачі та використанні інформації з метою досягнення певних цілей або вирішення завдань. Цей метод використовується для отримання, аналізу та передачі інформації з метою отримання певних знань, розуміння явищ, прийняття рішень, комунікації та взаємодії;

- адміністративний контроль. Це процес перевірки ефективності адміністративної діяльності шляхом порівняння фактичних результатів цієї

діяльності з цілями, встановленими в нормативних актах, при вирішенні актуальних соціальних проблем, а також з рівнем досягнення цих проблем. Адміністративний контроль надає можливість державним службовцям не лише виявляти відхилення, помилки і недоліки, але й уникати їх, знаходити нові резерви та можливості.

У підсумку представленого підрозділу дисертаційного дослідження слід узагальнити, що наведені вище адміністративно-правові форми та методи юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання найбільш змістовно та повно відображають сутність та призначення відповідної діяльності. Разом із тим, важливим завданням законодавця, самих закладів вищої освіти (їх керівництва та уповноважених суб'єктів), а також науковців, є розширення кола та змісту відповідних форм та методів.

Висновки до Розділу 2

Акцентовано увагу на тому, що класифікація – це процес систематизації об'єктів, явищ або інформації на основі їх спільних ознак, з метою групування їх у певні категорії або класи, утворюючи ієрархічну або систематичну структуру. Класифікація дозволяє організувати та упорядкувати інформацію, сприяє розумінню взаємозв'язків між об'єктами та встановленню загальних закономірностей їх розвитку. Відмічено, що саме класифікація є важливим інструментом пізнання та розуміння різноманітності явищ і допомагає у подальшому аналізі, управлінні та прийнятті рішень.

Зауважено, що в науковій літературі фактично відсутні будь-які теоретичні підходи до класифікації видів юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Таким чином, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, норм чинного законодавства, а також правозастосовної практики, аргументовано, що відповідне забезпечення слід поділяти в залежності від заходів, які реалізуються спеціально-

уповноваженими суб'єктами (зазвичай відділами (департаментами) юридичного забезпечення:

1) нормативно-правове забезпечення, зокрема: а) розробка та прийняття нормативних документів, спрямованих на регулювання діяльності закладу вищої освіти; б) перевірка стану дотримання норм чинного законодавства ЗВО та його структурними підрозділами; в) укладення договорів (угод), необхідних для функціонування ЗВО зі специфічними умовами навчання;

2) організаційне забезпечення: а) здійснення контрольно-наглядової діяльності за роботою структурних підрозділів ЗВО; б) здійснює розгляд матеріалів за наслідками зовнішніх перевірок; в) здійснює розгляд звернень громадян; г) організація кадрового забезпечення; г) реалізація заходів матеріально-технічного та фінансового характеру;

3) інформаційно-аналітичне забезпечення, зокрема: а) надання інформації керівництву про стан діяльності структурних підрозділів ЗВО; б) проведення просвітницької роботи з метою покращення правової свідомості працівників закладів вищої освіти; в) здійснення організаційного-методичного забезпечення нормотворчої діяльності ЗВО, тощо.

Встановлено, що правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти – це комплекс правових норм, заходів, інструментів, засобів та механізмів, спрямованих на урегулювання, охорону та забезпечення прав, свобод та інтересів ЗВО. А відтак, саме за допомогою нормативно-правового забезпечення вбачається можливим створити правову базу, яка буде регламентувати всі аспекти діяльності вказаних вище ЗВО, зокрема: організацію навчального процесу, науково-дослідну роботу, адміністративно-господарську діяльність, соціальний захист студентів та викладачів, контроль якості освіти, створення сприятливих умов для академічної свободи та самореалізації. Саме тому цілком справедливим буде говорити про те, що правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання має на меті забезпечити дотримання конституційних прав і свобод громадян у сфері освіти, гарантувати доступ до якісної освіти,

захистити інтереси студентів, викладачів та інших працівників ЗВО, забезпечити прозорість та відповідальність управління освітнім процесом, забезпечити взаємодію з іншими галузями права, наприклад, трудовим та громадянським правом.

Доведено, що правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти включає такі аспекти:

- розробку законів, підзаконних та інших нормативно-правових актів, норми яких спрямовані на регулювання освітніх процесів, організацію і функціонування закладів вищої освіти, прав та обов'язків студентів, викладачів та інших працівників. Відповідні нормативні акти визначають порядок вступу до ЗВО, зміст освітніх програм, вимоги до якості навчання, проведення науково-дослідної роботи, атестації, тощо;

- забезпечення студентам, викладачам та науковим співробітникам права на вільного доступу до знань, створення умов для свободи вираження думки, дослідницької творчості та самореалізації. Академічна свобода гарантує незалежність ЗВО від державного втручання та забезпечує розвиток науки та освіти;

- забезпечення прав студентів, зокрема: права на якісну освіту, на участь у студентському самоврядуванні; права на захист своїх інтересів, соціальний захист, тощо. Це включає право на інформацію про навчальний процес, розкриття вимог до оцінювання, можливість об'єднання в студентські організації тощо;

- заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання зобов'язані дотримуватись встановлених стандартів і вимог до якості освіти. Це охоплює акредитацію закладів, систему внутрішнього контролю якості виконання освітніх програм, оцінювання знань студентів та забезпечення вимог до викладачів та інших працівників;

- визначення механізмів фінансування закладів вищої освіти, у тому числі бюджетне, комерційне та спонсорське фінансування. Це забезпечує стабільність фінансування закладів та контроль за використанням цих коштів.

Узагальнено, що організаційне забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання – це процес створення та управління організаційною структурою, системами, процедурами та ресурсами задля забезпечення успішного функціонування та досягнення поставлених цілей ЗВО. Відповідне забезпечення включає широкий спектр чинників, що охоплюють: організаційну структуру закладу, систему його управління, процедури та практики, що спрямовані на ефективне функціонування навчального процесу, науково-дослідних робіт, адміністративно-господарської діяльності та соціального захисту студентів та працівників.

Констатовано, що елементами організаційного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання є: 1) створення ефективної організаційної структури ЗВО; 2) управління ресурсами; 3) управління якістю освіти.

Встановлено, що організаційна структура – це систематичний спосіб розподілу, координації та ієрархічної організації функцій, відповідальностей, ролей, повноважень та ресурсів всередині певної установи, організації, тощо. Вона визначає, як різні частини або підрозділи пов'язані між собою та як вони співпрацюють для досягнення спільних цілей. Організаційна структура включає в себе такі елементи, як поділ праці, ланцюг командування, взаємозв'язки між підрозділами, розподіл повноважень і призначення відповідальності. А відтак, організаційна структура – це ключовий аспект управління, який впливає на ефективність, координацію та комунікацію всередині неї. Таким чином, створення ефективної організаційної структури закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання представляє собою визначення «ланцюга» керівництва, розподіл ролей, завдань та функцій, компетентностей, а також відповідальності між відповідними керівниками та їх структурними підрозділами.

Доведено, що управління ресурсами ЗВО зі специфічними умовами навчання охоплює процес планування, організації та контролю за ефективним

використанням різних видів ресурсів навчального закладу. Зокрема, йдеться про ресурси: фінансові, людські, матеріальні та інформаційні. Управління ресурсами забезпечує їх оптимальний розподіл з метою забезпечення якісної освіти, відповідно до встановлених стандартів та потреб. Відмічено, що в контексті представленої проблематики управління ресурсами включає в себе такі дії: 1) планування – визначення потреб закладів вищої освіти, розробка бюджетів, планів навчальних програм та інших ресурсів; 2) забезпечення належної структури та організації навчального процесу, адекватного матеріально-технічного забезпечення, надання необхідних фінансових та інформаційних ресурсів; 3) контроль та оцінка використання ресурсів, що передбачає здійснення моніторингу та оцінки ефективності використання ресурсів, виявлення та усунення недоліків, прийняття заходів для покращення управління ресурсами. А відтак, метою управління ресурсами закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання є забезпечення якісної освіти, підвищення ефективності навчального процесу, підтримка розвитку кадрового потенціалу та досягнення стратегічних цілей МВС України.

Узагальнено, що правова робота, як напрямок юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, спрямована на правильне застосування, неухильне дотримання в практичній діяльності вимог законодавства, нормативних актів Університетом, його керівниками та працівниками під час виконання покладених на них завдань і функціональних обов'язків, організація правової роботи, пов'язаної з укладенням договорів (контрактів).

Підкреслено, що контроль за діяльністю закладів вищої освіти є системою організаційних структур, процедур, механізмів та інструментів, спрямованих на забезпечення ефективного управління, а також перевірки функціонування відповідного ЗВО. Такий контроль має на меті забезпечення виконання стратегічних цілей, політик і програм закладу вищої освіти, а також забезпечення дотримання нормативних вимог, правил, процедур та етичних стандартів. Відповідна діяльність включає в себе широкий спектр дій, зокрема,

таких як: планування, організація, моніторинг, оцінка, аналіз, звітність та внутрішній аудит.

Акцентовано увагу на тому, що проведення просвітницької роботи, як напрямок юридичного забезпечення ЗВО зі специфічними умовами навчання, включає різноманітні заходи, спрямовані на поширення знань, підвищення свідомості та формування позитивного ставлення до правових питань серед керівництва, співробітників та студентів. Головна мета просвітницької роботи полягає в створенні правової культури, сприянні додержання законодавства та підвищенні юридичної грамотності всіх працівників ЗВО. У рамках просвітницької роботи спеціально уповноважені суб'єкти: 1) поширюють інформацію про чинне законодавство, зміни які були внесені до нього, тощо; 2) проводять семінари, тренінги та лекції з правових питань для співробітників та студентів; 3) готують пам'ятки, брошури, інформаційні листівки та інші матеріали, що містять доступну інформацію про правові аспекти роботи закладів вищої освіти, права та обов'язки працівників і студентів; 4) забезпечують консультаційну підтримку з правових питань для співробітників та студентів; 5) організовують різноманітні заходи, такі як тижні права, що спрямовані на привертання уваги до правових питань, популяризацію правових знань та формування свідомого ставлення до законодавства; 6) організовують співпрацю з іншими юридичними установами, правозахисними організаціями та іншими суб'єктами для обміну досвідом, проведення спільних заходів та реалізації проектів, спрямованих на підвищення правової свідомості.

З'ясовано, що суб'єктами юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання є спеціально уповноважені інституції, які наділені особливим набором суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, які дозволяють їм належним чином створювати правові та організаційні умови для належного функціонування відповідних ЗВО.

Під адміністративно-правовим статусом суб'єктів юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами

навчання запропоновано розуміти сукупність визначених нормами адміністративного права суб'єктивних прав та юридичних обов'язків (повноважень), які дають їм можливість реалізовувати свою діяльність за відповідним напрямом.

Підкреслено, що Верховна Рада України (Парламент) є найвищим законодавчим органом держави, який представляє волю українського народу. Вона складається з обраних громадянами депутатів і виконує ключові функції у сфері законотворчості, контролю та представництва. Повноваження Верховної Ради включають ухвалення, зміну та скасування законів, прийняття бюджету, здійснення контролю за виконавчою владою та забезпечення захисту прав і свобод громадян.

Доведено, що Верховна Рада України як суб'єкт юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, здійснює: 1) законотворчу діяльність, зокрема приймає закони, що регулюють освітні процеси; визначають правовий статус ЗВО; права та обов'язки студентів; порядок здійснення освітнього процесу; вимоги до якості освіти тощо. Відтак, ВРУ фактично здійснює діяльність, спрямовану на створення правової бази для функціонування і розвитку закладів вищої освіти; 2) бюджетний контроль. Верховна Рада затверджує державний бюджет, включаючи асигнування на освітні установи, а також відповідає за забезпечення фінансування освіти та контролює використання бюджетних коштів в закладах вищої освіти; 3) формування державної політики у сфері вищої освіти. В рамках даної діяльності Парламент приймає рішення щодо основних пріоритетів у сфері освіти, розвитку освітніх стандартів, системи акредитації вищих навчальних закладів та інших питань, які безпосередньо стосуються різних аспектів діяльності ЗВО зі специфічними умовами навчання; 4) контроль за дотриманням законодавства в освітній сфері, у тому числі стосовно діяльності закладів вищої освіти (науково-педагогічної, фінансової, господарської тощо).

Констатовано, що Президент України як суб'єкт юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання:

- 1) призначає керівництво окремих ЗВО, в тому числі зі специфічними умовами навчання, що, безумовно, впливає на їх юридичне забезпечення та функціонування в цілому;
- 2) має право розробляти підзаконні нормативно-правові акти, норми яких спрямовані на регулювання діяльності ЗВО;
- 3) виступає як представник держави на зовнішньому рівні і може сприяти розвитку міжнародного співробітництва у сфері освіти;
- 4) може розробляти державні Стратегії, Концепції, Програми, які спрямовані на поліпшення діяльності ЗВО, в тому числі й зі специфічними умовами навчання;
- 5) здійснює президентський контроль у сфері освіти.

Аргументовано, що юридичне забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання здійснюється за допомогою ряду спеціально-уповноважених суб'єктів, які умовно поділено на три групи:

- 1) вищі органи державної влади (Верховна Рада, Президент України та КМУ), діяльність яких спрямована на створення загальних правових та організаційних умов для функціонування всієї галузі освіти взагалі, та закладів вищої освіти (в тому числі й зі специфічними умовами навчання, зокрема);

- 2) суб'єкти, що відповідають безпосередньо за забезпечення загальних аспектів діяльності ЗВО зі специфічними умовами навчання (МОН та МВС);

- 3) суб'єкти, що безпосередньо реалізують діяльність із юридичного забезпечення ЗВО зі специфічними умовами навчання, зокрема керівники ЗВО та спеціальні відділи (департаменти) юридичного забезпечення.

Під адміністративно-правовими формами юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання слід розуміти зовнішній прояв практичної діяльності, яка реалізується спеціально уповноваженими суб'єктами з метою створення належних правових та організаційних умов функціонування від повідних ЗВО. Зауважимо, що в юридичній літературі фактично відсутні теоретичні підходи щодо переліку адміністративно-правових форм юридичного забезпечення ЗВО зі

специфічними умовами навчання, а відтак, останні на нашу думку, найбільш доцільно поділити на дві групи: 1) загальні, які реалізуються як зовнішніми, так і внутрішніми суб'єктами юридичного забезпечення, зокрема: нормотворча форма, правозастосовна форма, правореалізаційна форма; 2) внутрішні форми, що реалізуються в межах закладу вищої освіти: проведення нарад; прийняття індивідуальних нормативних актів; проведення науково-практичних конференцій.

Наголошено, що нормотворчість є важливою формою юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Вона, перш за все, охоплює процес прийняття та розробки нормативно-правових актів, норми яких спрямовані на регулювання діяльності досліджуваних ЗВО. У загальному вигляді нормотворчість реалізується наступним чином: 1) розробка нормативно-правових актів, зокрема: законів, постанов, наказів та інших нормативних документів, що стосуються вищої освіти взагалі та діяльності ЗВО зі специфічними умовами навчання, зокрема. Ці акти визначають правила організації та функціонування закладів вищої освіти, процедури надання освітніх послуг, права та обов'язки студентів і працівників тощо; 2) прийняття нормативно-правових актів у встановленому законом порядку; 3) застосування нормативно-правових актів закладами вищої освіти з метою забезпечення виконання встановлених правил і стандартів.

Констатовано, що важливість нормотворчості, як форми юридичного забезпечення закладів вищої освіти, полягає у наступному:

1. Забезпечення правової стабільності. Нормативно-правові акти створюють чіткі правила та стандарти для діяльності ЗВО зі специфічними умовами навчання, окрім того: визначають права, обов'язки, процедури та вимоги, що сприяють стабільності функціонування досліджуваних суб'єктів.

2. Забезпечення якості освіти, адже саме за допомогою нормотворчості, встановлюються стандарти якості освіти, вимоги до навчальних програм, кваліфікаційних вимог для викладачів, процедури акредитації тощо.

3. Захист прав студентів та працівників, зокрема щодо отримання якісної освіти, на участь у прийнятті рішень, на соціальні пільги тощо. Також вони визначають права та обов'язки працівників, регулюють трудові відносини та забезпечують їх соціальний захист.

4. Регулювання діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, зокрема такі як: управління ЗВО, фінансування, організація навчального процесу, взаємодія з іншими структурами тощо. Це сприяє ефективному та організованому функціонуванню закладів вищої освіти.

Аргументовано, що правозастосування як форма юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання: по-перше, передбачає практичне виконання законів, нормативних актів і правил, що регулюють освітні процеси; по-друге, включає забезпечення прав і свобод студентів і працівників ЗВО; по-третє, включає вирішення конфліктів і спорів, що виникають у закладах вищої освіти.

Доведено, що окрему групу адміністративно-правових форм юридичного забезпечення закладів вищої освіти є внутрішні, до яких віднесено наступні: проведення нарад; прийняття індивідуальних нормативних актів; проведення науково-практичних конференцій.

Наголошено, що нарада є формою колективної діяльності з управління, під час якої учасники спільно працюють над вирішенням конкретних завдань та управління організацією. Це ефективний спосіб залучення працівників до вирішення поставлених завдань та керування організацією. У контексті саме юридичного забезпечення, наради також мають важливе значення, оскільки вони створюють своєрідну основу для прийняття рішень та регулювання внутрішньої діяльності ЗВО зі специфічними умовами навчання. Під час наради можуть обговорюватись теми, пов'язані з академічними програмами, правилами поведінки, дисципліною, фінансовими питаннями, веденням господарської діяльності ЗВО, процедурами прийому та відрахування тощо.

З'ясовано, що науково-практична конференція – це організована зустріч учених, фахівців та представників науково-практичного співтовариства з

метою обміну науковими дослідженнями, результатами практичного досвіду, новими ідеями та знаннями у певній галузі знань. Конференція включає у себе презентації, доповіді, дискусії та обговорення наукових та практичних питань, сприяючи взаємодії між учасниками та сприяючи розвитку наукових досліджень та передачі знань. Вона може бути організована на рівні вузів, наукових установ, професійних асоціацій або національного рівня та включати широкий спектр тематики з відповідної галузі. Метою науково-практичної конференції є стимулювання наукового обміну і співпраці, поширення нових досліджень та сприяння розвитку науково-практичного знання у відповідній галузі. Зазначене повною мірою стосується і науково-практичних конференцій, які проводяться з метою покращення юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Встановлено, що під адміністративно-правовими методами юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання слід розуміти сукупність визначених нормами адміністративного права інструментів та засобів, які використовують в своїй діяльності спеціально уповноважені суб'єкти. До відповідних методів віднесено: переконання, примус, метод позитивного зобов'язання, інформаційний метод, адміністративний контроль.

Аргументовано, що переконання, як метод юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, використовується для формування свідомого ставлення до правил, норм та положень, що регулюють діяльність відповідних ЗВО. Використання вказаного методу сприяє формуванню культури правопорядку, відповідальності та внутрішнього усвідомлення дотримання правил у закладі вищої освіти. Окрім того, він спонукає учасників освітнього процесу до активної участі в правовому житті ЗВО. Тож, використання методу переконання полягає у застосуванні аргументів, обґрунтувань та впливу на особисті переконання людей, щоб домогтись добровільного дотримання юридичних норм та правил без необхідності вживати санкції або примусові заходи.

Відмічено, що адміністративний контроль як форма юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, – це процес перевірки ефективності адміністративної діяльності шляхом порівняння фактичних результатів цієї діяльності з цілями, встановленими в нормативних актах, при вирішенні актуальних соціальних проблем, а також з рівнем досягнення цих проблем. Адміністративний контроль надає можливість державним службовцям не лише виявляти відхилення, помилки і недоліки, але й уникати їх, знаходити нові резерви та можливості.

Узагальнено, що наведені вище адміністративно-правові форми та методи юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання найбільш змістовно та повно відображають сутність та призначення відповідної діяльності. Разом із тим, важливим завданням законодавця, самих закладів вищої освіти (їх керівництва та уповноважених суб'єктів), а також науковців, є розширення кола та змісту відповідних форм та методів.

РОЗДІЛ 3
НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ЮРИДИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

3.1. Удосконалення адміністративного законодавства, яке регулює юридичне забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання

Ефективне здійснення юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання обумовлює необхідність вдосконалення адміністративного законодавства, норми якого спрямовані на регулювання відповідної діяльності. Термін законодавство є юридичним терміном, що також досить часто використовуються і в інших сферах життя суспільства, наприклад, в політиці, в економіці, в повсякденному житті громадян. Зокрема, загальнономовний тлумачний словник української мови визначення слова законодавство пов'язує саме зі сферою права. Так, законодавство визначається як сукупність усіх законів, що діють у якій-небудь державі або сукупність законів, що належать до окремої ділянки права (антидемпінгове законодавство, антимонопольне законодавство тощо) [117, с. 397]. Відповідно до точки зору Н. М. Оніщенка, законодавство представляє собою сукупність нормативних актів, які організовано за різними об'єктивними критеріями з метою соціального регулювання життєдіяльності суспільства і оптимального використання правових норм. Він також вважає, що система права є одним з ключових факторів, що визначають структуру і розвиток законодавства, розкривають об'єктивні закономірності суспільного розвитку [82, с. 93].

Н. С. Хомюк висловлює думку, що нині поняття «законодавства» як сукупності усіх нормативно-правових актів певної держави є застарілим і характерним для попередньої радянської правової системи, в якій нормативно-

правовий акт був основним та часто єдиним джерелом права. Воно не відповідає сучасним реаліям. Замість цього, важливішим поняттям у поняттєво-категоріальному апараті є «система джерел права», яка включає комплекс взаємопов'язаних та взаємоузгоджених нормативно-правових приписів, що втілюються у відповідних зовнішніх формах і утворюють нормативно-правову організацію, необхідну для правового регулювання в будь-якому суспільстві [150, с. 36–37]. Автор вважає, що сьогодення потребує іншого уявлення про систему нормативно-правової регламентації. Вчений також відмічає, що сучасні нормативно-правові комплекси регламентації суспільних відносин в різних правових системах світу, включаючи Україну, є різноманітними. Вони охоплюють нормативно-правові акти, договори, прецеденти, правові звичаї, правові доктрини та принципи права. Така система джерел права є поліструктурним утворенням, яке може включати підсистему нормативно-правових актів (у рамках якої виділяється система законодавства та система підзаконних нормативно-правових актів), підсистему нормативно-правових договорів, прецедентну підсистему, звичаєву підсистему та інші складові частини [150, с. 36–37].

Як зазначає О. Скакун, в юридичній літературі найбільш поширеними є два трактування категорії «законодавство»: широке і вузьке. Широке трактування законодавства – нормативно-правові акти вищих органів державної влади й управління: закони та постанови парламенту, укази президента, постанови уряду; а вузьке – закони й інші акти, прийняті законодавчою владою в особливому порядку. Підкреслено, що широкий обсяг поняття «законодавство» був властивий радянському періоду розвитку України й нині є неприйнятним. Головним аргументом щодо слушності такого твердження є те, що належність до законодавства всіх нормативно-правових актів держави знижує значущість закону, спонукає до «обростання» його підзаконними, особливо відомчими, нормативними актами, применшує його значення як основи законності та правопорядку в державі, тоді як шлях до правової держави лежить через зростання ролі закону [116; 161].

Систему законодавства можна будувати з урахуванням галузевої ознаки або без неї. Важливо зазначити, що існує негативна тенденція до надання системі законодавства більшої незалежності від системи права. Проте це не означає, що законодавство повинно ігнорувати право. Система законодавства може і повинна відповідати системі права та постійно прагнути до цього. Вона відображає збірність принципів правового регулювання, які характерні для системи права, а також різноманітність методів та системних зв'язків. Однією з умов збереження цієї системної єдності є відповідність структури системи законодавства структурі системи права. Спроби включити в систему законодавства «комплексні» галузі порушують цю єдність і не сприяють упорядкуванню різноманітності. Зрозуміло, що система законодавства має більший обсяг, ніж система права, і неможливо упорядкувати цей обсяг лише за допомогою галузей [110]. А відтак, О. В. Минькович-Слободяник цілком слушно відмічає, що ефективне і стабільне законодавство – це рушій економічної, соціальної або іншої реформи в державі. Продуктивне законодавство і радикальна організаторська діяльність владно-виконавчих і господарюючих структур забезпечують розвиток реформістських процесів і очікуваний результат [75].

С. І. Бугера переконливо доводить, що адміністративне законодавство – це система нормативно-правових актів, у яких містяться найбільш загальні й важливі адміністративно-правові норми. Тому воно охоплює не всі нормативно-правові акти, а лише відповідні акти Верховної Ради, Президента України і Кабінету Міністрів України, тобто ті нормативно-правові акти, дія яких поширюється на всю територію країни. Є вагомі підстави додати до цього переліку також нормативно-правові акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади (тобто так зване відомче законодавство), але лише в тих випадках, коли вони визначають права і обов'язки громадян і підлягають реєстрації у встановленому законом порядку [8, с. 147; 21, с. 44].

Отже, адміністративне законодавство, яке регулює адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі

специфічними умовами навчання, представляє собою сукупність адміністративних норм, принципів, та процедур, спрямованих на врегулювання та упорядкування суспільних відносин, що виникають в процесі здійснення відповідної діяльності. Неврегульованість суспільних відносин обумовлюється наявністю прогалин у адміністративному законодавстві. Остання виникає, коли певні суспільні відносини не регулюються з точки зору правових принципів, хоча вони повинні бути врегульовані. Прогалина може існувати навіть у випадках, коли відносини перебувають у сфері правового регулювання, тобто коли залишилися не врегульованими ті відносини, які мають бути охоплені законом. Причини прогалин можуть бути різними, включаючи первинні та наступні прогалини. Первинні прогалини виникають, коли законодавець не врахував у формулюваннях нормативних актів всю різноманітність життєвих ситуацій, які потребують правового регулювання. Це може бути результатом недоліків у формулюванні закону або недостатньої юридичної техніки. Наступні прогалини виникають об'єктивно через постійний розвиток суспільних відносин і виникнення нових життєвих ситуацій, які не можна було передбачити наперед. Оскільки повністю уникнути прогалин неможливо, вони є природним явищем у праві. Тому необхідно знайти способи оперативного заповнення (усунення чи подолання) прогалин [47, с. 416].

Прогалини в законодавстві, пише Т. О. Подковенко, – це повна або часткова відсутність певної норми для регулювання конкретних суспільних відносин. Наявність прогалин у праві є, звичайно, небажано і свідчить про недоліки правової системи. Проте прогалини об'єктивно можливі та неминучі, оскільки їх поява зумовлюється багатьма чинниками, серед яких динамічний розвиток суспільних відносин, недосконалість нормативно-правових актів, недостатня розвиненість законодавчої техніки, певні прорахунки законодавця. Дана проблема може бути вирішена за допомогою аналогії закону та аналогії права. Зрозуміло, що найбільш негативні наслідки спричиняє виявлення прогалин при регулюванні конкретних суспільних відносин. У такій ситуації

важливою є швидка реакція правозастосовного органу. Варто зазначити, що спочатку перевага надається аналогії закону, тобто прогалини долають за допомогою правової норми, яка регулює подібні суспільні відносини, але якщо це неможливо – використовують аналогію права. Наявність прогалин у законодавстві вимагає цілком визначених дій як від законодавчого, так і від правозастосовного органу, своєчасність яких впливає на якість та ефективність регулювання суспільних відносин [93]. Прогалини потрібно відрізняти від: по-перше, незрозумілості змісту норм права, що усувають компетентні органи шляхом офіційного тлумачення; по-друге, «кваліфікованої мовчанки» законодавця, коли він навмисно залишає питання по врегулюванню певних відносин відкритим, утримується від прийняття норми, виносячи вирішення справи за межі законотворчої сфери; по-третє, випадків, коли законодавець віддає вирішення питання на розгляд суб'єктів права, розраховуючи на те, що його законотворча воля буде конкретизована іншими правовими актами. Наприклад, деякі цивільні відносини можуть бути урегульовані договором; по-четверте, «помилки в законодавстві». У кожній справі, особливо такій складній, як створення нормативно-правових актів, важко уникнути помилок. «Помилка в законодавстві» – це не вірна оцінка об'єктивно існуючих умов і прояв не тієї законодавчої волі, яку потрібно було б об'єктивувати в нормативно-правових актах [33].

Подолати прогалини у адміністративному законодавстві, яке регулює адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання можливо двома способами: шляхом їх усунення та/або подолання. Усунення прогалин має місце у процесі правотворчої діяльності шляхом прийняття нових норм права. Подолання прогалин можливе у процесі правозастосовного процесу за допомогою застосування аналогії [140]. На нашу думку, подолати прогалини вбачається можливим, перш за все, шляхом здійснення активної нормотворчої діяльності.

Нормотворча діяльність – це особлива форма діяльності компетентних суб'єктів нормотворчості з підготовки, розробки, прийняття та офіційного

оприлюднення норм права, яка заснована на пізнанні об'єктивних соціальних потреб та інтересів суспільства. Нормотворчість вимагає вивчення розвитку реальних зв'язків між різними явищами, що беруть участь у формуванні права і здійснюють перехід від матеріальних факторів до свідомості та від неї правових норм. В свою чергу аксіологічний вимір надає можливості щодо нового розуміння змісту нормотворчої діяльності, котра спрямована на створення умов для реалізації національних так і всезагальних інтересів [27].

Як слушно відмічає О. В. Майстренко, нормотворча діяльність – це один з найважливіших видів суспільної діяльності, адже її принциповою відмінністю й особливістю є те, що вона має характер механізму реалізації (задає правила та створює відповідні умови) стосовно інших видів діяльності. Кожна держава встановлює в суспільних відносинах певний порядок, який за допомогою законодавства формулює в правових нормах, забезпечує його й охороняє [67, с. 74]. Своєю чергою О. В. Петришин вказує, що нормотворчість – це діяльність уповноважених на це суб'єктів з розроблення, розгляду, прийняття та офіційного оприлюднення нормативно-правових актів, яка здійснюється за визначеною процедурою [90; 113]. Вказаний вище науковець запропонував досить вичерпний перелік характерних ознак нормотворчості, зокрема: 1) нормотворчість є етапом правоутворення, під час нормотворчості в нормативно-правових актах мають закріплюватися норми права, які є результатом узагальнення найбільш важливих повторювальних суспільних відносин, а також засобом витіснення шкідливої суспільної практики; 2) нормотворчість є правовою формою діяльності публічної влади поряд із правозастосуванням, тлумаченням права, контрольно-наглядовою та установчою діяльністю; 3) результатом нормотворчої діяльності є нормативно-правові акти, за допомогою яких формально закріплюють норми права; 4) нормотворчість здійснюється уповноваженими на це суб'єктами – органами і носіями публічної влади; 5) нормотворчість здійснюється за певною процедурою, яка регламентується законодавством [90; 113].

Таким чином, нормотворча діяльність є дієвим способом подолання прогалин у адміністративному законодавстві, яке регулює адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, адже саме за її допомогою вбачається можливим: по-перше, виявити застарілі норми, які не відповідають викликам сучасності, та прийняти замість них нові; по-друге, врегулювати не врегульовані раніше суспільні відносини.

Розмірковуючи про напрямки вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання варто відзначити, що до вирішення вказаного проблемного питання слід підходити в двох площинах. Так, в першу чергу необхідно вирішити загальні проблеми діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, що, безумовно, прямо вплине на їх юридичне забезпечення. З іншої сторони, покращення потребує нормативно-правове регулювання безпосередньо юридичного забезпечення відповідної діяльності.

Варто зауважити, що на законодавчому рівні вказаному проблемному питанню приділялась лише поверхнева увага. Так, до прикладу у «Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року», відповідно до якої «забезпечення належного функціонування органів системи МВС здійснюють заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання, заклади охорони здоров'я, підприємства, науково-дослідні експертно-криміналістичні центри та наукові установи, що належать до сфери управління МВС» [108]. Варто зауважити, що одним із напрямів вказаної Стратегії було визначено розвиток кадрового потенціалу та соціальний захист працівників. Подолання викликів у відповідній сфері має здійснюватися такими шляхами: «розвиток відомчої системи освіти та підготовки кадрів, яка відповідає професійним потребам персоналу органів системи МВС і сприяє формуванню його загальних цінностей; розроблення механізмів забезпечення прозорості відбору кадрів і кар'єрного зростання; розроблення і впровадження

програм безперервного професійного розвитку персоналу; стимулювання керівників усіх рівнів до використання нового управлінського досвіду; упровадження сучасних методів мотивації та збалансованої системи соціального захисту працівників органів системи МВС; упровадження сучасної системи реабілітації та медичного забезпечення працівників органів системи МВС; розроблення ефективних підходів до оцінювання роботи працівників органів системи МВС і заохочення їх до підвищення якості роботи; створення налагодженої системи внутрішніх комунікацій; упровадження механізму міжвідомчого стажування працівників в органах системи МВС; упровадження комплексного гендерного підходу до політики розвитку кадрового потенціалу» [108].

Наступний важливий нормативний документ, який слід вказати в розрізі представленої проблематики – «Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки», яка визначає «напрями розвитку системи вищої освіти на сучасному етапі розвитку суспільства та економіки країни та визначає її основні характеристики, що повинні бути сформовані до 2032 року, – бачення. Для реалізації мети цієї Стратегії передбачено стратегічні та операційні цілі та завдання на найближче десятиліття з відповідними показниками (індикаторами) досягнення (виконання), механізм, очікувані результати, заходи щодо проведення моніторингу реалізації цієї Стратегії на кожному етапі та ресурсні потреби» [135]. Серед проблем, які законодавець виділяє у сфері вищої освіти, він називає недостатній рівень фінансування системи вищої освіти, неефективне управління та використання ресурсів, недостатній прояв соціальної відповідальності, незабезпечення рівноправності та автономності закладів вищої освіти повною мірою. Зокрема, проблемами є: «низький (порівняно із сусідніми країнами) рівень валового внутрішнього продукту та недиверсифікована система бюджетного фінансування вищої освіти і, як наслідок, відсутність мотивації для досягнень; недотримання послідовності у реалізації державної політики та непослідовність в управлінні системою вищої освіти, невідповідність мережі закладів вищої освіти

потребам держави; розрив між системою вищої освіти та ринком праці, дисбаланс попиту і пропонування інноваційних спеціальностей, відсутність механізмів зворотного зв'язку між роботодавцями і закладами вищої освіти; соціальна відповідальність та врахування екологічної складової, що не є ключовими цінностями для багатьох закладів вищої освіти; незбалансованість прав і відповідальності, непослідовна автономність закладів вищої освіти, неготовність багатьох з них використовувати надані законодавством можливості; недостатня довіра суспільства до закладів вищої освіти» [135].

Пріоритетами розвитку вищої освіти в Україні, які визначають концептуальну модель вищої освіти, є: «автономія та інституційна спроможність закладів вищої освіти; прозорість і відкритість управління; колегіальність і залученість учасників освітнього процесу до процесів реформування системи вищої освіти; відповідальність; прагматичність у виборі моделей розвитку; партнерство; несприйняття корупції; академічна доброчесність; академічна свобода; професіоналізм; тісний зв'язок освіти з наукою, економікою; орієнтація на найвищі наукові досягнення; орієнтація на досягнення найвищої якості освіти; орієнтація на поточні та перспективні пріоритети суспільства і національної економіки; збереження кращих надбань вітчизняної освіти; збереження інтелектуального людського потенціалу в регіонах; доступність і рівність, неупередженість; орієнтація на всебічний розвиток особистості протягом життя; інклюзивність; зовнішня відкритість на паритетних засадах; адаптивність; різноманітність; самоорганізація; стійкість» [135].

Тож, аналіз наведених вище нормативно-правових актів Стратегічного характеру дає змогу констатувати, що законодавець, хоча досить багато уваги приділив питанню покращення вищої освіти в Україні, втім проблематика діяльності саме закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання взагалі, а також їх юридичного забезпечення, зокрема, фактично залишилась поза увагою законодавця та науковців. Варто зауважити, що вчені не досить мало уваги приділили відповідній проблематиці.

Так, до прикладу, В. В. Абламська та В. Г. Дрозд зазначають, що збереження та подальший розвиток існуючої системи підготовки поліцейських з урахуванням сучасних вимог та викликів є основним завданням держави для забезпечення якісної підготовки працівників Національної поліції України. На їх переконання, удосконалення освітньо-наукової діяльності у ЗВО МВС України можливе за допомогою оновлення та вдосконалення нормативно-правової бази, налагодженого механізму бюджетного фінансування освітньої діяльності та наукових досліджень, ефективної реалізації вказаних форм взаємодії ЗВО МВС України з Національною поліцією з метою забезпечення територіальних органів та підрозділів висококваліфікованими працівниками, які будуть спроможні забезпечувати належний рівень безпеки в державі та суспільстві [1].

Досить вузько до вказаної проблеми підходить С. П. Пекарський, який у своєму дослідженні зазначає, що аналіз наукових доробок у сфері фізичного виховання курсантів та курсанток закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання системи МВС України дозволив нам висунути гіпотезу згідно якої заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання повинні підвищувати мотивацію до занять спортом серед курсантів та студентів не тільки на заняттях, а й поза ними. Насамперед доцільно проводити спортивні змагання різних секцій, таких як рукопашний бій, дзюдо, легка атлетика, волейбол, інші ігрові види спорту тощо. Окрім того під час вивчення спеціальних навчальних дисциплін виникає необхідність використання міжпредметних зв'язків завдяки чому реалізовується практична складова підготовки поліцейських за спеціалізаціями. Це надає можливість поєднати засвоєння теоретичних знань з виробкою практичних умінь та навичок щодо виявлення, затримання, а за наявності підстав, визначених законодавством України застосування фізичного впливу до злочинців при цьому забезпечується особиста безпека поліцейського та цивільних громадян [87].

Проведений аналіз дає змогу констатувати, що першим кроком у напрямку вдосконалення загальних засад адміністративного законодавства,

яке регулює адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання має бути розробка загальної «Концепції вдосконалення роботи закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання». Н. І. Мельник провів аналіз європейської наукової літератури та періодики і прийшов до висновку, що поняття «концепція» (англ. «conception», частіше зустрічається як «concept») має різні підходи у західноєвропейській теорії. В європейських словниках «концепція» тлумачиться як формування центрального ядра розуміння певного явища, процес формування і розуміння ідеї, функції або символів, основна ідея, сукупність ідей і переконань, спосіб розуміння та сприймання чогось, абстрактні поняття та інше. Вказаний вище науковець зауважує, що в українській та європейській науці «концепція» трактується як провідна ідея, і ці два тлумачення мають той самий смисл. Однак, в українському освітньому контексті поняття «концепція» частіше конкретизується та розглядається як складова частина методології, яка визначає знання та процес їх отримання. У широкому розумінні «концепція» в європейських джерелах відноситься до абстрактного поняття, яке охоплює основну ідею наукового явища, процесу, соціальних процесів, релігійних установок, філософських роздумів тощо. У вузькому значенні це може бути опис завдання, функції, дії, стратегічних цілей, процесу міркування. Концепція представляє собою узагальнення та абстрагування з досвіду або результат трансформації існуючих ідей [71].

Л. В. Шала досить змістовно відзначає, що поняття «концепція» має різне зовнішнє спрямування, кожне з яких наповнене відповідним змістом. Широке трактування цього поняття зосереджене на такому його розумінні: філософське вчення; правова доктрина (теорія); визначні праці найавторитетніших та відомих фахівців правової науки; діяльність учених-юристів у контексті трактування правотворчості, правозастосування, змістової частини, тих чи тих юридичних фактів тощо [153, с. 72]. Далі вчена вказує, що концепція як філософське вчення існує в окремому аспекті, тому визначальною метою її продуцента є отримання відповідних знань, які можна

розуміти по-різному. З одного боку, це розумова конструкція, яку оцінюють як істину. З іншого боку, знання сприймають як результат адекватного відображення навколишнього світу свідомістю людини у вигляді уявлень, понять, суджень, теорій. Концептуальні знання відзначаються строгістю та системністю викладу, об'єктивністю дослідження, чітким доведенням теоретичного матеріалу та логічними висновками [153, с. 72].

Таким чином, розробка Концепції – це перший та необхідний крок на шляху вирішення проблем у сфері діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання взагалі та в контексті їх юридичного забезпечення, зокрема. У даному нормативно-правовому акті необхідно визначити: по-перше, окреслити існуючі на сьогодні проблем, які заважають нормальному функціонуванню відповідних ЗВО; по-друге, окреслити напрями вирішення відповідних проблем; по-третє, в якості окремого проблемного питання слід виділити юридичне забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Поряд із запровадженням вказаної вище Концепції, вбачаємо можливим виділити наступні проблемні питання діяльності ЗВО зі специфічними умовами навчання, які доцільно вирішити в контексті представленої у дисертаційному дослідженні проблематики:

- існуюча на сьогодні нормативно-правова основа діяльності ЗВО зі специфічними умовами навчання недостатньо адаптована до вимог сьогодення, зокрема це стосується умов воєнного стану, а також розвитку такої форми навчання, як дистанційна;

- сьогодні процедури акредитації та ліцензування діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання є занадто ускладненими та недостатньо прозорими. На нашу думку, недостатня гнучкість та тривалість цих процесів можуть обмежувати можливості закладів, наприклад, щодо вдосконалення освітньої програми та кадрового забезпечення;

- недостатній рівень фінансування діяльності досліджуваних ЗВО, що негативно впливає на якість освітнього процесу та ефективність ведення

інших видів господарської діяльності. Нерівномірно розподілений фінансовий потік та обмежений бюджет, безумовно, негативним чином впливає на формування матеріально-технічної бази, розвиток науково-дослідної роботи;

- недостатня узгодженість законодавства про вищу освіту із нормами, які регулюють діяльність закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання;

- вбачається необхідним розробити два окремі підзаконні нормативно-правові акти МВС України, зокрема: 1) Положення «Про порядок взаємодії та координації діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання; 2) Положення «Про порядок взаємодії закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання та правоохоронними органами, а також органами місцевого самоврядування». Прийняття останніх дозволить не тільки налагодити механізми взаємодії між вказаними суб'єктами, а й забезпечить ефективний обмін інформацією, що дозволить більш оперативно адаптувати навчальні програми до вимог певного регіону.

Розмірковуючи безпосередньо про перспективні напрямки вдосконалення юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання варто зауважити, що ані в науковій літературі, ані на законодавчому рівні вказаному проблемному питанню фактично не приділялась увага. Саме тому ми, спираючись на аналіз норм чинного законодавства та правозастосовної практики, вважаємо, що ключовими напрямками вдосконалення юридичного забезпечення ЗВО зі специфічними умовами навчання є наступні:

- розробка та прийняття Міністерством внутрішніх справ Типового положення «Про відділи юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання». Зазначене, як вбачається, сприятиме стабільності роботи самих ЗВО за напрямом юридичного забезпечення, а також уніфікувати роботи відповідних відділів, що в свою чергу спростить та якісно покращить взаємодію між досліджуваними закладами вищої освіти;

- вбачається необхідним в межах кожного закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання розробити Стратегії та Концепції, положення яких охоплювали б питання їх покращення юридичного забезпечення;

- необхідно спочатку на законодавчому рівні, а потім на рівні кожного окремого ЗВО визначити правовий статус відділів юридичного забезпечення.

Таким чином, запровадження наведених вище змін та доповнень до чинного законодавства, яке регулює адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, дозволить не тільки якісно організувати відповідне забезпечення, а й позитивно вплине на всі інші види діяльності, що здійснюються досліджувані у дисертації ЗВО.

3.2. Зарубіжний досвід юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання та можливості його використання в Україні

Проблематика юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання є досить новою для української правової науки, а відтак, вирішення проблем теоретичного та практичного характеру у відповідній сфері вимагає здійснення комплексних досліджень, присвячених вивченню зарубіжного досвіду у цій сфері. Вивчення зарубіжного досвіду, як вбачається, дозволить не тільки виявити наявні прогалини у відповідному забезпеченні, а й розробити пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення правових та організаційних засад юридичного забезпечення ЗВО зі специфічними умовами навчання в Україні.

Переходячи до аналізу досвіду конкретних держав, то перш за все, слід вказати Сполучені Штати Америки (далі – США). Нині у США вдало працює одна з найбільш складних структур поліцейських систем. Сили поліції

працюють на федеральному (ФБР), штатному, місцевому (у містах) та місцевих (муніципальних одиницях) рівнях. Також є органи поліції в окремих відомствах: міністерстві фінансів, митній службі, службі внутрішніх доходів, федеральних органах контролю за банками. Особи, які виявили бажання влаштуватися на роботу в поліцію Сполучених Штатів Америки, повинні мати сертифікат із закінчення курсів з таких дисциплін: правозастосування; відправлення правосуддя; психологія; адвокатура; історія Сполучених Штатів Америки; громадське управління; англійська мова; правові відносини; соціологія; торгове право [155].

Система підготовки поліцейських у США відрізняється тим, що має численні приватні і державні центри підготовки. Один з найбільших федеральних центрів знаходиться в штаті Джорджія, в графстві Глінко. У 1970 році уряд США вирішив об'єднати численні навчальні заклади, які підготовлювали кадри для різних урядових органів, в один потужний навчальний центр. Зараз цей навчальний заклад є одним з найбільших в США і пропонує короткострокові курси підготовки (до 18 місяців) для фахівців з понад 70 правоохоронних відомств. Центр здатний приймати одночасно до 2,3 тисяч осіб. Вступ до центру передбачає наявність певного рівня освіти, оскільки деякі федеральні служби вимагають наявності бакалавра або навіть магістра. Колегія директорів відповідає за керівництво центром, і вона постійно співпрацює з представниками правоохоронних органів США, які є замовниками послуг центру. Ці представники забезпечують зв'язок між навчальним закладом та відповідним відомством, а також беруть участь у вдосконаленні навчальних програм та проведенні заліків. Фінансування Центру здійснюється Конгресом США [114].

Варто зауважити, що у США працює близько 600 поліцейських академій, які розкидані по всій державі. Цікавим є те, що уряди штатів встановлюють власний набір вимог до сертифікації відповідних академій, а не федеральний уряд. Багато хто робить це через Ради зі стандартів і підготовки офіцерів миру (POST) або подібні структури, які контролюють виконання

правил і навчальної програми в поліцейських академіях у своїх штатах. Але це не означає, що федеральний уряд не підтримує державні та місцеві правоохоронні органи. Кожного року Федеральний Уряд витрачає майже 20 мільярдів доларів на фінансування роботи поліцейських академій. У національному масштабі Комісія з акредитації правоохоронних органів (CALEA) може надати додаткову акредитацію поліцейським академіям. CALEA була створена в 1970 році спільними зусиллями різних професійних правоохоронних організацій. Його процес акредитації перевіряє якість менеджменту та адміністрування академій, щоб переконатися, що вони відповідають високим стандартам відповідно до тих, що встановлені радами POST або їх еквівалентами. Спочатку CALEA акредитувала лише поліцейські департаменти, але в 2002 році була розширена до акредитації також правоохоронних академій. Федеральний уряд також може надати навчальні ресурси для покращення підготовки поліції. Федеральний навчальний центр правоохоронних органів у Глінко, штат Джорджія, сертифікує офіцерів федеральних агентств, а також пропонує додаткову підготовку для державних і місцевих відділів поліції, особливо тих, що працюють у малих містах і сільській місцевості. Однак це не поліцейська академія, оскільки Федеральний навчальний центр правоохоронних органів і його супутникові локації зарезервували курси, пов'язані з поліцією, для офіцерів, а не для новобранців. Їхні курси зосереджені на таких темах, як боротьба з тероризмом, наркотики та бандитське насильство.

Особливе місце в системі закладів, що здійснюють підготовку правоохоронців в США займає Національна академія ФБР. Самі сполучені штати характеризують академію як не традиційний навчальний заклад, а радше навчальну програму, яку адмініструє Федеральне бюро розслідувань (ФБР) у Сполучених Штатах. Національна академія ФБР розташована в Квантіко, штат Вірджинія, на території Академії ФБР. Програма діє під керівництвом і наглядом ФБР, зокрема його Відділу навчання. Академія пропонує комплексну та сувору навчальну програму, яка охоплює різні

аспекти правоохоронної діяльності, лідерства та спеціалізованих методів розслідування. Необхідно зауважити, що програма Національної академії розроблена для досвідчених професіоналів правоохоронних органів, які вже продемонстрували лідерський потенціал у своїх відповідних агентствах. Кандидатів, як правило, висувають керівники їхніх агентств, та які проходять ретельний процес відбору. Програма вітає учасників як з вітчизняних, так і з міжнародних правоохоронних органів, сприяючи співпраці та обміну знаннями між професіоналами з різних юрисдикцій.

Навчальна програма в Національній академії ФБР охоплює широкий спектр предметів, включаючи кримінальне право, науку про поведінку, криміналістику, принципи лідерства та методи управління. Програма наголошує на мультидисциплінарному підході, надаючи учасникам знання та навички, необхідні для вирішення сучасних проблем правоохоронної діяльності. Національна академія ФБР діє в рамках законодавчої бази та повноважень ФБР, яке є агентством Міністерства юстиції США. Як навчальна програма, вона не має незалежного юридичного статусу окремо від самого ФБР. Програма фінансується з федерального бюджету, виділеного ФБР.

Проведений вище аналіз дає змогу констатувати, що юридичне забезпечення закладів вищої освіти для поліцейських в США має свої особливості, до яких, на нашу думку, найбільш доцільно віднести:

- по-перше, акредитація здійснюється відповідних закладів освіти здійснюється не тільки на рівні федеративному, а й на рівні окремих штатів, яка, в свою чергу, також виступає гарантією того, що заклад освіти відповідає певним стандартам якості. Окрім того, необхідно зауважити, що залежно від штату, ЗВО можуть бути зобов'язані мати певні ліцензії або сертифікати для надання програм поліцейської освіти;

- по-друге, діяльність ЗВО регулюється в рамках законів штату та федеральних законів. Ці закони визначають вимоги до навчальних планів, кваліфікації викладачів, прийому студентів та інших аспектів функціонування закладу;

- по-третє, обов'язковою умовою функціонування освітніх закладів є дотримання не тільки правових, а й етичних стандартів;
- по-четверте, ЗВО постійно напряду співпрацюють з правоохоронними органами для розробки своїх навчальних програм, що допомагає забезпечити її відповідність практичним потребам та викликам;
- по-п'яте, навчальні заклади отримують фінансову підтримку з різних джерел, як на федеративному рівні, так і на рівні штатів;
- по-шосте, юридичне забезпечення включає регулюючий нагляд з боку урядових органів, відповідальних за вищу освіту, таких як департаменти освіти штату та комісії з навчання конкретних правоохоронних органів. Ці органи можуть встановлювати стандарти, проводити аудити або перевірки та надавати рекомендації для забезпечення відповідності законам та нормативним актам.

Далі в контексті представленої проблематики розглянемо досвід провідних країн Європи. Зокрема, перш за все, слід вказати досвід Великобританії. Структуру поліції Великобританії складають підрозділи поліції Англії, Північної Ірландії, Шотландії, Уельсу, а також Національні спеціальні поліцейські сили (Британська транспортна поліція, Цивільна ядерна поліція, Поліція Міністерства оборони, Авіаційна служба Національної поліції). Великобританія є країною, де взаємодія з громадськістю є досить розвиненою та має багато форм. Офіційний сайт поліції Великобританії пропонує достатньо велику кількість інформації для бажаючих бути волонтерами та надавати допомогу поліції у забезпечення правопорядку. Кожна особа може обирати, яким чином допомагати поліції [70, с. 135].

Специфіка роботи поліцейських у Великобританії обумовлює необхідність особливого підходу до їх професійного навчання. Тож, на нашу думку, особливостями підготовки майбутніх правоохоронців у досліджуваній країні є наступні: по-перше, процес набору поліцейських у Великій Британії є суворим та високо селективним. Зазвичай він включає кілька етапів, таких як перевірка заявок, письмові тести, співбесіди, фізичні вправи, медичні огляди,

перевірку документів та психологічні оцінки. По-друге, після прийому на службу, майбутні поліцейські проходять початкову підготовку в спеціалізованому навчальному коледжі поліції. Ця програма навчання, відома як Початкова програма навчання та розвитку поліцейських (Initial Police Learning and Development Programme, IPLDP) або Державний диплом в галузі поліцейської служби (Police Constable Degree Apprenticeship, PCDA), та яка поєднує класичну теоретичну підготовку з практичним навчанням. Тривалість навчання може варіюватись, але зазвичай становить близько 24-26 тижнів. По-третє, основна програма підготовки поліцейських у Великій Британії охоплює широкий спектр предметів і навичок. Вона включає знання правових норм, поліцейських повноважень і процедур, методи розслідування злочинів, навички управління конфліктами, комунікаційні навички, співпрацю з громадою, розмаїття та рівність, етику та професіоналізм, а також методи забезпечення власної безпеки. По-четверте, практична підготовка є невід'ємною частиною навчання поліцейських у Великобританії. Курсанти беруть участь у сценарійних вправах, рольових іграх та симуляціях для розвитку практичних навичок. Вони навчаються реагувати на різні ситуації, проводити арешти, збирати докази та забезпечувати громадський порядок. По-п'яте, у досліджуваній країні не всі поліцейські носять зброю. Однак ті, хто призначаються на посаду Озброєних Реагувальників, проходять спеціалізовану підготовку застосування зброї. Це навчання є комплексним і наголошує на безпеці використання зброї, майстерності стрільби, тактичній стрільбі та прийнятті рішень в умовах стресу. Система поліції у Великій Британії сприяє співпраці між різними поліцейськими силами та агентствами. Крім того, поліцейські мають можливість спеціалізуватися у різних областях, таких як дорожня безпека, криміналістика, наркотики, кібербезпека, протидія тероризму тощо.

У Великій Британії є кілька навчальних закладів, які відповідають за підготовку поліцейських. Серед останніх слід виділити наступні:

- Поліцейський коледж, який є професійним органом поліції в Англії та Уельсі. Він пропонує ряд курсів і програм для розвитку навичок і знань поліцейських;

- Поліцейські навчальні центри. По всій країні є кілька поліцейських навчальних центрів, які надають початкову підготовку для новобранців. Ці центри пропонують комплексні навчальні програми, які охоплюють різні аспекти поліцейської діяльності, включаючи правоохоронну діяльність, залучення громади, методи розслідування та особисту безпеку;

- Поліцейська академія. Кожен правоохоронний орган у Великій Британії може мати власну поліцейську академію або школу підготовки. Ці академії забезпечують як початкову підготовку для новобранців, так і постійний професійний розвиток для досвідчених офіцерів. Вони пропонують поєднання навчання в аудиторії, практичних вправ і навчання за сценаріями, щоб підготувати офіцерів до викликів, з якими вони можуть зіткнутися в польових умовах;

- у деяких регіонах Великої Британії є регіональні навчальні центри, які обслуговують кілька поліцейських сил. Ці центри пропонують спеціалізовані навчальні програми, такі як: курси підвищення кваліфікації водіїв, навчання володінню вогнепальною зброєю, навчання засобам забезпечення громадському порядку та спеціальне навчання розслідуванням.

Регулювання та контроль за діяльністю окреслених вище освітніх закладів здійснюється різними органами державної влади. Ці інституції забезпечують дотримання необхідних стандартів та сприяють професійному розвитку поліцейських. Одним із ключових регуляторних органів в Англії та Уельсі є Коледж поліції (College of Policing). Коледж встановлює стандарти для поліцейської підготовки та працює над підвищенням її консистентності та якості у різних поліцейських силах. До повноважень останнього входить не тільки загальна організація роботи досліджуваних навчальних закладів, а й розробка навчальних програм, планів, методологій роботи, оцінки тощо.

Важливим суб'єктом юридичного забезпечення відповідних закладів освіти є Інспекторат поліції та служб пожежної безпеки (Her Majesty's Inspectorate of Constabulary and Fire & Rescue Services, HMICFRS), який відіграє важливу роль у нагляді за ефективністю та ефективністю поліцейської підготовки. HMICFRS проводить інспекції та оцінки поліцейських сил, включаючи їх навчальні програми, для забезпечення відповідності стандартам та виявлення областей для покращення. Крім того, Міністерство внутрішніх справ, яке є урядовим відомством, відповідальним за роботу поліції в Англії та Уельсі, виконує наглядову роль у забезпеченні ефективності поліцейської підготовки. Воно встановлює стратегічні пріоритети для поліції та співпрацює з Коледжем поліції для вирівнювання навчальних програм.

Регулювання освітніх закладів, що навчають поліцейських, також поширюється на інші регіони Великої Британії. Наприклад, у Шотландії відповідальність за навчання та розвиток поліцейських несе Шотландський поліцейський коледж (Scottish Police College), а в Північній Ірландії поліцейська служба Північної Ірландії (Police Service of Northern Ireland, PSNI) здійснює навчання через власні навчальні заклади. В цілому, система регулювання в Великій Британії має на меті забезпечити, щоб освітні заклади, які навчають поліцейських, дотримувалися високих стандартів професіоналізму, етики та компетентності, сприяючи таким чином ефективності та доброчесності поліцейської служби.

Тож, проведений аналіз дає змогу виокремити наступні особливості юридичного забезпечення закладів освіти, що здійснюють підготовку правоохоронців у Великобританії:

- по-перше, законодавча база здійснення відповідної діяльності включає не тільки Закон про поліцію 1996 року, Закон про реформу поліції 2002 року та Фреймворк Коледжу поліції та кваліфікацій (PEQF), а й низку інших нормативних джерел, які, зокрема, носять локальний характер;

- по-друге, департаменти юридичного забезпечення створюють правові та організаційні умови для стратегічного керівництва закладом освіти, а також

забезпечують тісну співпрацю не тільки з правоохоронними органами, а й іншими освітніми закладами;

- по-третє, освітні вимоги для вступу до поліцейської служби та кваліфікації, необхідні для кар'єрного росту поліцейських, розробляються не тільки на законодавчому рівні, а й на рівні самих закладів освіти;

- по-четверте, департаменти юридичного забезпечення пропонують програми підготовки поліцейських, часто прагнуть отримати акредитацію від відповідних органів, щоб забезпечити якість та стандарти своїх курсів. У Великій Британії акредитаційними органами є Агентство забезпечення якості вищої освіти (QAA) та Коледж поліції, які відіграють роль в оцінці та акредитації програм підготовки поліцейських, що пропонуються університетами та коледжами;

- по-п'яте, важливим інструментом юридичного забезпечення є створення умов для ефективної співпраці вищих навчальних закладів з місцевими органами державної влади, а також правоохоронними органами з метою виявлення напрямків, в яких необхідно здійснювати професійну підготовку правоохоронців.

Далі виділимо досвід Німеччини, в якій високий рівень освіти є ключем для кар'єрного успіху особи в цій країні у майбутньому. У вищих професійних школах особливий акцент робиться на практичну орієнтацію, що відповідає потребам сучасної практики. Ці навчальні заклади характеризуються тісним поєднанням теоретичної і практичної підготовки. Не можна не згадати про професійну підготовку поліцейських в Німеччині, яка здійснюється через програми, розроблені Поліцейською академією. Курс навчання поліцейських в ФРН дуже серйозний, і тривалість його становить 2,5 роки. У перший рік здійснюється вивчення основ теорії і практики поліцейської роботи, наступний рік – це робота в діючих підрозділах під керівництвом досвідчених наставників, а після цього ще півроку теоретичного навчання, яке завершується іспитом на отримання звання поліцейського. Поліцейські навчальні заклади мають хорошу базу та ефективно поєднують теоретичне

навчання з його закріпленням на практиці. Майбутні поліцейські отримують різноманітні навички під час практичних занять: від автопереслідування у міських та сільських умовах до стрільби по рухливих цілях. Особлива увага приділяється загальній фізичній підготовці, плаванню та заняттям різними видами спорту. Теоретичний курс включає вивчення федеральних законів та законів окремих земель, процедур розслідування злочинів, основ регулювання транспорту, надання першої медичної допомоги, а також проблем взаємодії з громадськістю. Особливе значення надається навчанню правильним методам втручання та затримання, оскільки від цього в основному залежить сприйняття поліції громадськістю в цілому, а також вивченню науки про людську поведінку [146; 166].

У Німеччині офіцерів поліції, зазвичай, навчають у спеціалізованих вищих навчальних закладах, відомих як поліцейські академії або поліцейські університети. Ці заклади пропонують комплексні освітні та навчальні програми для підготовки осіб до кар'єри в правоохоронних органах. Серед ключових суб'єктів, що здійснюють підготовку майбутніх правоохоронців, слід виділити:

- Німецький поліцейський університет (Deutsche Hochschule der Polizei): Німецький поліцейський університет, розташований у Мюнстері, Північний Рейн-Вестфалія. Останній є головним закладом вищої поліцейської освіти в Німеччині. Він пропонує бакалаврські та магістерські програми в різних галузях, пов'язаних з поліцейською та державною безпекою;

- Федеральна поліцейська академія (Bundespolizeiakademie). Федеральна поліцейська академія відповідає за підготовку офіцерів для федеральних поліцейських сил, включаючи федеральну поліцію (Bundespolizei) та агентство охорони кордону. Він має кілька навчальних закладів по всій Німеччині, включаючи Любек, Свісталь і Ерленбах;

- Центри підготовки та освіти поліції (Polizei-Führungsakademie), які забезпечують підвищення кваліфікації для офіцерів поліції з метою покращення їх лідерських, управлінських та інших якостей. Вони розробляють

та реалізують програми підготовки для старших офіцерів поліції та готують їх до зайняття вищих посад у поліцейській ієрархії;

- Державні поліцейські академії (Landespolizeischulen). Кожна земля Німеччини має власну поліцейську академію, яка відповідає за підготовку офіцерів для сил державної поліції. Ці академії забезпечують базову підготовку новобранців поліції та пропонують додаткові спеціалізовані курси для розвитку кар'єри;

- Управління кримінальної поліції штату (Landeskriminalämter). деякі управління кримінальної поліції Німеччини мають власні навчальні заклади, де проводяться спеціальні навчальні програми для підрозділів кримінального розслідування. Ці програми зосереджені на техніці судової експертизи, управлінні місцем злочину та профілюванні злочинців.

Варто зазначити, що конкретні навчальні заклади та програми можуть відрізнятися в різних землях Німеччини, оскільки країна є федеративною. Тривалість і зміст програм підготовки поліцейських також можуть відрізнятися в залежності від закладу та рівня освіти, що надається.

Таким чином, підготовка кадрів поліції Німеччини здійснюється у відомчих навчальних закладах трьох рівнів. До першого рівня відноситься первісна підготовка в школах поліції федеральних земель, що включає вивчення загального, спеціалізованого й заключного курсів, а також здачу іспиту на право заміщення посад молодшого начальницького складу. Термін навчання – два з половиною роки. Другий рівень – підготовка середнього начальницького складу, яка здійснюється у вищих школах поліції федеральних земель із видачою диплому про вищу спеціальну (поліцейську) освіту. Термін навчання – три роки. Третій рівень – підготовка старшого начальницького складу у Вищій поліцейській академії управління ФРН із видачою посвідчення (сертифіката) про вищу поліцейську управлінську освіту. Термін навчання – два роки. В академію приймаються оперативні співробітники віком до 40 років (як виняток – до 45 років), що позитивно характеризуються за місцем служби, мають стаж роботи в поліції не менше

10–12 років, звання – не нижче головного комісара, освіти – в обсязі вищої поліцейської школи. Вища поліцейська академія управління ФРН є провідним навчальним закладом Німеччини, що накопичила великий досвід підготовки й підвищення кваліфікації поліцейських кадрів керівної ланки [48, с. 49].

В контексті представленої проблематики слід зауважити, що поліцейські академії (університети), що здійснюють підготовку правоохоронців Німеччини, мають дещо схожу структуру до відповідних закладів вищої освіти України. Зокрема, поліцейські академії мають структуровану організацію, яка зазвичай включає відділи або підрозділи, відповідальні за різні аспекти фінансової, господарської та управлінської діяльності ЗВО. Серед них можуть бути академічні відділи, навчальні підрозділи, адміністративні відділи, наукові центри та служби підтримки. В системі відповідних структурних підрозділів своє місце займають департаменти організаційно-правової роботи університету. До повноважень останніх найбільш доцільно віднести наступні:

- здійснення правотворчої роботи, яка передбачає розробку та прийняття внутрішніх (локальних) нормативно-правових актів, норми яких спрямовані безпосередньо на регулювання фінансової, господарської, науково-методичної діяльності закладу освіти;

- приймають участь у здійсненні акредитації діяльності закладів освіти, а також сертифікації окремих видів їх діяльності. Ці процеси забезпечують відповідність академій необхідним стандартам якості освіти та навчання. Окрім того, відповідні департаменти співпрацюють з іншими незалежними органами чи державними установами, які відповідальні за нагляд за сектором освіти;

- забезпечують взаємодію поліцейських академій з правоохоронними органами на різних рівнях, наприклад з федеральними, державними та місцевими поліцейськими департаментами. Ця співпраця включає обмін досвідом, координацію та узгодження навчальних програм із постійно потребами правоохоронних органів, які постійно змінюються. Це гарантує, що підготовка, яку проводять академії, є актуальною та практичною;

- створюють умови для забезпечення прав, свобод та інтересів членів трудового колективу академій, а також створення умов для вільного доступу до навчання студентів, належного рівня якості освіти;

- забезпечують правову підтримку зовнішньої фінансової, економічної та господарської діяльності академій. Фахівці департаменту допомагають академіям у тлумаченні та застосуванні відповідних законів і правил. Вони надають рекомендації щодо юридичних питань, пов'язаних із розробкою навчальних програм, дисциплінарних питань, прав студентів та інших аспектів роботи академій;

- здійснюють інформаційне забезпечення поліцейських академій, отримують та поширюють інформацію про зміни в чинному законодавстві, які впливають на роботу закладів освіти, а також освітній процес.

Важливо зазначити, що правова підтримка, яка надається поліцейським академіям, може дещо відрізнятися залежно від конкретної юрисдикції та організаційної структури академій. Однак загальні принципи юридичної підтримки, викладені вище, застосовуються для забезпечення законності та ефективності навчання та навчання поліції в Німеччині.

Система підготовки поліцейських кадрів у Франції має централізований характер, її реалізує Дирекція освіти поліції, яка є складовою Генеральної дирекції. У Франції функціонують 20 шкіл для навчання рядових поліцейських, дві школи підготовки середньої ланки та школа комісарів поліції [92]. Поліцейська система цієї країни відноситься до однієї з найстаріших систем Європи. У Франції історично склалася централізована система поліцейського управління. Сучасна поліцейська система Франції являє собою складний апарат з власною структурою, що покликаний захищати інтереси адміністрації. Структурно вищевказаний апарат складається з таких підрозділів: національна поліція, муніципальна поліція, жандармерія. Всі поліцейські сили країни об'єднані в межах національної поліції, що керується генеральною дирекцією поліції МВС Франції. У період мирного існування держави жандармерія перебуває в оперативному підпорядкуванні МВС [144, с. 59].

У Франції існує різниця між Національною поліцією, яка є громадянською силою, підпорядкованою Міністерству внутрішніх справ, та Національною жандармерією, що є військовим формуванням, котре підпорядковане Міністерству оборони. Кожен з цих корпусів має власну систему навчання та власні навчальні заклади. Разом із тим, для системи підготовки правоохоронців у Франції характерним є наступне: по-перше, початкова підготовка поліцейських та жандармів включає спільний період навчання. Обидва корпуси проходять загальний курс, що охоплює основи професії, такі як кримінальне право, тактика втручання, перша допомога тощо. Ця спільна фаза сприяє формуванню спільної професійної культури та розвитку базових навичок; по-друге, після загальної фази підготовки поліцейські та жандарми можуть отримати спеціалізовану підготовку в залежності від своєї області діяльності. Наприклад, їх можуть підготовлювати для роботи у спеціальних підрозділах (наприклад, бригади з боротьби зі злочинністю, спеціальні загони тощо), у конкретних галузях, таких як кримінальна поліція, криміналістика, збереження громадського порядку, дорожньої безпеки або для роботи в спеціальних підрозділах, що займаються боротьбою з тероризмом; по-третє, поліцейські та жандарми отримують постійну професійну підготовку протягом усієї своєї кар'єри. Вона спрямована на оновлення знань, розвиток нових навичок, адаптацію до змін у законодавстві та технологіях, а також на посилення професіоналізму; по-четверте, при підготовці сил правопорядку у Франції надається особлива увага етичним та деонтологічним цінностям; по-п'яте, підготовка сил правопорядку у Франції також включає обміни досвідом та міжнародне співробітництво. Поліцейські та жандарми мають можливість брати участь у програмах обміну з іншими країнами, проходити навчання за кордоном та брати участь у міжнародних місіях, спрямованих на зміцнення співробітництва в сфері безпеки та боротьби зі злочинністю.

У Франції є кілька навчальних закладів, які відповідають за підготовку поліцейських. Ось деякі з ключових установ:

- Школа національної поліції (École Nationale de Police – ENP). ENP є головним закладом підготовки поліцейських у Франції. Він пропонує комплексні навчальні програми для різних рангів Національної поліції. ENP має кілька кампусів по всій країні, зокрема в Німі, Каннах-Еклюзі та Рубе;

- Національний навчальний центр жандармерії (Centre National de Formation de la Gendarmerie – CNFG). CNFG забезпечує підготовку жандармів, які є силами військової поліції у Франції. Він пропонує базові навчальні програми, а також спеціалізовані курси для різних підрозділів жандармерії;

- Інститути підготовки поліцейських і жандармерії (Instituts de Formation de Police et de Gendarmerie – IFP/IFPR) – ці інститути, розташовані по всій Франції, забезпечують початкову підготовку поліцейських і жандармів. Вони пропонують програми, які зосереджуються на техніці правоохоронних органів, кримінальних розслідуваннях, громадській поліцейській діяльності та інших відповідних темах;

- Національна школа судової поліції (École Nationale de Police Judiciaire – ENPJ) – ENPJ відповідає за підготовку співробітників судової поліції, які спеціалізуються на кримінальних розслідуваннях. Він забезпечує підвищення кваліфікації з криміналістики, профілювання злочинців, методів допиту та інших галузей, пов'язаних із кримінальним правосуддям.

- Регіональні навчальні центри (Centres de Formation de Police – CFP). Центри забезпечують регіональне навчання поліцейських. Вони пропонують програми, адаптовані до конкретних потреб і викликів кожного регіону, включаючи спеціалізовану підготовку для міських районів, прикордонного контролю та організації дорожнього руху.

- Спеціалізовані навчальні заклади. На додаток до вищезазначених закладів існують різні спеціалізовані навчальні заклади, які обслуговують конкретні відділення або підрозділи всередині поліції. Приклади включають Школу боротьби з масовими заворушеннями (École de Maintien de l'Ordre –

ЕМО) і Національну школу прикордонної поліції (École Nationale de Police des Frontières – ENPF).

Ці навчальні заклади дотримуються структурованих навчальних програм, які поєднують теоретичні знання, практичні навички, фізичну підготовку та етичні принципи. Тривалість навчання та навчальний план можуть змінюватись залежно від звання та спеціалізації офіцерів, які навчаються. Мета полягає в тому, щоб озброїти офіцерів поліції необхідними знаннями, навичками та цінностями для ефективного виконання своїх обов'язків і підтримки громадської безпеки.

Проведений у даному підрозділі дисертаційного дослідженні аналіз дає змогу констатувати, що у переважній більшості провідних держав Європи та світу сформувались досить схожі підходи до юридичного забезпечення закладів освіти, що здійснюють підготовку правоохоронців, а відтак, мають специфічні умови навчання. Їх специфіка обумовлюється декількома чинниками: по-перше, особливістю побудови правоохоронного сектору держави, а також специфіки виконуваних правоохоронцями завдань та функцій; по-друге, розгалуженістю самих закладів вищої освіти, які відповідно до норм чинного законодавства, уповноважені здійснювати підготовку відповідних фахівців; по-третьє, територіальним устроєм та колом суб'єктів, які уповноважені здійснювати юридичне забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Втім, незважаючи на певну схожість, ми маємо можливість виокремити наступний позитивний зарубіжний досвід, який слід використати вітчизняному законодавцю з метою вдосконалення юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання:

- по-перше, вбачається доцільним звузити коло суб'єктів, уповноважених здійснювати юридичне забезпечення ЗВО зі специфічними умовами навчання, що значно спростить внутрішню організацію роботи відповідних суб'єктів;

- по-друге, необхідно більш чітко визначити правовий статус департаментів (юридичних відділів), які створюються в середині ЗВО, та до компетенції яких входить здійснення діяльності з юридичного забезпечення досліджуваних закладів освіти;

- по-третє, у більшості держав, ефективність юридичного забезпечення напряму залежить від повноти фінансового та матеріально-технічного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання;

- по-четверте, переглянути напрямки діяльності департаментів юридичного забезпечення, серед яких особливу увагу слід приділити питанню взаємодії з правоохоронними органами (з метою визначення перспектив подальшої роботи ЗВО).

Висновки до Розділу 3

З'ясовано, що адміністративне законодавство, яке регулює адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, представляє собою сукупність адміністративних норм, принципів, та процедур, спрямованих на врегулювання та упорядкування суспільних відносин, що виникають в процесі здійснення відповідної діяльності.

Акцентовано увагу на тому, що розмірковуючи про напрямки вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, варто відзначити, що до вирішення вказаного проблемного питання слід підходити в двох площинах. Так, в першу чергу необхідно вирішити загальні проблеми діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, що, безумовно, прямо вплине на їх юридичне забезпечення. З іншої сторони, покращення потребує

нормативно-правове регулювання безпосередньо юридичного забезпечення відповідної діяльності.

Констатовано, що першим кроком у напрямку вдосконалення загальних засад адміністративного законодавства, яке регулює адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання має бути розробка загальної «Концепції вдосконалення роботи закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання». Наголошено, що розробка відповідної Концепції – це перший та необхідний крок на шляху вирішення проблем у сфері діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання взагалі та в контексті їх юридичного забезпечення, зокрема. У даному нормативно-правовому акті необхідно: по-перше, окреслити існуючі на сьогодні проблеми, які заважають нормальному функціонуванню відповідних ЗВО; по-друге, встановити напрями вирішення відповідних проблем; по-третє, в якості окремого проблемного питання слід виділити юридичне забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Аргументовано, що поряд із запровадженням вказаної вище Концепції, вбачається можливим виділити наступні проблемні питання діяльності ЗВО зі специфічними умовами навчання, які доцільно вирішити в контексті представленої у дисертаційному дослідженні проблематики:

- існуюча на сьогодні нормативно-правова основа діяльності ЗВО зі специфічними умовами навчання недостатньо адаптована до вимог сьогодення, зокрема, це стосується умов воєнного стану, а також розвитку такої форми навчання, як дистанційна;

- процедури акредитації та ліцензування діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання є занадто ускладненими та недостатньо прозорими. Відмічено, що недостатня гнучкість та тривалість цих процесів можуть обмежувати можливості закладів, наприклад, щодо вдосконалення освітньої програми та кадрового забезпечення;

- недостатній рівень фінансування діяльності досліджуваних ЗВО, що негативно впливає на якість освітнього процесу та ефективність ведення інших видів господарської діяльності. Нерівномірне розподілений фінансовий потік та обмежений бюджет, безумовно, негативним чином впливає на формування матеріально-технічної бази, розвиток науково-дослідної роботи;

- недостатня узгодженість законодавства про вищу освіту із нормами, які регулюють діяльність закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання;

- вбачається необхідним розробити два окремі підзаконні нормативно-правові акти МВС України, зокрема: 1) Положення «Про порядок взаємодії та координації діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання; 2) Положення «Про порядок взаємодії закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання та правоохоронними органами, а також органами місцевого самоврядування». Прийняття останніх дозволить не тільки налагодити механізми взаємодії між вказаними суб'єктами, а й забезпечить ефективний обмін інформацією, що дозволить більш оперативно адаптувати навчальні програми до вимог певного регіону.

Розмірковуючи безпосередньо про перспективні напрямки вдосконалення юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання наголошено, що ані в науковій літературі, ані на законодавчому рівні вказаному проблемному питанню фактично не приділялась увагу. Саме тому, спираючись на аналіз норм чинного законодавства та правозастосовної практики, було аргументовано, що ключовими напрямками вдосконалення юридичного забезпечення ЗВО зі специфічними умовами навчання є наступні:

- розробка та прийняття Міністерством внутрішніх справ Типового положення «Про відділи юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання». Зазначене, як вбачається, сприятиме стабільності роботи самих ЗВО за напрямом юридичного забезпечення, а

також уніфікації роботи відповідних відділів, що, в свою чергу, спростить та якісно покращить взаємодію між досліджуваними закладами вищої освіти;

- вбачається необхідним в межах кожного закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання розробити Стратегії та Концепції, положення яких охоплювали б питання їх покращення юридичного забезпечення;

- необхідно спочатку на законодавчому рівні, а потім на рівні кожного окремого ЗВО визначити правовий статус відділів юридичного забезпечення.

Констатовано, що юридичне забезпечення закладів вищої освіти для поліцейських в США має свої особливості, до яких, на нашу думку, найбільш доцільно віднести: по-перше, акредитація відповідних закладів освіти здійснюється не тільки на рівні федеративному, а й на рівні окремих штатів, яка, в свою чергу, також виступає гарантією того, що заклад освіти відповідає певним стандартам якості. Окрім того, необхідно зауважити, що залежно від штату, ЗВО можуть бути зобов'язані мати певні ліцензії або сертифікати для надання програм поліцейської освіти; по-друге, діяльність ЗВО регулюється в рамках законів штату та федеральних законів. Ці закони визначають вимоги до навчальних планів, кваліфікації викладачів, прийому студентів та інших аспектів функціонування закладу; по-третє, обов'язковою умовою функціонування освітніх закладів є дотримання не тільки правових, а й етичних стандартів; по-четверте, ЗВО постійно на пряму співпрацюють з правоохоронними органами для розробки своїх навчальних програм, що в свою чергу допомагає забезпечити її відповідність практичним потребам та викликам; по-п'яте, навчальні заклади отримують фінансову підтримку з різних джерел, як на федеративному рівні, так і на рівні штатів; по-шосте, юридичне забезпечення включає регулюючий нагляд з боку урядових органів, відповідальних за вищу освіту, таких як департаменти освіти штату та комісії з навчання конкретних правоохоронних органів. Ці органи можуть встановлювати стандарти, проводити аудити або перевірки та надавати рекомендації для забезпечення відповідності законам та нормативним актам.

Зауважено, що поліцейські академії (університети), що здійснюють підготовку правоохоронців у Німеччині, мають дещо схожу структуру до відповідних закладів вищої освіти України. Зокрема, поліцейські академії мають структуровану організацію, яка зазвичай включає відділи або підрозділи, відповідальні за різні аспекти фінансової, господарської та управлінської діяльності ЗВО. Серед них можуть бути академічні відділи, навчальні підрозділи, адміністративні відділи, наукові центри та служби підтримки. В системі відповідних структурних підрозділів своє місце займають департаменти організаційно-правової роботи університету. До повноважень останніх віднесено наступні:

- здійснення правотворчої роботи, яка передбачає розробку та прийняття внутрішніх (локальних) нормативно-правових актів, норми яких спрямовані безпосередньо на регулювання фінансової, господарської, науково-методичної діяльності закладу освіти;

- приймають участь у здійсненні акредитації діяльності закладів освіти, а також сертифікації окремих видів їх діяльності. Ці процеси забезпечують відповідність академій необхідним стандартам якості освіти та навчання. Окрім того, відповідні департаменти співпрацюють з іншими незалежними органами чи державними установами, які відповідальні за нагляд за сектором освіти;

- забезпечують взаємодію поліцейських академій з правоохоронними органами на різних рівнях, наприклад з федеральними, державними та місцевими поліцейськими департаментами. Ця співпраця включає обмін досвідом, координацію та узгодження навчальних програм із постійно потребами правоохоронних органів, які постійно змінюються. Це гарантує, що підготовка, яку проводять академії, є актуальною та практичною;

- створюють умови для забезпечення прав, свобод та інтересів членів трудового колективу академій, а також створення умов для вільного доступу до навчання студентів, належного рівня якості освіти;

- забезпечують правову підтримку зовнішньої фінансової, економічної та господарської діяльності академій. Фахівці департаменту допомагають академіям у тлумаченні та застосуванні відповідних законів і правил. Вони надають рекомендації щодо юридичних питань, пов'язаних із розробкою навчальних програм, дисциплінарних питань, прав студентів та інших аспектів роботи академій;

- здійснюють інформаційне забезпечення поліцейських академій, отримують та поширюють інформацію про зміни в чинному законодавстві, які впливають на роботу закладів освіти, а також освітній процес.

Акцентовано увагу на тому, що у Франції існує різниця між Національною поліцією, яка є громадянською силою, підпорядкованою Міністерству внутрішніх справ, та Національною жандармерією, що є військовим формуванням, котре підпорядковане Міністерству оборони. Кожен з цих корпусів має власну систему навчання та власні навчальні заклади. Разом із тим, для системи підготовки правоохоронців у Франції характерним є наступне: по-перше, початкова підготовка поліцейських та жандармів включає спільний період навчання. Обидва корпуси проходять загальний курс, що охоплює основи професії, такі як кримінальне право, тактика втручання, перша допомога тощо. Ця спільна фаза сприяє формуванню спільної професійної культури та розвитку базових навичок; по-друге, після загальної фази підготовки поліцейські та жандарми можуть отримати спеціалізовану підготовку в залежності від своєї області діяльності. Наприклад, їх можуть підготовлювати для роботи у спеціальних підрозділах (наприклад, бригади з боротьби зі злочинністю, спеціальні загони тощо), у конкретних галузях, таких як кримінальна поліція, криміналістика, збереження громадського порядку, дорожньої безпеки або для роботи в спеціальних підрозділах, що займаються боротьбою з тероризмом; по-третє, поліцейські та жандарми отримують постійну професійну підготовку протягом усієї своєї кар'єри. Вона спрямована на оновлення знань, розвиток нових навичок, адаптацію до змін у законодавстві та технологіях, а також на посилення професіоналізму; по-

четверте, при підготовці сил правопорядку у Франції надається особлива увага етичним та деонтологічним цінностям; по-четверте, підготовка сил правопорядку у Франції також включає обміни досвідом та міжнародне співробітництво. Поліцейські та жандарми мають можливість брати участь у програмах обміну з іншими країнами, проходити навчання за кордоном та брати участь у міжнародних місіях, спрямованих на зміцнення співробітництва в сфері безпеки та боротьби зі злочинністю.

Констатовано, що у переважній більшості провідних держав Європи та світу сформувались досить схожі підходи до юридичного забезпечення закладів освіти, що здійснюють підготовку правоохоронців, а відтак мають специфічні умови навчання. Їх специфіка обумовлюється декількома чинниками: по-перше, особливістю побудови правоохоронного сектору держави, а також специфіки виконуваних правоохоронцями завдань та функцій; по-друге, розгалуженістю самих закладів вищої освіти, які відповідно до норм чинного законодавства, уповноважені здійснювати підготовку відповідних фахівців; по-третє, територіальним устроєм та колом суб'єктів, які уповноважені здійснювати юридичне забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Виокремлено наступний позитивний зарубіжний досвід, який слід використати вітчизняному законодавцю з метою вдосконалення юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання:

- по-перше, вбачається доцільним звузити коло суб'єктів, уповноважених здійснювати юридичне забезпечення ЗВО зі специфічними умовами навчання, що значно спростить внутрішню організацію роботи відповідних суб'єктів;

- по-друге, необхідно більш чітко визначити правовий статус департаментів (юридичних відділів), які створюються в середині ЗВО, та до компетенції яких входить здійснення діяльності з юридичного забезпечення досліджуваних закладів освіти;

- по-третє, у більшості держав ефективність юридичного забезпечення наряду залежить від повноти фінансового та матеріально-технічного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання;

- по-четверте, переглянути напрямки діяльності департаментів юридичного забезпечення, серед яких особливу увагу слід приділити питанню взаємодії з правоохоронними органами (з метою визначення перспектив подальшої роботи ЗВО).

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні сутності та особливостей адміністративно-правових засад юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, розробленні пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення норм чинного адміністративного законодавства у відповідній сфері. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети, зокрема:

1. Аргументовано, що юридичне забезпечення закладів вищої освіти – це комплекс процедур, механізмів та дій, які реалізуються спеціально уповноваженими суб'єктами (а також їх структурними підрозділами) та спрямовані на створення необхідних умов правового, організаційного, кадрового характеру задля ефективного функціонування ЗВО. Така діяльність включає: розробку, впровадження та контроль за дотриманням правових норм, що регулюють роботу ЗВО, а також забезпечує захист прав та інтересів здобувачів вищої освіти, викладачів, адміністративного персоналу та інших учасників освітнього процесу. Наголошено, що юридичне забезпечення включає в себе розробку внутрішніх положень, контрактів, правил та процедур, взаємодію з органами державної влади, судами та іншими суб'єктами, що мають відношення до діяльності закладу вищої освіти.

Акцентовано увагу на тому, що загальними завданнями юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти є такі: а) забезпечення відповідності всіх аспектів діяльності ЗВО вимогам чинного законодавства; б) підготовка, аналіз та рецензування різноманітних нормативних документів, зокрема установчих актів, навчальних планів, положень про структурні підрозділи, контрактів тощо; в) представлення інтересів закладів вищої освіти в судах та перед іншими органами державної влади (у разі потреби); г) консультування та надання правової підтримки адміністрації, викладачам,

здобувачам вищої освіти та іншим працівникам ЗВО; г) забезпечення та захист прав стосовно отримання якісної освіти, участі у самоврядуванні, соціальної підтримки, недопущення дискримінації тощо; д) моніторинг змін в законодавстві, пов'язаних з освітою, та оновлення внутрішніх правил та процедур, відповідно. Спеціальні суб'єкти аналізують також вплив нових правових норм на діяльність закладу і розробляють стратегії відповідного реагування.

2. Доведено, що заклади вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкт адміністративно-правового регулювання – це освітня установа, що підпорядковується Міністерству внутрішніх справ України і здійснює підготовку та навчання фахівців у галузі правоохоронної діяльності та інших суміжних спеціальностей. Ці заклади мають специфічний статус, а їх діяльність регулюються не лише нормами загального законодавства у сфері освітньої діяльності, але й спеціальними відомчими нормативно-правовими актами Міністерства внутрішніх справ України. В даному контексті адміністративно-правове регулювання включає в себе нормативно-правові акти, стандарти та правила, які стосуються організації, функціонування, контролю та управління закладами вищої освіти з метою забезпечення якості надання освітніх послуг, дотримання прав та обов'язків здобувачів вищої освіти та викладачів, забезпечення безпеки та ефективності діяльності цих закладів.

Узагальнено, що особливостями закладів вищої освіти як об'єкта адміністративно-правового регулювання зі специфічними умовами навчання є таке: по-перше, специфіка освітньої програми; по-друге, відповідні ЗВО підпорядковуються адміністративному регулюванню, управлінню та контролю з боку профільних міністерств; по-третє, наявність особливих правил та вимог щодо курсантського життя, самоврядування, тощо; по-четверте, основною метою функціонування досліджуваних ЗВО є підготовка фахівців, які будуть здійснювати службову діяльність у правоохоронних органах; по-п'яте, підлягають не лише зовнішньому, але й внутрішньому

контролю та нагляду з боку профільних міністерств.

3. Встановлено, що система правових засад юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання визначена великою кількістю нормативно-правових актів, серед яких ключове місце належить нормам адміністративного права. Зазначене пояснюється тим, що саме за допомогою норм даної галузі права: по-перше, визначається загальний правовий статус закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, а також їх структура, в якій чільне місце відводиться відділам юридичного забезпечення; по-друге, закріплюється статус суб'єктів юридичного забезпечення ЗВО; по-третє, окреслюються напрями, завдання та функції відділів юридичного забезпечення, а відтак і загальна мета їх роботи.

4. Визначено, що види юридичного забезпечення ЗВО зі специфічними умовами навчання варто виокремлювати залежно від заходів, які реалізуються спеціально-уповноваженими суб'єктами (зазвичай відділами юридичного забезпечення), а саме: 1) нормативно-правове забезпечення, зокрема: а) розробка та прийняття нормативних документів, спрямованих на регулювання діяльності закладу вищої освіти; б) перевірка стану дотримання норм чинного законодавства ЗВО та його структурними підрозділами; в) укладення договорів (угод), необхідних для функціонування ЗВО зі специфічними умовами навчання; 2) організаційне забезпечення: а) здійснення контрольно-наглядової діяльності за роботою структурних підрозділів ЗВО; б) розгляд матеріалів за наслідками зовнішніх перевірок; в) розгляд звернень громадян; г) юридична допомога в організації кадрового забезпечення; г) реалізація заходів матеріально-технічного та фінансового характеру; 3) інформаційно-аналітичне забезпечення, зокрема: а) надання інформації керівництву про стан відповідності нормативно-правовим актам діяльності структурних підрозділів ЗВО; б) проведення просвітницької роботи з метою покращення правової свідомості працівників закладів вищої освіти; в) здійснення організаційного-методичного забезпечення нормотворчої діяльності ЗВО тощо.

До напрямів юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання віднесено такі: 1) правове забезпечення; 2) організаційне забезпечення; 3) розробка стратегії розвитку відповідних суб'єктів; 4) організація правової роботи; 5) здійснення претензійної та позовної роботи, представництво в установленому законодавством порядку інтересів ЗВО у судах та інших органах державної влади; 6) здійснення контролю за відповідністю законодавству; 7) проведення просвітницької роботи.

5. Констатовано, що суб'єктами юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання є спеціально уповноважені інституції, які наділені особливим набором суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, які дозволяють їм належним чином створювати правові та організаційні умови для належного функціонування відповідних ЗВО.

Зазначається, що юридичне забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання здійснюється за допомогою низки спеціально-уповноважених суб'єктів, які умовно поділено на три групи: 1) органи державної влади (Верховна Рада, Президент України та КМУ), діяльність яких спрямована на створення загальних правових та організаційних умов для функціонування всієї галузі освіти взагалі, та закладів вищої освіти (в тому числі й зі специфічними умовами навчання, зокрема); 2) суб'єкти, що відповідають безпосередньо за забезпечення загальних аспектів діяльності ЗВО зі специфічними умовами навчання (МОН та профільні міністерства); 3) суб'єкти, що безпосередньо реалізують діяльність із юридичного забезпечення ЗВО зі специфічними умовами навчання, зокрема керівники ЗВО та спеціальні відділи (департаменти) юридичного забезпечення.

6. Під адміністративно-правовими формами юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання запропоновано розуміти зовнішній прояв практичної діяльності, яка реалізується спеціально

уповноваженими суб'єктами з метою створення належних правових та організаційних умов функціонування відповідних ЗВО. Зауважено, що в юридичній літературі фактично відсутні теоретичні підходи щодо переліку адміністративно-правових форм юридичного забезпечення ЗВО зі специфічними умовами навчання, а відтак останні запропоновано поділити на дві групи: 1) загальні, які реалізуються як зовнішніми, так і внутрішніми суб'єктами юридичного забезпечення, зокрема: нормотворча форма, правозастосовна форма, правореалізаційна форма; 2) внутрішні форми, що реалізуються в межах закладу вищої освіти: проведення нарад; прийняття індивідуальних нормативних актів; проведення науково-практичних конференцій.

Встановлено, що під адміністративно-правовими методами юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання доцільно розуміти сукупність закріплених нормами адміністративного права інструментів та засобів, які використовують у своїй діяльності спеціально уповноважені суб'єкти. До відповідних методів віднесено: переконання, примус, метод позитивного зобов'язання, інформаційний метод, адміністративний контроль.

7. Обґрунтовано, що напрямки удосконалення адміністративного законодавства, яке регулює юридичне забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, варто поділити на два піднапрямки: 1) вдосконалення загальних засад діяльності ЗВО зі специфічними умовами навчання, зокрема доцільно: а) підготувати Концепцію вдосконалення роботи закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання; б) адаптувати чинне законодавство до сучасних соціальних та політичних умов; в) спростити процедури акредитації та ліцензування діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, а також зробити її більш прозорою; 2) покращення юридичного забезпечення ЗВО зі специфічними умовами навчання, зокрема в даному контексті необхідно: а) Міністерству внутрішніх справ України розробити та прийняти Типове положення про відділи

юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання; б) в межах кожного закладу вищої освіти зі специфічними умовами навчання розробити стратегії та концепції, положення яких охоплювали б питання покращення їх юридичного забезпечення; в) спочатку на законодавчому рівні, а потім на рівні кожного окремого ЗВО визначити правовий статус відділів юридичного забезпечення.

8. Узагальнено такий позитивний зарубіжний досвід, який варто використати вітчизняному законодавцю з метою вдосконалення юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання:

по-перше, необхідно більш чітко визначити правовий статус департаментів (юридичних відділів), які створюються всередині ЗВО і до компетенції яких входить юридичне забезпечення діяльності досліджуваних закладів освіти;

по-друге, у більшості держав ефективність юридичного забезпечення безпосередньо залежить від повноти фінансового та матеріально-технічного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання;

по-третє, необхідно переглянути напрямки діяльності департаментів юридичного забезпечення, серед яких особливу увагу варто приділити взаємодії з правоохоронними органами (з метою визначення перспектив подальшої роботи ЗВО).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абламська В. В., Дрозд В. Г. Деякі питання вдосконалення освітньо-наукової діяльності ЗВО МВС України в умовах воєнного стану. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану*: зб. наук. пр. (м. Харків, 26 травня 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, каф. тактич. та спец. фізич. підготовки ф-ту № 3, наук. парк «Наука та безпека». Харків: ХНУВС, 2022. С. 162–164.
2. Аброськін В. Завдання закладів вищої освіти МВС України як суб'єктів реалізації освітньої функції держави. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 12. С. 126–131.
3. Адамова О. С. Поняття правової класифікації. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 18. С. 19–24.
4. Адміністративна діяльність Національної поліції: навчальний посібник для підготовки до іспиту / О. М. Калюк, С. Ф. Константинов, В. А. Куліков та ін.; за ред. В. А. Кулікова. Київ: «Освіта України», 2016. 230 с.
5. Адміністративне право та адміністративний процес: старі і нові проблеми (Виступ Л. А. Сергієнко). *Держава і право*. 1998. № 8. С. 32.
6. Адміністративне право України: навчальний посібник у 2-х т. / В. В. Галунько, В. І. Олефір, М. П. Пихтін та ін.; за заг. ред. В. В. Галунька. Т. 1: Загальне адміністративне право. Херсон: ПАТ «Херсонська міська друкарня», 2011. 320 с.
7. Адміністративне право України: підручник / за заг. ред. д.ю.н., проф. Коломоець Т. О. Київ: «Істина», 2008. 457 с.
8. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у двох томах. Т. 1. Загальна частина / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). Київ: Вид-во «Юридична думка», 2004. 584 с.
9. Андрусак В. Г. Правозахисна функція сучасної держави (на прикладі інституту прокуратури): загальнотеоретичне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 2015. 20 с.

10. Антошкіна В. К. Індивідуальні правові акти як об'єкт тлумачення. *Вчені записки ТНУ імені Вернадського. Серія: Юридичні науки*. Т. 31 (70). 2020. № 1. С. 7–13.
11. Бандурка О. М. Адміністративна діяльність. Особлива частина: підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків: Експада, 2000. 368 с.
12. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України: підручник. Харків: Ун-т внутр. справ, 1998. 480 с.
13. Бандурка О. О. Управління державною податковою службовою і України: організаційно-правові аспекти: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2007. 441 с.
14. Бараняк В., Несімко О. Юридична діяльність у сфері економіки. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2018. № 902. С. 105–112.
15. Басай О. В. Правове забезпечення соціального захисту безробітних в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Івано-Франківськ, 2005. 199 с.
16. Бацько І. М. Підвищення ефективності викладання кримінального процесу у вищих юридичних закладах освіти системи МВС України. *Вісник Університету внутрішніх справ*. 2000. Вип. 12. Ч. 2. С. 176–182.
17. Безпалова О. І. Правове забезпечення управління органами поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. № 9 (259). С. 111–115.
18. Битяк Ю. П. Адміністративне право України. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 544 с.
19. Бобровник С. В. Колізійні норми як засіб удосконалення сучасного законодавства. *Парламентаризм в Україні: теорія та практика*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 10-й річниці з дня проголошення незалежності України та 5-й річниці з дня прийняття Конституції України. Київ, 2001. С. 497–498.
20. Болдирєва Ю. С. Адміністративно-правові засади відповідальності за порушення порядку використання повітряного простору безпілотними повітряними суднами: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2021. 201 с.

21. Бугера С. І. Організаційно-правові питання розвитку державного-регулювання в галузі бджільництва України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2007. 219 с.
22. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
23. Варналій З. С., Кампо В. М., Мазур І. І. Політико-правове регулювання підприємництва в Україні: теорія і практика: монографія. Київ: Знання України, 2005. 380 с.
24. Ведерніков Ю. А., Папірна А. В. Теорія держави і права: навчальний посібник. Київ: Знання, 2008. 333 с.
25. Величко Д. М. Джерела міжнародно-правового регулювання праці: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2008. 21 с.
26. Вітченко А. М. Метод правового регулювання суспільних відносин. Свердловськ, 1974.
27. Вороніна І. М. Аксіологічний аспект нормотворчої діяльності. *Юридичні науки: проблеми та перспективи*: матеріали III Міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 22–23 травня 2015 р.). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. С. 12–15.
28. Галунько В. В. Теорія держави та права: конспект лекцій / В. В. Галунько, Г. О. Пономаренко, В. К. Шкарупа; за заг. ред. В. К. Шкарупи. Херсон: ВАТ «ХМД», 2008. 280 с.
29. Галунько В. В., Курило В. І., Короєд С. О. Адміністративне право України. Т. 1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / В. В. Галунько, В. І. Курило, С. О. Короєд, О. Ю. Дрозд, І. В. Гиренко, О. М. Єщук, І. М. Риженко, А. А. Іванищук, Р. Д. Саунін, І. М. Ямкова; за ред. проф. В. В. Галунька. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 272 с.
30. Гальченко О. С. Удосконалення правового регулювання оплати праці в умовах ринкової економіки: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Луганськ, 2010. 188 с.

31. Гетьман Є. Підзаконний нормативно-правовий акт: поняття, ознаки, функції, види. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 2. С. 92–100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/varny_2014_2_11
32. Гетьман-П'ятковська І. А. Право та мораль: теоретико правові проблеми співвідношення та взаємодії: дис ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2007. 210 с.
33. Гіда Є. О. Теорія держави та права: підручник / за вимогами кредитно-модульної системи навчання / Є. О. Гіда, Є. В. Білозьоров, А. М. Завальний та ін.; за заг. ред. Є. О. Гіди. Київ: ФОП О. С. Ліпкан, 2011. 576 с.
34. Гілін Є. О. Адміністративно-правові основи впровадження інноваційних технологій управління в діяльність органів місцевого самоврядування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2017. 203 с.
35. Головка С. Г. Механізм забезпечення якості вищої юридичної освіти. *Інновації в юридичній освіті*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції до Дня науки. Т. І. (м. Київ, 21 травня 2015 р.). С. 13–15.
36. Голубов С. В. Метод переконання в діяльності державтоінспекції МВС України. *Форум права*. 2012. № 4. С. 237–242. URL: <http://arhive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12gcgdmu.pdf>
37. Городянко С. В. Організаційно-правове забезпечення безпеки діяльності працівників ОВС України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2007. 188 с.
38. Грובהва В. П. Парламентаризм Німеччини: становлення, розвиток, історико-правовий досвід: дис ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2005. 208 с.
39. Гусарев С. Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2007. 35 с.
40. Денисюк С. Ф. Громадський контроль за правоохоронною діяльністю в Україні: адміністративно-правові засади: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2010. 393 с.

41. Долгошея Н. О. Страхування в запитаннях та відповідях: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 318 с.

42. Дума В. Підходи до праворозуміння та реалізації правових норм. *Правова інформатика*. 2009. № 1. С. 46–52.

43. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. Київ: НАДУ, 2010. 820 с.

44. Железняк Н. А. Правові та організаційні форми діяльності Міністерства юстиції України у здійсненні державної правової політики (теоретичні та практичні питання): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2005. 210 с.

45. Жеребкін В. Є. Логіка: підручник. 10-те вид., стер. Київ: Знання, 2008. 255 с.

46. Загальна теорія держави і права: навчальний посібник / за ред. В. В. Копейчикова. Київ: Юрінком, 1997. 320 с.

47. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2011. 584 с.

48. Закордонний досвід підготовки кадрів для сил сектору безпеки та можливості його використання в Україні: науково-методичні рекомендації / К. Л. Бугайчук, І. Б. Гончаренко, Ю. О. Михайлова, І. О. Святокум, О. В. Федосова, Д. В. Швець. Харків: Харк. нац. ун-т. внутр, справ, 2016. 120 с.

49. Зубрицька Д. Вплив політичної опозиції на прийняття парламентських рішень. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvuu/PSF/2009_12/Zybrytska.pdf.

50. Ківалов Т. С., Смелянець Г. Є. До питання про поняття і складові методу правового регулювання. *Актуальні проблеми держави і права*. 2003. Вип. 21. С. 33–38.

61. Кравець О. О. Поняття правової роботи і юридичної служби в органах місцевого самоврядування. *Судова апеляція*. 2016. № 2. С. 6–23.
62. Кулик Д. О. Характеристика організаційно-штатної структури сучасного інституту державної служби. *Форум права*. 2013. № 4. С. 215–219. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_4_37
63. Ластович Д. М. Поняття адміністративно-правового статусу поліції як суб'єкта надання поліцейських послуг. *Наше право*. 2015. № 6. С. 71–75.
64. Лата Н. Ф. Адміністративно-правове регулювання нормотвочної діяльності органів виконавчої влади: дис. ... канд.. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2004. 198 с.
65. Лукаш С. С. Теоретичні основи нормативно-правового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2001. Вип. 16. С. 227–232.
66. Ляшенко О. Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасних систем освіти. *Педагогіка і психологія*. 2005. № 1 (46). С. 5–12.
67. Майстренко О. В. Теоретико-правові аспекти колізій у законодавстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2008. 209 с.
68. Марк Сегал Як навчати: практичний посібник для навчання та роботи. Перекладено та поширюється в рамках Проекту, що фінансується Європейським Союзом. 2014. 193 с.
69. Матюхіна Н. П. Сучасні проблеми управління персоналом ОВС України: науково-практичний посібник. Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2002. 125 с.
70. Медведенко С. В. Зарубіжний досвід взаємодії поліції з громадськістю на прикладі Великобританії та Бельгії. *Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. пр. Вип. 83 / редкол.: Г. І. Чанишева (голов. ред.) та ін. Одеса: Гельветика, 2019. С. 135–142.
71. Мельник Н. І. Концепція дослідження професійної підготовки дошкільних педагогів у країнах Західної Європи: стратегічний аспект. *Молодий вчений*. 2016. № 11. С. 454–459.

72. Мельник Р. С. Забезпечення законності застосування заходів адміністративного примусу, не пов'язаних з відповідальністю: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2002. 19 с.

73. Менеджмент організацій і адміністрування: навчальний посібник. Ч. 1 / М. І. Небава, О. Г. Ратушняк. Вінниця: ВНТУ, 2012. 105 с.

74. Мердова О. М., Цуркан О. П. Поняття та сутність професійного навчання поліцейських. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 1. С. 133–139.

75. Минькович-Слободяник О. В. Правова політика як чинник правотворчості та правозастосування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2010. 231 с.

76. Місія та Стратегія розвитку Харківського національного університету внутрішніх справ на 2020–2027 роки / затверджено Вченою Радою Харківського національного університету внутрішніх справ від 25.05.2021 № 5. URL: <https://sumy.univd.edu.ua/files/articles/42/mission2021.pdf>

77. Мовчан А. О. Правове регулювання відносин із добору кадрів у ринкових умовах: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2009. 201 с.

78. Моргулець О. Б. Менеджмент у сфері послуг: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 384 с.

79. Новий тлумачний словник української мови: в 4 т. / укл. В. Яременко, О. Сліпущко. Київ: Видавництво «Аконіт», 1998. Т. IV: РОБ–Я. 941 с.

80. Окунєв І. С. Загально-теоретичні засади правового статусу суб'єкта права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2009. 222 с.

81. Оніщенко Н. М. Правове регулювання та правовий вплив: поняття, взаємообумовленість та відмінність. *Держава і право*. Вип. 25. 2004. С. 199–202.

82. Оніщенко Н. М. Система права та система законодавства: співвідношення та перспективи розвитку. *Юридичні і політичні науки*. 2002. Вип. 15. 608 с.

83. Організаційні засади регулювання управлінської діяльності в органах внутрішніх справ України: навчально-методичний посібник / В. Л. Ординський, З. Р. Кісіль, М. В. Ковалів. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2006. 248 с.

84. Павлик О. Б. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх перекладачів до використання офіційно-ділового мовлення: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2004. 20 с.

85. Пархоменко Н. М. Джерела права: теоретико-методологічні засади: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2009. 442 с.

86. Пашков В. М. Організація правової роботи на підприємствах, установах, організаціях як навчальна дисципліна та складова господарсько-правової освіти. *Проблеми господарського права*. 2010. № 4. С. 186–194.

87. Пекарський С. П., Волониць О. І. Фізичне виховання здобувачів закладів вищої освіти системи МВС України. *Актуальні проблеми фізичної підготовки працівників Національної поліції в умовах воєнного стану: матеріали Регіональної науково-практичної конференції молодих вчених (в авторській редакції)* (м. Кропивницький, 16 вересня 2022 р.). Кропивницький, 2022. С. 23–26.

88. Перунова О. М. Процесуальні акти-документи з цивільних справ: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2007. 204 с.

89. Петренко Н. І. Бухгалтерський облік і контроль операцій з руху пасивів підприємства: проблеми теорії, методології, практики: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2012. 544 с.

90. Петришин О. В. Теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. 368 с.

91. Петрушенко В. Л. Філософський словник: терміни, персоналії, сентеції. Львів: «Магнолія 2006», 2011. 352 с.

92. Підгірний В. І., Рубан К. П. Зарубіжний досвід професійної підготовки працівників поліції Великобританії, США, Франції та його впровадження в Україні. *Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Дніпропетровськ, 2016. С. 289–291.

93. Подковенко Т. О., Мельничук А. С. Прогалини у законодавстві та способи їх подолання. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: у 2 т. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 1. С. 80–84.

94. Попович Є. М. Управління органами прокуратури України: організаційно-правова проблеми: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2010. 373 с.

95. Порядок ведення претензійної та позовної роботи у Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті / затверджений та введений в дію наказом по ХНАДУ від 19.07.2019 № 105. URL: https://mf.khadi.kharkov.ua/fileadmin/P_Standart/pologeniya/stvnz_69_5_01.pdf

96. Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 800. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-п/conv#Text>

97. Потопальський С. В. Адміністративно-правове забезпечення якості освітньої діяльності у закладах вищої освіти системи МВС України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2020. 219 с.

98. Правила внутрішнього трудового розпорядку для працівників Харківського національного університету внутрішніх справ / затверджені конференцією трудового колективу Харківського національного університету

внутрішніх справ (протокол № 1 від 31.08.2012 року). URL: <https://sumy.univd.edu.ua/files/articles/42/rosporyadok.pdf>

99. Примуш М. В. Загальна соціологія: навчальний посібник. Київ: Професіонал, 2004. 590 с.

100. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/conv#Text>

101. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 № 1187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-п/conv#Text>

102. Про затвердження Положення про вищі навчальні заклади МВС: Наказ МВС від 14.02.2008 № 62. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-08/conv#Text>

103. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 878. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-п/conv#Text>

104. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 № 630. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-п/conv#Text>

105. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18/conv#Text>

106. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/conv#Text>

107. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

108. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 № 1023-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-р/conv#Text>

109. Рабинович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навчальний посібник. Київ: Атіка, 2001. 176 с.

110. Риженко Ю. М. Деякі аспекти розвитку системи права та системи законодавства. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 1. С. 84–87.

111. Романюк В. В. Вплив специфічних умов навчання у ВНЗ МВС України на здійснення підготовки поліцейських. *Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917–2017 рр.)*. 2017. С. 242–243.

112. Рубцов В. П., Перинська Н. І. Державне управління та державні установи: навчальний посібник для дистанційного навчання / за ред. д-ра соціол. наук, проф. Ю. П. Сурміна. Київ: Університет «Україна», 2008. 440 с.

113. Русецький А. А. Адміністративно-правове забезпечення взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні в Україні: монографія / за заг. ред. О. М. Ключова. Харків: ФОП Панов А.М., 2018. 424 с.

114. Савченко А. Система підготовки поліцейських у США. Національна громадська платформа «Реформуємо МВС: прозорість та відповідальність». URL: <http://police-reform.khpg.org/articles/index.php?do=print&id=1437755035>

115. Самбор М. Професійна підготовка у закладах вищої освіти системи Міністерства внутрішніх справ України зі специфічними умовами навчання. Професійна підготовка суддів, прокурорів та працівників правоохоронних органів: національний і зарубіжний досвід: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/20480/1/Професійна%20підготовка%20суддів%20прокурорів%20та_p133-136.pdf

116. Скаун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник. Харків, 2006. 776 с.

117. Скаун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. 2-ге вид. Київ: Алерта; ЦУЛ, 2011. 520 с.

118. Скаун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. 3-те вид. Київ: Алерта; ЦУП, 2011. 524 с.

119. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.
120. Словник іншомовних слів: за ред. О. С. Мельничука. Київ: Головна редакція УРЕ, 1977. 775 с.
121. Словська І. Є. Концептуальні проблеми парламентаризму в Україні: можливість конституційного запровадження чи реальний стан? *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2015. № 5. С. 52–60.
122. Солдатенко О. А. Досудове слідство в Україні: становлення та перспективи розвитку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ. 2006. 237 с.
123. Староста В. І. Види суб'єктів юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Право UA*. 2022. № 2. С. 200–205.
124. Староста В. І. Types and Areas of Legal Provision of the Activities of Higher Educational Institutions with Specific Learning Conditions. *Legal, Economic Science and Praxis*. 2022. № 5. С. 24–28.
125. Староста В. І. Зміст та особливості юридичного забезпечення закладів вищої освіти. *Наше право*. 2017. № 1. С. 231–236.
126. Староста В. І. Мета та завдання юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття: тези доп. учасників VI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 червня 2022 р.)*. С. 37–39. URL: http://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20220630/article/view/starosta
127. Староста В. І. Місце норм адміністративного права в системі правових засад забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Європейські перспективи*. 2019. № 3. С. 241–246.
128. Староста В. І. Поняття юридичного забезпечення закладів вищої освіти в Україні. *Взаємодія громадянського суспільства з сектором безпеки і оборони: сучасні виклики: тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків, 21*

грудня 2021 р.). С. 140-142. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20211221/article/view/starosta

129. Староста В. І. Роль Верховної Ради України як суб'єкта юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Людина, суспільство, держава: актуальні питання правового регулювання взаємодії*: тези доп. учасників. наук.-практ. конф. (м. Київ, 10 груд. 2020 р.). С. 77–78. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20201210a/article/view/starosta

130. Староста В. І. Сутність та особливості закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкту адміністративно-правового регулювання. *Право UA*. 2020. № 3. С. 236–241.

131. Стасюк О. Л. Сутність правозахисної функції Української держави: проблеми сучасної інтеграції. *Вісник ХДУ. Серія Юридичні науки*. 2017. № 3-2. С. 64–67.

132. Статут Харківського національного університету внутрішніх справ (нова редакція) / затверджений Наказом МВС України від 15.05.2012 № 429 (у редакції наказу МВС України від 11.10.2019 № 857). URL: <https://sumy.univd.edu.ua/files/articles/42/statut.pdf>

133. Степанов В. Ю. Інформація як суб'єкт відображення соціальної системи. *Економіка та держава*. 2009. № 12. С. 51–53.

134. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навчальний посібник. Київ: Атіка, 2007. 624 с.

135. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки / схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-p/conv#Text>

136. Сучасний тлумачний словник української мови: 100000 слів / за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. Харків: ВД «ШКОЛА», 2009. 1008 с.

137. Сучасні технології роботи з персоналом: наукова розробка / авт. кол.: С. М. Серьогін, І. В. Шпекторенко, Н. А. Липовська та ін. Київ: НАДУ, 2010. 48 с.

138. Тарахонич Т. І. Правові форми діяльності держави як засіб функціонування механізм правового регулювання. *Правова держава*. Вип. 26. С. 83–93.

139. Теорія держави і права: навчальний посібник / С. К. Бостан, С. Д. Гусарєв, Н. М. Пархоменко та ін. Київ: ВЦ «Академія», 2013. 348 с.

140. Теорія держави і права: підручник / за ред. О. В. Зайчука та Н. М. Оніщенко. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.

141. Теорія держави та права: підручник / Є. О. Гіда, Є. В. Білозьоров, А. М. Завальний та ін.; за заг. ред. Є. О. Гіди. Київ: ФОП О. С. Ліпкан, 2011. 576 с.

142. Теорія права і держави: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук А. С. Васильєва. Київ, 2010. 137 с.

143. Терованесов М. Р. Система управління якістю вищої освіти. *Економічний аналіз: зб. наук. праць* / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка». 2014. Т. 18. № 1. С. 93–98.

144. Токар П. Т. Зарубіжний досвід визначення адміністративно-правового статусу керівного складу поліції та можливості його імплементації в Україні. *Юридична наука*. 2020. № 9 (111). URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwi4kaL7l_L_AhUdBxAlHYvHBNUQFnoECBsQAQ&url=https%3A%2F%2Fjournal-nam.com.ua%2Findex.php%2Fjournal%2Farticle%2Fview%2F639&usg=AOvVaw1jLEvLFB26p4_OfSR8sxoK&opi=89978449

145. Федотов І. В. Адміністративні суди у системі суб'єктів забезпечення законності в державі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2021. 209 с.

146. Федченко О. Структура поліцейських органів держав ЄС та правове регулювання їх діяльності. *Актуальні проблеми управління та службово-оперативної діяльності органів внутрішніх справ у сучасний період роз витку державності України*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 26 жовтня 2007 р.). Київ: МП «Леся», 2008. С. 72–77.

147. Фелик В. І. Адміністративно-правове забезпечення профілактичної діяльності Національної поліції в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2017. 479 с.

148. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи. Київ: «Академвидав», 2006. 352 с.

149. Хомишин І. Ю. Адміністративно-правові аспекти вдосконалення співпраці ОВС та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення правопорядку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Львів, 2010. 198 с.

150. Хомюк Н. С. Співвідношення поняття системи джерел права із суміжними поняттями. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 4. С. 36–38.

151. Цельєв О. В. Міліція як інститут громадського суспільства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 1998. 16 с.

152. Чехович Т. В. Державна влада як інститут конституційного права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2005. 218 с.

153. Шала Л. В. Концепція приватної власності у римському праві та її рецепція у праві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2010. 207 с.

154. Шаповал В. М. Сучасний конституціоналізм. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 560 с.

155. Шевчук О. О., Томма Р. П. Досвід підготовки поліцейських кадрів у зарубіжних країнах. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 4. Ч. 2. С. 92–95.

156. Шилов В. В. Цілі та завдання профілактичного напрямку діяльності органів прокуратури. *Наше право*. 2014. № 8. С. 94–99.

157. Ширшикова Р. Нормативно-правові акти як організаційний засіб досягнення завдань центральних органів виконавчої влади. *Історико-правовий часопис*. 2018. № 2. С. 78–81.

158. Шоробура І. М. Менеджмент вищої освіти: навчальний посібник / І. М. Шоробура, Є. В. Долинський, О. О. Долинська. Хмельницький: ПП Заколотний М. І., 2015. 259 с.

159. Щодо професійного навчання дорослих, включаючи інвалідів: рек. МОП від 30.06.1950 № 88. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_069.

160. Щокін Р. Поняття та особливості адміністративно-правового статусу Міністерства освіти і науки України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 3. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2018/49.pdf

161. Юридический научно-практический словарь-справочник (основные термины и понятия) / О. Ф. Скакун, Д. А. Бондаренко; под общ. ред. проф. О. Ф. Скакун. Харьков, 2007. 488 с.

162. Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 2: Д–Й / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: Українська енциклопедія, 1999. 744 с.

163. Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 4: Н–П / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2002. 720 с.

164. Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 5: П–С / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2003. 736 с.

165. Юхимюк О. М. Типологія правозастосування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2012. Вип. 19. Ч. 1. С. 132–134.

166. Schulte R. Vom Polizeiführer zum Sicherheitsmanager, Anforderungen des Lernunternehmens Polizei als seine Führungskraft. Referat. Lilienberg 24–25 September 1996. S. 10.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дослідження:

1. Староста В. І. Зміст та особливості юридичного забезпечення закладів вищої освіти. *Наше право*. 2017. № 1. С. 231–236.
2. Староста В. І. Місце норм адміністративного права в системі правових засад забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Європейські перспективи*. 2019. № 3. С. 241–246.
3. Староста В. І. Сутність та особливості закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкту адміністративно-правового регулювання. *Право.ua*. 2020. № 3. С. 236–241.
4. Starosta V. I. Types and Areas of Legal Provision of the Activities of Higher Educational Institutions with Specific Learning Conditions. *Legal, Economic Science and Praxis*. 2022. № 5. Pp. 24–28.
5. Староста В. І. Види суб'єктів юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Право.ua*. 2022. № 2. С. 200–205.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Староста В. І. Роль Верховної Ради України як суб'єкта юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Людина, суспільство, держава: актуальні питання правового регулювання взаємодії: тези доп. учасників. наук.-практ. конф. (м. Київ, 10 грудня 2020 р.)*. С. 77–78. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20201210a/article/view/starosta
7. Староста В. І. Поняття юридичного забезпечення закладів вищої освіти в Україні. *Взаємодія громадянського суспільства з сектором безпеки і оборони: сучасні виклики: тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків,*

21 грудня 2021 р.). С. 140–142. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20211221/article/view/starosta

8. Староста В. І. Мета та завдання юридичного забезпечення закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття: тези доп. учасників VI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 червня 2022 р.)*. С. 37–39. URL: http://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20220630/article/view/starosta

АКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ
ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ*Комісія у складі:*

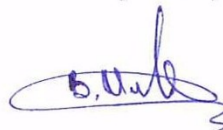
декан факультету № 5 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент **Віктор Василенко** (голова);
завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем наукового забезпечення правоохоронної діяльності та якості підготовки кадрів Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент **Костянтин Бугайчук**;

професор кафедри поліцейської діяльності та публічного адміністрування факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор **Олена Джафарова**.

склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Старости Віталія Івановича «Адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право, використовуються в освітньому процесі Харківського національного університету внутрішніх справ при викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Публічне адміністрування», «Адміністративна діяльність поліції», «Управління органами поліції» та інших дисциплін правового характеру. Внесені автором до зазначених лекційних матеріалів доповнення підготовлені на достатньому теоретичному та методичному рівні та ґрунтуються на результатах проведеного автором глибокого дослідження чинного законодавства, практики юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, у зв'язку з чим можуть бути впроваджені в освітній процес

Харківського національного університету внутрішніх справ, а також використані у науково-дослідній роботі слухачів, студентів та курсантів.

Члени комісії:

Віктор ВАСИЛЕНКО

Костянтин БУГАЙЧУК

Олена ДЖАФАРОВА

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Олександр МУЗИЧУК

«23» березня 2023 р.

А К Т

впровадження результатів дисертаційного дослідження Старости Віталія Івановича «Адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право у науково-дослідну діяльність Харківського національного університету внутрішніх справ

Комісія в складі:

1. Невядовського В.О. – доктора юридичних наук, доцента, ученого секретаря секретаріату Вченої ради Харківського національного університету внутрішніх справ (голова).
2. Шатрави С.О. – доктора юридичних наук, професора, завідувача науково-дослідної лабораторії з проблем досудового розслідування Харківського національного університету внутрішніх справ.
3. Абламського С.Є. – кандидата юридичних наук, доцента, начальника відділу організації наукової діяльності та захисту інтелектуальної власності Харківського національного університету внутрішніх справ.

цим актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження Старости Віталія Івановича «Адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне

право, використовуються у наукових дослідженнях Харківського національного університету внутрішніх справ.

Зокрема при: 1) визначенні особливостей закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкту адміністративно-правового регулювання; 2) встановленні видів та напрямків юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання; 3) розкритті системи суб'єктів юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання та особливостей їх адміністративно-правового статусу; 4) узагальненні адміністративно-правових форм та методів юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання; 5) розробці пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення національного законодавства.

Впровадження результатів дисертаційного дослідження Старости Віталія Івановича «Адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання» в науково-дослідну діяльність Харківського національного університету внутрішніх справ забезпечило розширення науково-методичного інструментарію дослідження нормативно-правових актів і їх проєктів з питань юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти.

Члени комісії

Владислав НЕВЯДОВСЬКИЙ

Сергій ШАТРАВА

Євген АБЛАМСЬКИЙ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший заступник директора
Національного наукового центру
«Інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»
Міністерства юстиції України,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Олег УГРОВЕЦЬКИЙ

16 березня 2023 року

А К Т

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Старости Віталія Івановича «Адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право у практичну діяльність Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України

Комісія в складі:

1. Сімакової-Єфремян Елли Борисівни, заступника директора з наукової роботи Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України (далі – ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»), доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України;
2. Полянського Антона Олександровича, завідувача лабораторії ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», доктора юридичних наук, доцента;
3. Хоши Вадима Віталійовича, завідувача відділу ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», кандидата юридичних наук, старшого дослідника

— цим актом засвідчує, що результати дисертаційного дослідження Старости Віталія Івановича «Адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право використовуються у практичній діяльності ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса».

Зокрема, під час підготовки дисертаційних досліджень здобувачами ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» застосовуються положення щодо визначення видів та напрямків юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання, узагальнення системи суб'єктів юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання та визначення особливостей їх адміністративно-правового статусу, встановлення адміністративно-правових форм та методів юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Впровадження результатів дисертаційного дослідження Старости Віталія Івановича «Адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання» у практичну діяльність ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» забезпечило розширення науково-методичного інструментарію під час опрацювання освітньо-наукової програми наукової установи.

Результати дисертаційного дослідження Старости Віталія Івановича «Адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання» мають необхідний теоретичний рівень та практичну спрямованість, сприятимуть підвищенню якості освітньої діяльності ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса».

Члени комісії

Елла СІМАКОВА-ЄФРЕМЯН

Антон ПОЛЯНСЬКИЙ

Вадим ХОША

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Науково-дослідного
інституту публічної політики і
соціальних наук,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник

М. В. Завальний

2023 р.

АКТ

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Старости Віталія Івановича «Адміністративно-правові засади
юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі
специфічними умовами навчання», поданого на здобуття наукового
ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 –
адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право
у правотворччу діяльність Науково-дослідного інституту публічної
політики і соціальних наук**

Комісія у складі:

голова - директор Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник Завальний Михайло Володимирович;

члени комісії:

- заступник директора Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Голубов Артем Євгенович;
- вчений секретар Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук, доктор юридичних наук, доцент Кухарев Олександр Євгенович,

Повідомляємо спеціалізованій вченій раді, що результати дисертації Старости Віталія Івановича «Адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право спрямовані на: уточнення завдань та змісту юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти; визначення особливостей закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання як об'єкту адміністративно-правового регулювання; розкриття видів та напрямків юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі

специфічними умовами навчання та інші використовуються Науково-дослідним інститутом публічної політики і соціальних наук під час розробки пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення національного законодавства.

Пропозиції Старости Віталія Івановича щодо удосконалення адміністративного законодавства, яке регулює адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання взято за основу для підготовки відповідних пропозицій та зауважень до національного законодавства.

Результати дисертаційного дослідження Старости Віталія Івановича «Адміністративно-правові засади юридичного забезпечення діяльності закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право та процес; фінансове право; інформаційне право мають необхідний теоретичний рівень та практичну спрямованість, сприятимуть підвищенню якості національного законодавства.

Члени комісії:

The image shows two handwritten signatures in blue ink. The top signature is for A. E. Golubov and the bottom signature is for O. E. Kухарев. Both signatures are written over horizontal lines.

А. Є. Голубов

О. Є. Кухарев